

పీఠిక

మహాపురుషుల జీవితములు కాలమును ఎడారియందలి పాదచిహ్నములై యొప్పునని (కాలమనెడు ఎడారులందున, ఘనుల కాల్పడజాడలున్నవి.) కవిశేఖరుడొకడు వచించి యున్నాడు. చరిత్రాధారములులేక, మార్గదర్శకములగు సదాచారములులేక జీవనపుటెడారిని యాత్రసాగించుప్రజకు ఉత్తమ పురుషజీవితగాథలు అమూల్యములగు దిక్సూచీయంత్రములై యొప్పును. వేదములు ఉపనిషత్తులు పఠించి సారము గ్రహింప జాలని ప్రజాసామాన్యముకొఱకై పూర్వులు పురాణగాథలను రచించియున్నారు. అయ్యవి మహాపురుష జీవితకథలు గాక మఱేమి? ఏయే జీవితఘట్టములందు ఏయేపురుషవరులు ఎట్లెట్లు జ్ఞానము సాగించిరో, ఎట్లెట్లు వర్తించిరో, ఏయే బోధలసలిపిరో మనకుఁదెలుపుటకే ఈగ్రంథములు వ్రాయబడుట. వానియందుగల వివిధభావములతోడను పూర్తిగ మనము ఏకీభవింపజాలినను లేకున్నను, మన జీవయాత్రయందు ఋజుమార్గమునుజూపు దివ్యజ్యోతులనుగా వానిని ఉపయోగించుకొనవలయును.

శ్రీనిరంజనార్యునితో చిరతర పరిచయముగలిగి, వారు తలపెట్టి నడపిన సంస్కరణోద్యమమున చాలకాలము అనుచరుడనై వర్తించినాడననుకారణమున, ఏతద్గ్రంథకర్త నన్నీపీఠికను వ్రాయ నర్థించియున్నాడు. శ్రీశాస్త్రివర్యుని సుబోధామృతమును గ్రోలిననేను కృతజ్ఞతను వెల్లడించుటకై ఇదొకయదను దొరకెనని సంతసించువాడ.

విశ్వకర్మవంశజులు అయోదారుతామ్రశిలాస్వర్ణ
 కృత్యముల నన్నింటిని దేశకాలపరిస్థితుల కనుగుణ్యముగ
 నిర్వహింపవలసినవారయ్యును, బహుళజనసామాన్యమున కుప
 కరించుకర్మలను విడిచి, అల్పసంఖ్యాకులగు ధనాధ్యుల కుప
 కరింపగల స్వర్ణవృత్తిని విశేషముగా నవలంబించుట యుగవిప
 రీతకార్యము. ప్రజాసౌభాగ్యమునుగూర్చి యానందించుచు
 వారిమన్ననలచేతృప్తులై, గౌరవజీవనము గడపవలసినవారయ్యును
 ధనాకర్షణాభిలాషులై సమగ్ర ధర్మనిర్వహణమునకు మాటుగా
 స్వార్థసాధనమునకు ప్రాధాన్యమునొసగిరి. యాంత్రికయుగమగు
 నిక్కాలమున వీరికి సఫలత చేకూరజాలదయ్యె. సంఘనిర్మా
 ణము సర్వాంగసుందరమై వెలసినతఱిని శిఖరమునలంకరించి
 మోటుగిడుటవంటిది స్వర్ణవృత్తి. అట్టియెడ సంఘభవనము
 కాలవశమున చౌడుపట్టి శిధిలీభూతమగుచుండ, దానిని పున
 రుద్ధరించుకర్తవ్యమును అన్యజాతులవారికి విడిచివేసిరి. మీదు
 మిక్కిలి ఆయావృత్తులు లాభదాయకములు కావనియు, గౌరవ
 ప్రదములు కావనియు సైతము భ్రమపడిరి. వీరు విడనాడిన
 కర్మలను ఇతరులవలంబించి వర్ధిలుటలేదా? విదేశవస్తువుల
 పోటీకితాళి, తాము పొందగలంతమట్టుకేని గౌరవము పడయుట
 లేదా? కాలానుగుణ్యముగ వర్తింపక వీలగునా? ఈనాడు
 సయితము శాస్త్రపరిచయముంగూర్చు సారస్వతవిద్యను కార్మిక
 వృత్తులతోమేళవించి వర్తించుచో మాన్యతకు కొదువలేదు.

ఈధర్మరహస్యమునెఱింగిన శ్రీ నిరంజన సుధీంద్రుడు
 విశ్వబ్రాహ్మణసంఘము నుద్ధరింపఁబూని, సహస్రముఖముల

కర్తవ్యకార్యము నుగ్గడించి ప్రబోధము గావించియున్నాడు. ఇందుకు వారి ప్రబోధనీపత్రికా ప్రచారము, సంఘసభల నిర్మాణము, గ్రామసమాజ సంస్థాపనము, ప్రవాసికోపన్యాసములు కావలసినన్ని నిదర్శనములు కావా? బాల్యమాది సరస్వతీ ఉపాసనాపరులయ్యును, కష్టతరలోహకర్మనవలంబించి ఎసలేని కీర్తిప్రతిష్ఠలగడించిన వారిజీవనసరణి వారి సిద్ధాంతములకు తార్కాణ కాదా? శ్రీ శాస్త్రిగారి నిరాడంబరజీవనము, ఉదార చరితలు, పరోపకారధురీణత విశ్వ బ్రాహ్మణులకేగాక ఎల్లరకును ఆదర్శప్రాయమై ఒప్పునన్న అతిశయోక్తి కాదు. శ్రీ శాస్త్రిగారి సంస్కరణమువలన ప్రజలనిప్పటికైనను మేల్కొలుపునుద్దేశ్యముతో ఈజీవితకథను రచించుట మేలే. విశ్వబ్రాహ్మణులు ముఖ్యముగా తమ హృదయములందడవిచూచుకొనినచో, తనయుపదేశముల నొకప్పుడు పెడచెవిని బెట్టినను విసుగుజెంపక, ఉదాసీనత వహింపక, సదా తన సందేశముల నచట స్మరింపుచుండు శ్రీ శాస్త్రిగారి దివ్యవాణిని గుర్తింపగల్గుదురు. అటులగావించి ధన్యులయ్యెదరుగాక.

కలియుగమున సంఘశక్తియే సర్వసమర్థమైనది. దానిని మించిన బలము దేనికిని లేదు. రాజాధిరాజులును దానికి జోహారనకతీరదు. భారతదేశ పరిపాలనమునడపు పారిశ్రామిక మంత్రులును సుస్పృష్టముగ వాకొనుచున్నారు. ఏప్రజలైనను సరియే, తమలో తాము సఖ్యతగూర్చుకొని, సంఘముల నెలకొల్పుకొని, సమష్టిని తమకోరికలను దెలుపుకొనుచో

ప్రభుత్వమువారు కాదనసాహసింపరని బహిరంగముగా చెప్పు
చున్నారు. కావున విశ్వబ్రాహ్మణులు తమనావహించి
యున్న అనైకమత్యపిశాచమును దిశాంతములకనిపి, సంఘీ
భావము పరస్పరానురాగము కూర్చుకొని, తమ పలుకుబడిని
పునరుద్ధరించుకొని, సహనము, సత్యము, శాంతము, అహింస
మొదలగు సద్గుణముల నలవరచుకొని, కృతార్థులగుదురుగాక!

ఓంశాంతి శాంతి శాంతిః.

శ్రీ మైత్రేయ్యాశ్రమము }
గూడవల్లి. }
18—12—౩8 }

త త్వా నం ద.

మ న వి

ప్రాతస్మరణీయులగు మహానీయుల చరిత్రములు మన జీవితములను సంస్కరించి, పరమపురుషార్థమును బ్రాపింపఁ జేయుఁగలవనుట సత్యము. దేశకాలపాత్రముల కనుగుణ్యముగఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యములను బ్రబోధించి, మానవునిలో గుప్తముగా నున్న అఖండశక్తులను విజృంభింపఁజేయుటకును, కార్యరంగమున విజయమునందఁగల యుత్సాహము నినుమడింపఁ జేయుటకును, ఉత్తమపురుషచరిత్రములు సాధనములు. సామాన్యముగాఁ జరిత్రయే జీవితమునకు వికాసమును గూర్చునన్న, గొప్ప వారి చరిత్రలమాట చెప్పెడిదేమి ?

శ్రీ నిరంజనశాస్త్రిగారి జీవితచరిత్రను వ్రాసి, ఆంధ్ర మహాజనుల కందించవలయునను సంకల్పము నాకుఁ జాల కాలమునుండియుఁ గలదు. దానంజేసియే శాస్త్రివర్యునితో సంభాషించునపుడును, వివిధవిషయములందు వారితోఁ గలసి మెలసి తిరుగునపుడును వారి స్థితరాభిప్రాయములను, ఉత్తమాదర్శములను శ్రద్ధతో సంగ్రహించుకొనుచుండెడువాడను. వారు జీవించియున్నప్పుడే ఈ చరిత్రనువ్రాసి నాకాన్కగా వారి కర్పించుభాగ్యము కొఱవడినను, నేటికైనను బ్రకటింపఁ గల్గినందులకు సంతసమే.

శాస్త్రిగారి జీవితములోని ముఖ్యాంశములను మూడు వంతులవఱకు నిందుఁ బొందుపఱచితి ననుకొందును. ఇంకను వారిదేశపర్యటన సందర్భములందలి విశేషములు, అమూల్యములగు కొన్ని ఉపన్యాసభాగములు, వారాయాతావుల నందిన సత్కారవిషయములు గ్రంథము పెరుగునను తలఁపునఁ

గూర్చవీలయినది కాదు. శాస్త్రీసత్తముని ఆయుషన్యాసములను, పలుతావుల వారు సలిపిన బోధలను ఒకపుస్తకముగాఁ గూర్చిన నెంతయో ఉపయోగముగా నుండును.

నే నెఱుంగని శాస్త్రీగారి జీవితాంశములను బెక్కింటిని వారిసహచరులగు పెద్దలవలనను స్నేహితులవలనను దెలిసికొని ఈపాత్రమును రచించితిని. ఈవిషయమున నింకను నా కెక్కుడుగా నుపకరించినవి బ్రహ్మశ్రీ పొన్నపల్లి వేంకటరత్నయ్యగారి తత్వానంద గ్రంథాలయములోని ప్రబోధినీ పత్రికా సంపుటములు. అట్టివానిని కడుశ్రద్ధతో భద్రపఱచి సంఘోపయోగముసేయు వీరభినందనీయులు. నా రచనా విధానమున నేవేనిదొసంగులున్న మన్నించి, నిరంజనకవి శేఖరుని జీవితాదర్శముల ననుసరించి, స్వీయజీవితముల సార్థకంపఁజేసికొనఁ బాఠకలోకము నర్థించుచున్నాను.

నాప్రార్థన నాలించి విపులమగు పీఠికను వ్రాసియిచ్చిన శ్రీశ్రీ తత్వానందస్వాములవారికి నమస్కృతులు. ప్రబోధినీ సంపుటములనిచ్చి తోడ్పడిన వేంకటరత్నయ్యగారికి, గ్రంథముద్రణమునకు ద్రవ్యసహాయముచేసిన బ్రహ్మశ్రీ కందేపు హనుమయ్యగారికిఁ గృతజ్ఞత. ఒక సాహితీనిర్మాతకు, పండిత ప్రకాండునకు, సంస్కర్తవతంసునకు, తచ్చరిత్ర రచనారూపమున నీపాటి సేవయొనర్చు నవకాశమును నాకే లభింపఁజేసిన మిత్రవర్గమునకు అభివాదములు.

బహుధాన్య, పుణ్యము.

తెనాలి.

31—12—38

ర చ య త.

ప్రతిభయే కాదు వ్యుత్పత్తి బలము లిది
 సవనవిద్యయే కాదు యాజకత గలిగి
 తల్లియోగము భక్తియోగమును గలిగి
 వ్యభిచారిత్వమును కాస్తే ఇదిగో

అంకితము

- గీ. విశ్వకర్మమహాకల్ప + వృక్షమందు
పుష్పఫలభరితంబులై + పొల్చి దెసల
సాగియున్నట్టి బ్రహ్మరి + శాఖలందు
నలరెనొక శాఖ కృతస్మి నామాంచితమయి.
- కా. మానీంద్రస్తుత సచ్చరిత్రుడు, జగన్మాన్యుండు కృతస్మిన్, వి
జ్ఞానోపార్జితభూరికీర్తి, జగతీ + సర్వోపయోగక్రియా
ధీనుం డాబుషివంశమందుదయమందెన్ భూజనులెచ్చ, ల
క్ష్మీసారాయణ గణ్యమానగుణ లక్ష్మీయుతుడై యొప్పుచున్.
- గీ. అతడు కందేపుగృహనామ + మందగింప
వఱతి కొల్లూరుగ్రామ నివాసియగుచు,
సచ్చరిత్ర బైరాగమ్మ + సాధ్వియందుఁ
గాంచె నిరువురుసుతలు గావిరానిననుచు.
- క. సుబ్రహ్మణ్య హనుమయలు
నాఁ బ్రబలెడువారిలోన + నయకోవిదుడై,
సుబ్రహ్మణ్యము తాను ప
రబ్రహ్మ సమర్చనాభి + రతుడైవలసెన్.
- గీ. సూరిగణ్యుడు వేంకట + సుబ్బమాంబ
పతి యతండు సువర్ణశిల్పంబొనర్చి
కీర్తి గడియించిమించె, నాకీర్తి తనుని
పేరిటను శ్రీనిరంజన విజయకృతిని
అంకితమొనర్చినాడ నాహ్లాదమెసఁగ.
- క. ఖిరవధిక భోగభాగ్యా
కరమయి తద్వంశమధిక + గౌరవలీలన్
బరమేశ్వరుకృప సంప
ద్భరితంబై వృద్ధిబొంది + భాసిలుగాకన్.

రచయిత.

ఓమ్

శ్రీ నిరంజన విజయము

ఆధ్యాయము ౧

“విశ్వకర్మబుధిః ప్రజాపతి గృహీతయా త్వయా వాచం
గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ప్రాచీదికాం వసంతబుతూనా మగ్ని
ర్దేవతా బ్రహ్మద్రవిణం త్రివృత్తోనీమస్సః పంచదశవర్తని
త్ర్యవిర్వయః కృతమయానాం పురోవాతోవార సానగబుధిః”

—యజుర్వేదము. కాం ౪. ప్ర ౩. ఆ ౩.

సుపర్ణ సానగశ్చైవ సనాతన ఇతి స్మృతాః
గురుశ్రేష్ఠావభూనశ్చ ప్రతోన్ ధాత్రీసురక్షకః,
విశ్వకర్మ ముఖోద్భూతాః బ్రాహ్మణాః పంచకీర్తితాః
సద్యోజాతముఖే జాత సానగో విశ్వకర్మణః॥

—వశిష్టోప పురాణము. కాం ౩. ఆ ౬.

ఉ. శ్రీనెలకొన్న యాగమపుః ♦ జెట్టున నాదిమకాఖనీడఁ గొ
లైవ, నిఖిలక్రియాకరణఁడై, జగతి బహుళోపకారసం
ధానవిధా లసద్యశ ముదారత దిక్కులనెల్లనించు నా
సానగమాని లోకచయ ♦ సన్నతుఁడౌటకుఁ జిత్రముండునే.

—కల్యాణకామది.

విశ్వవిజ్ఞానముననెల్ల మానవవిజ్ఞానము శిరోమణియై
వెలసినది. మానవుఁడు తన జ్ఞానసంపత్తిచే నెల్లభూతముల

నతిశయించుచున్నాఁడు. సామాన్యప్రాణుల విజ్ఞానవికాసములు
 ఆహారనిద్రాభయాది శారీరక వ్యాపారములలో మాత్రము
 జాగృతములైయుండ, మానవుని జ్ఞానతేజము అన్నమయాదికోశ
 ముల నధిగమించి, విజ్ఞాననుమానందమయకోశముల స్వేచ్ఛా
 విహారము సలుపునదై తుట్టతుదకుఁ బంచకోశాతీతమై పర
 బ్రహ్మనంద సంధాయి కాఁగలిగినది. ఇదియును సర్వజన సాధా
 రణముకాదు. ఇంద్రియాటోపముల నడంచి, మానసికవృత్తు
 లను స్వాధీనపఱచుకొని, అతీంద్రియజ్ఞానఖినులై పరఁగిన దివ్య
 పూరుషులకుమాత్ర మీస్వాత్మానుభూతి! వారే అతీంద్రియ
 ద్రష్టలైన బ్రహ్మరులు!! అశేషజ్ఞాననిధులైన మౌనీశ్వరులు!!!

ఆ పరమర్షుల జ్ఞానవిజ్ఞానములు నివృత్తిపరములైమాత్ర
 ముపరమించలేదు. యజ్ఞశిల్పములద్వారమున లోకప్రవృత్తి
 హేతుభూతములైనవి; సర్వమానవ సంతారకములు కాఁగలిగి
 నవి. ఆదిమముషులు కేవలము మంత్రపన్నములతోడనే దనిసిన
 వారు కారు. అతిలోకములైన శిల్పముల మూలమున, ప్రజా
 హితైక జీవనులై, విశ్వమానవకల్యాణమునకు మనోవాక్కా
 యములను వినియోగించి ఆత్మజీవననిర్వహణమునకై వ్యాకుల
 పడుచున్న జనములకు † శ్రేయస్సును, * ప్రేయస్సును
 సంపాదింపఁజాలినవారై వెలుఁగొందిరి. కావుననే మన
 భారత మానవవిజ్ఞానమున ఆర్షవిజ్ఞానసంపద మకుటీభూతమై
 ఖండాంతరవాసుల కైమోడ్పులనుగూడ నందఁగలుగుచున్నది.

† జన్మరాహిత్యరూపమగు మోక్షఫలము.

* అనేకవిధములగు విహికఫలము.

లోకప్రవృత్తి పరాయణులై పరఁగిన అయ్యాదిమ బ్రహ్మరి
పంచకమున సానగమహర్షి తొల్లింటివాఁడు. మనుబ్రహ్మపర
పర్యాయుడైన ఆబ్రహ్మరియొక్క వంశముననే మన కథా
నాయకుని యుత్పత్తి. నిరంజనశాస్త్రిగారు ఈశ్వరసంవత్సర
ఆశ్వయుజశుక్ల అష్టమి ఆదివారమునాఁడు (14-10-1877)
గుంటూరుజిల్లా తెనాలితాలూకాలోని దుగ్గిరాలగ్రామమున
శుద్ధశ్రోత్రియమైన వడ్డేపాటివారి కుటుంబములో అవతరించిరి.
భద్రదాంబికాకోటయ సుధీమణులకు అల్లారుముద్దుగాఁగలిగిన
మొదటికొమరుఁడు నిరంజనకవిశేఖరుఁడు. వీరితండ్రి కోటయా
చార్యులు స్వగోత్రోచితమగు అయోవృత్తిని (కమ్మరము)
చేయు శిల్పి. వివాహపాపనయనాది స్మార్తకర్మవిధానములను
జదివి చేయించఁగల యాజకుఁడు. వీరికుటుంబమంతగా ధన
సంపన్నమయినది కాదు. అయినను విద్యాబుద్ధులకు లోటు
లేదుగావున మన శాస్త్రిగారి అభ్యుదయమునకు ఆటంకములేదు.

విద్యాలాలనుండగు శాస్త్రిగారితండ్రి అయిదవయేట
నూడియే కుమారునకక్షరాభ్యాసముచేసి, తానై విద్య గఱపు
చుండెడివాఁడు. పాఠశాలా శిక్షణమున్నను ఇంటికడ పెద్దవారల
శిక్షణముగూడ బిడ్డల విద్యాబుద్ధులనుమడింప నుపకరించును
గదా. పూవులలోని తావి యెట్లు గంధగర్భమున మణఁగి
యుండఁజాలదో, అట్లే శేముషీధురంధరులలోని తెలివితేటలును
లోపల గుప్తములై యుండఁజాలవు. అవి సదా బాహిరప్రపం
చమున అతాకికప్రభలతో వెలుగొంద వేగిరపడుచుండును.

అయిదాజేడులచిఱుత తోడిబాలురలోనెల్ల మేటియై తన
తగగతిపుస్తకములను శ్రద్ధమెయిఁ జదువుచుఁ దలిదండ్రులను
బందుగులను ఆశ్చర్యచకితులఁ జేయుచుండెడివాఁడు. ఎనిమిది
వత్సరములు నిండునప్పటికిఁ బ్రాథమికపాఠశాలలోని చదువు
ముఖిస్థమయ్యెను. పిల్లవానిబుద్ధికుశలత, సూక్ష్మగ్రహణశక్తి,
మున్నగు సల్లక్షణములు పరికించి ఉపాధ్యాయులు, ఇతఁడు
ఉన్నతస్థానమునందఁగలవ్యక్తి యని తండ్రిని ప్రోత్సహపెట్టు
చుండెడువారు. ఈ సందర్భమున వీరి చిన్ననాటియుదంత
మొకటి యుదాహరింతును. శాస్త్రీగారి పదవయేట వారి
తండ్రికిఁ బక్షవాతవ్యాధి కలిగెను. తాను రోగపీడితుడగుటచే
రైతులకొఱకై నిర్వహింపవలసిన పనులు సకాలమునకు నెఱ
వేఱక యిబ్బందులుకలుగుచుండ కుమారుని బనిలోఁ బ్రవేశ
పెట్టుటకు బడిచాలింపఁజేయనెంచెను. ఆవృత్తాంతమును తండ్రి
యాజ్ఞగా నొజ్జకు నివేదింపబోయి తనకష్టములను, చదువు
చాలించుటకుఁ దనకుఁగల యసంతృప్తిని రెండుగీతపద్యములలో
మనోహరముగా వ్రాసి గురువుగారికర్పించెను. శాస్త్రీగారన్న
నత్యధికాదరముతోఁజూచు నప్పటి వీధిబడిపంతులు మాదిరాజు
సుబ్రహ్మణ్యముగారు కుఱ్ఱుని కల్పనాశక్తికిని, కవితాపటిమకును
అచ్చెరువంది యాతనివెంటనిడుకొని కోటయ్యగారివద్ద కేతెంచి
ఈవిషయమును విన్నవించి, ప్రశంసించెను. యోగ్యులును
బుద్ధికుశలురునగు శిష్యులు గురుల మెప్పులనందుట సహజమే
కదా!

ఉన్నత విద్యోపార్జనము—శాస్త్రావలోకనము

విద్యాసిద్ధికిఁ గాని, వివిధములగు ఇతరవైభవముల నందుటకుఁ గాని పురుషప్రయత్నముగూడ హేతువైనను, హిందూమతానుసారము విశేషించి పూర్వజన్మసుకృతముండవలయును. కనుకనే కాళిదాసు కుమారసంభవములో “ప్రపేదిరే ప్రాక్తనజన్మ విద్యాః” అని పార్వతీదేవికిఁ బూర్వజన్మమందభ్యసించిన విద్యలే ఈజన్మమునఁ బ్రకాశమునకువచ్చినవని చెప్పియున్నాఁడు. వడ్డేపాటివారివంశము తాతముత్తాతలనుండియు విద్యాసంపత్తికలది. ఈవిషయమున దిగువనుదాహరింపబోవు పద్యము దార్ఢాణయగుచున్నది. “ధర్మపాలచరిత్ర” రచనకై దన్నుప్రేరేచిన శ్రోత్రియుఁడిట్లు నుడివినట్లు శాస్త్రిగారు తద్గ్రంథావతరణములో వ్రాసియున్నారు—

సీ॥ త్వత్ప్రపితామహః ♦ తండ్రి భద్రాభిఖ్య
సకల కలాజ్ఞాన ♦ సాంధ్రుడయ్యె,
ప్రపితామహుండు శ్రీ ♦ పర్వతాహ్వయమున
నయకోవిదులలోన ♦ జయము గొనియె,
నీ తాత యతులసఁగీత విద్యానేత
సుబ్బయాహ్వయమున ♦ సాబగు జూపె,
నీ జనకుండవనీజన ప్రఖ్యాతి
నతిశిల్పగరిమ కోటయ ఘటించె,

తే॥ గీ॥ నీదు జనయిత్రి భద్రమ ♦ నీతిచరిత;
నీదు మాతామహునితండ్రి ♦ నిఖిల కావ్య
గీతికాకృతికీర్తి, లక్ష్మీపతి తగు;
నీ మనీషాబలమ్మును ♦ నెగడకున్నె ?

కోటయ్యగారు కుమారున కెనిమిదవవత్సరముననే యుప
నయనసంస్కారము జరిపి తన కత్యంతప్రియమగు వేదాధ్యయ
నముఁ జేయింపమొదలిడెను. శాస్త్రీగారు వేదమును, ఉపనిష
త్తులను జదువుచు జ్యోతిశ్శాస్త్రమును గేరళమునుగూడ
స్వయముగను, అందందుఁ దెలిసినవారి సాహచర్యమునను
బెంపొందించుకొనుచుండెడివారు. బాల్యమునుండియు జాతక
భాగమునను, ముహూర్తభాగమునను గృహిచేయుచుండుటచే
లగ్నములుపెట్టుట, ఇండ్లకాయములు నిర్ణయించుట, ప్రశ్నములు
చెప్పుట మొదలుగాఁగల జనోపయోగకార్యములు వీరికిఁ
జక్కని ప్రజావశీకరణమును గూర్చినవి.

ఈవిద్యోపార్జనావిధానమిట్లుండఁ దీరికసమయములలో
నప్పుడప్పుడు కమ్మరమునుగూడ నేర్చుకొనుచుండెడివారు. తన
గోత్రముషి లోకప్రవృత్తినుద్దేశించి యేళిల్పమునకు నాయకుఁడై
ప్రకాశించెనో, అట్టిపావనశిల్పము తనకేల యాచరణీయము
కాదు? తత్వార్థమెఱుఁగని పామరజనమునెడ నియ్యది ప్రశం
సార్హముగాఁ బరిగణింపఁబడకపోయినను, సనాతనమును,
బూజనీయమును గాకపోలేదు. దేశదారిద్ర్యమును బారద్రోలి,
దేశక్షేమము నొడఁగూర్పఁగల జీవతేజమగు శిల్పము ఉత్తమ
వంశసంభూతున కనుష్ఠేయము కాదని యెవ్వఁడనఁగలఁడు?
“శిల్ప మధ్యయనం నామ వృత్తం బ్రాహ్మణ లక్షణం”
అను మహాభారతసూక్తి శాస్త్రీగారియెడఁ జగ్గఁగా నన్వ
యించినది. చదువు చదివి పండితులైనవారు పెక్కురుండ
వచ్చును. కాని తమ కావ్యశాస్త్రవాసనలను గర్భవిద్యల

పసిడికి మేళవించి జ్ఞానవిజ్ఞానములచే లోకారాధనముసల్పుచు, ఆదిమఋషుల కీర్తిపతాకములనీడల నుపవిష్టులై ధన్యజీవనులైనవారు ఏ నూటికొక్కరో, కోటికొక్కరో! అట్టివారిలో నిరంజనశిల్పి యొక్కఁడు. శాస్త్రిగారు కవిత్వమునను, బౌండిత్యమునను నిపుణులైన పిమ్మటఁగూడ యాజకవృత్తితోఁబాటులయశ్శిల్పమును సైతము చేసి జీవననిర్వహణము సేయుచుండెడివారు. చిన్నప్పటినుండియు వృత్తివిద్యలయెడ వారికి విశేషమగు ఆదరముండెడిది. బాల్యమునందలి ఈయభిరుచియే దాను బెద్దయై సంఘసంస్కర్తయయినపిమ్మట ఎట్లు వృత్తివిద్యలను బెంపొందించుకొనవలయునో, వానికి ఏవిధమగు సారస్వతవిద్యల తోడ్పాటు కావలసియుండునో, విచారించి ప్రబోధింపఁ బ్రేరేపించినది.

గోచి పెట్టిననాటినుండియు నలవడిన కవితాశక్తి, వేదాధ్యయనము, జ్యోతిర్వాస్తుశాస్త్రములలోని స్వల్పప్రవేశము, మనుచరిత్రాది కావ్యపఠనము వీరిని సంస్కృతభాషాభ్యాసనమునకుఁ బ్రేరేపించినవి. క్రమముగాఁ గావ్యనాటకాలంకారములలో వ్యుత్పత్తిని సంపాదించిరి. ఈమని గ్రామనివాసులగు జొన్నలగడ్డ రామకృష్ణశాస్త్రిగారివద్ద రఘువంశాదికావ్యములను, మామిళ్ళపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారివద్ద నాటకాలంకారములను జదివి కృతకృత్యులయిరి. గాదెరాజు పూర్ణయ్యగారివద్ద స్మార్తపాఠమును జెప్పుకొనిరి. కావ్యసాహిత్యమున కావశ్యకమగు సంస్కృతవ్యాకరణ పాండితిని సైతము గడించినపిదప

అయ్యై శాస్త్రములలోఁ దత్తచ్ఛాస్త్రరహస్యములను సమగ్రముగాఁ దెలియఁజాలిరి.

బందరు వాస్తవ్యులగు పర్వతం నృసింహశాస్త్రిగారు వీరికి శాస్త్రగురువులు. వారివద్ద శ్రౌత గృహ్య ధర్మసూత్రములను, ఆధాన పంచకమును, ఇంక నితరములగు వైదిక క్రియావిధానములను సంపూర్ణముగ నభ్యసించిరి. నృసింహ శాస్త్రిగారు ఒకగ్రామమున స్థాయిగా నివసించెడివారు గారు. ఆయా గ్రామములను దిరుగుచు వెంటనుండు శిష్యగణమునకు మాత్రము విద్య గఱపుచుండెడివారు. అట్టి దేశసంచారియగు గురువు నాశ్రయించి శాస్త్రిగారు కొన్ని విద్యావిషయములను సేకరింపఁ గల్గిరి. వారిరువురకును బ్రతియూరును, బ్రతిపత్తనమును, మార్గములును బాఠశాలలై తనరారినవి. “† విద్యయా సహ మ్రియేత న విద్యామూషరే వషేత్” అన్న సూక్తిప్రకారము ఉత్తముఁడును దన్నాశ్రయించి కృతార్థత నందవలెనని యెంచిన శిష్యుఁడుఁగాని నృసింహశాస్త్రిగారు విద్యాదానము చేయరు. అట్టిగురువునే సేవించి అష్టకష్టములకోర్చి విద్యాప్రాభవమును సంపాదించిన శాస్త్రిగారు ఉత్తమ శిష్యసమూహమున కాదర్శప్రాయులై చెన్నొందిరి. ఇంకను శాస్త్రిగారికిఁ గల వివిధ శాస్త్ర పరిజ్ఞానమునుగూర్చి తరువాతఁ గొంత ముచ్చటెంతము గాక.

† విద్యకోఁతాటు చచ్చినను సరియెకాని, విద్యను అపాత్రునకును, అశ్యామముగ నడుగువానికిని దానము చేయవలదని ఛాందోగ్యోపనిషత్తు.

అధ్యాయము ౨

సారస్వత సేవ-కావ్య నిర్మాణము

ఉ॥ మాలికలై కళారుచుల † మాలికలై వలపించి మించు ను
త్యాల తెనుంగుబాస కయి † తల్ చవిజూపెడు నూగునూగు మీ
సాల దినమ్మలక సుపరి † పన్నుణి పీఠమలెక్కి శంసన
శ్రీల మునింగి తేలు కవి † శేఖరుడెంతటి ధన్యమూర్తియో.

“విద్యలలోపల నుత్తమవిద్య కవిత్వంబు” ఇయ్యదియే
శాస్త్రీగారి సర్వోన్నతగుప్రధాన కారణములలో మొదటిది.
కవిత కేవల తర్కకర్కశబుద్ధియగు పండితుని గాని, శుద్ధ
చాందసునిగాని వరింపదు. కావ్య నాటక లసదలంకారభావ
రసికుడై సాహితీ హృదయమును దొంగిలించిన కళావేత్తకూ
గాని కవితాకన్య కైవసము కాదు. కావ్యసంపదనుగూర్చి
ఆచార్యదండి యిట్లు వచించుచున్నాడు—

“నైసర్గికీ చ ప్రతిభా శ్రుతంచ బహునిర్మలం
అమందకృచ్ఛియోగోఽస్య కారణం కావ్యసంపదః”

సహజసిద్ధమగు ప్రతిభ, చక్కని పాండిత్యము, నిరం
తరాభ్యాసము అనునవి మూడును గవితకు మూలకందములు.
పాండిత్యాభ్యాసములున్నను ప్రతిభలేనిచోఁ గవిత నిర్జీవము.
అట్టివాడు పద్యములు వ్రాసినను అవి జీవములేని ప్రతిమలు.
ప్రతిభనుగూర్చి ఆలంకారికుల నిర్వచనము—

“ప్రతిభా అపూర్వవస్తునిర్మాణకృతా ప్రజ్ఞా”
“నవనవోన్మేషకాలినీ బుద్ధిః ప్రతిభా మతా”

నిత్యనూతనముగా వస్తువుల సృజించుశక్తి, ప్రతిక్షణము కొంగ్రొత్త వికాసముల వెలయుచుబుద్ధి ప్రతిభ. వర్ణనీయ వస్తువును సహజస్వరూపమునుండి నూత్నచైతన్య విబ్రాజిత మగునట్లొనర్చి చూపఱయొక్కగాని, శ్రోతలయొక్కగాని దృష్టి నాకర్షించుట ప్రతిభయనఁజెల్లు. అట్టి ప్రతిభలేనిచో వ్యుత్పత్తి యెంతయున్నను గవిత కుపకరింపనేరదు. అందులకే ఆనంద వర్ధనాచార్యుఁడు ప్రతిభకే మొదటిస్థానము నిచ్చియున్నాఁడు—

“అవ్యుత్పత్తికృతో దోష శృక్త్యాసంవియతే కవే.

యస్త్వశక్తికృత స్తస్య స ఝటిత్య వభాసతే ”

పాండిత్యము లేమిచేఁగల్గుదొసఁగు కవియొక్క ప్రతిభాశక్తిచేఁ దిరోహితమగును. ప్రతిభ లేమిచేఁగల్గు వైకల్యమో, వెను వెంటనే వెల్లడియగును.

కవితా సంపత్తికి జీవగట్టయగు తాదృశ ప్రతిభ నిరంజన కవిశేఖరునిలో అప్రతిమముగ నున్నది. కావుననే బాల్యమాది కవితజెప్పుటయన్న వీరికి మంచిసీశృప్రాయము.

నిరంజన కవీంద్రుఁడు పదునెనిమిది వయస్సుల ప్రాయ ముననే సరసకవితామార్గమున “కల్యంధకౌముది” అనుపేర వీరేశ్వరలీలలఁ గొన్నింటిని శ్రవ్యకావ్యరూపమున వర్ణించెను. వీరికృతులలో నియ్యదియే మొట్టమొదటిది. కల్యంధకౌముదిని రచించునాటికిఁ గవికిఁగల యభిప్రాయముం బరికించిచూడఁ ఆకావ్యమును గొన్ని ప్రసారములుగా వ్రాయఁదలఁచెట్లు దిగువనుదాహరించిన తద్గ్రంథాంత పద్యమునుబట్టి తోచెడిది—

మ. ఇది శ్రీనగగోత్ర సంజనిత కోటికార్య సంతానసం
 పద, వీరేశ్వరయోగి పాదయుగ సేవాశీలి, నిర్వాహక కో
 విద విశ్వాసి నిరంజనుండు సమవాప్తింజేయు కల్యంధకౌ
 ముదిలోనం బ్రథమప్రసారము ప్రజామోదంబు సంధించుతఁ.

పైగ్రంథమును బ్రసారములుగా వ్రాయనెంచుటచేతనేగాబోలు
 నందు ఆశ్వాసాది విభాగములెవ్వియుఁ గానరావు. ఈప్రబంధ
 రచనానంతరము కవియొక్కదృష్టి నాటకముపైకి లంఘించినది.
 అందుచేతనో, లేక మతేకారణముననోగాని కల్యంధకౌముదిని
 వ్రాయఁదలఁచినన్ని ప్రసారములుగా వ్రాయలేదు. వ్రాసిన
 ప్రసారమునఁ జరిత్రయుఁ బూర్తికాకుండుటచే నవ్వలి కథను
 వ్రాయనెంచి కారణాంతరములచే మానినట్లున్నది.

కల్యంధకౌముది పీఠికలోఁ గవి “ప్రాచీనగ్రంథముల
 నన్వేషించుసమయమున శ్రీ వీరేశ్వరస్వామి వాక్యానుసార
 విరచితమగు కాలజ్ఞానమును నొకగ్రంథమును జూడ లభించె
 ననియు, దానింజూచి తానీహృత్తమును రచించితి ననియు”
 వ్రాసెను. మరియు “ఈగ్రంథమందలి కథానాయకుని జీవిత
 గాథనంతయు సంపూర్ణముగ మాచే వ్రాయంబడు” పౌరుషేయ
 మహాపురుష రత్నమాల” అను చరిత్రగ్రంథమున సవిస్తరముగ
 వ్రాయఁబూనుటచే నిచ్చోనది వదలివేసితిమి” అనియుఁ బీఠిక
 యందు వ్రాయఁబడియున్నది. కల్యంధకౌముదిని సంపూర్ణ
 ముగా వ్రాయకుండుటకిదియొక్కటిమాత్రము కారణమగపడు
 చున్నది. అట్లు పీఠికలో వ్రాసియు “ప్రథమప్రసారము” అనుటలో
 నెక్కుడు సామంజస్యము గోచరించుటలేదు.

“పౌరుషేయాన్వయ మహాపురుష రత్నమాలయు”
అసంపూర్ణముగనే బొడకట్టుచున్నది. ఆగ్రంథావతారికలోఁ
గవి ఇట్లు వ్రాసియున్నాఁడు—

చ॥ ఎఱిఁగి యెఱింగి యిట్లు రచి ♦ యింపఁగఁ బూనినవాఁడఁగాను; నే
నరసినమాత్ర గ్రంథముల ♦ యందలి గాథలతోఁ బ్రవాదపుం
బరిణత గాథలంగలిపి ♦ వ్రాసెద శక్తికొలందిఁ బూర్వపుం
బురుష చరిత్రలిందు గుణముల్ గ్రహించురు గాక ధీమణుల్.

క॥ వేదపురాణంబులు సమ
వాదిత్వము గలుగుచోట ♦ వానిని సమకా
లోదయ కథలుగఁ గలిపెద
నాదటఁ దక్కుగలవన్ని ♦ యట వివరింతుకొ.

ఉ॥ శాసనముల్ ప్రవాదములు ♦ చాలఁగ భేదములూనుపట్ల నా
యా సమభేదభావముల ♦ నన్ని విమర్శన చేసి సత్యమే
వ్రాసెద,.....

ఉ॥ ఇందలి సత్కథాగుణము ♦ లెల్లయుఁ బూర్వుల సదృశస్సుధా
బిందువులే; కొఱంతగలవే యగునేని మదుక్తిలోపమే;
ఇందుకుఁ బూర్వులందలఁచి ♦ యెఱుఁగు వల్కెడువారి నజ్ఞవా
గ్బృందపు చందమింతె యనఁరే గుణశీలురు తద్వజ్ఞకోవిదుల్.

గీ॥ రత్నముల నేర్చి మాలికా ♦ రచన సేయు
చున్నవాఁడు నిరంజనా ♦ భోక్తృల్లసితుఁడు;
పౌరుషేయాన్వయాభిలోఁ ♦ బరిధవిల్లు
రత్నముల నేరి నింత్రుఁ బ్రయత్నవహులు.

దీనింబట్టిచూడ ఈ గ్రంథము నెంతగా వ్రాయఁదలఁచి నదియుఁ దెల్లమగుచున్నది. ప్రథమమునఁ జారుషేయ శబ్ద విచారమును జేసి యటుపిమ్మట విశ్వకర్మ త్వష్టలను గూర్చి వేద శాస్త్ర పురాణాగమ ప్రమాణములతో విమర్శించి మనుమయాదుల విషయమును జర్చింపఁబోవు సంతవఱకు మాత్రము ప్రబోధనీ పత్రికలోఁ బ్రకటితమై యున్నది. అవ్వల చరిత్ర వ్రాసినదియు లేనిదియుఁ దెలియదు. ఎచ్చటను బ్రకటిత మయినట్లును లేను. కాబట్టి యందును గల్యంధకౌముదీ కావ్య కథానాయకుని జీవితగాథ వర్ణితము కాలేను. “పౌరుషేయ మహాపురుష రత్నమాల” అవతారికలోని ప్రయత్నముకుఁ దగినట్లా గ్రంథము రచింపఁబడకుండుటకుఁ గారణము తరువాత దాను వ్రాయఁనెంచిన విశ్వకర్మ బ్రాహ్మణ వంశాగమము నను జారుషేయ జాతి చరిత్ర ప్రశంసింపఁబడును గాన ఈ గ్రంథరచనమును మాని కవి యందే సావధానుఁడై యుండేయుండును. అట్లయినను ఇందు మహాపురుషుల చరిత ములు వర్ణింపఁబడునుగానఁ బ్రత్యేకత చేకపోలేదు. ఏది యెట్లున్నను ఈ కవి రచనలలో అసంపూర్ణగ్రంథములే ఎక్కువయని చెప్పక తప్పదు.

“నాటకాంతం కవిత్యం” అని నాటకరచనచు గవిత్య మునకు మానదండముగాఁ జెడ్డలు నిర్ణయించియున్నారు. కావుననే శాస్త్రీగారిదృష్టి ప్రబంధనిర్మాణముతోఁ దనిసినది కాదు. ఆలంకారికమార్గమునఁ గవితనల్లుచుఁ గబ్బములఁ గూర్చు తాను, సర్వలక్షణ శోభితమగు నాటకమును రచింప

నేలగొంకవలయునని ప్రబంధరచన నాపివైచి “కుమారాభ్యుదయ”మను దృశ్యకావ్యమును వ్రాసిరి.

కుమారాభ్యుదయము ఉత్తమాంధ్ర నాటకములలో నొకటి. శృంగారాంగమగు వీరరసైకప్రధాన రూపకము. ఆలంకారికుల లక్షణములను దృష్టిపథమున నిడుకొని రచించినగ్రంథమైనను, ఔచిత్యలోను, కథయొక్క ఐక్యతలోను, లోపములకుఁ దావీయలేదు. సంస్కృతములో భవభూతికవీంద్రుని నాటకరచనకును, ఆంధ్రమున శాస్త్రిగారి నాటకనిర్మాణమునకును గొన్ని పోలికలు గలవు. భవభూతిశైలి నాటకమునకు వలసినకోమలత కించుక దూరమై జటిలమనిపించును. దీఘసమాసభరితమైన కావ్యమార్గమున నాతఁడు నాటకరచనయుంజేసెను. అట్లే శాస్త్రిగారి నాటకరచనయు నించుక జటిలమనకతీరదు. అయినను రసోచిత్యమునను, పాత్రపోషణమునను, జిగిబిగిసొంపునను, ఇయ్యది పేనాటకమునకును వెనుదీయదు. ఇట్లు రచింపఁబడిననాటకమైనను ప్రదర్శన ప్రచారమును విశేషముగా నందలేదు. కొలఁది చోట్ల మాత్రము ప్రదర్శితమైనది. నాటకములు ప్రదర్శన బాహుళ్యమునందుటకుఁ గవిత్వమంతమహనీయమైనదైనను, కథావస్తువు జనులనాకర్షించునదిగను, మిక్కిలి ప్రసిద్ధివడసినదిగను, దేశకాలపాత్రములకుఁ దగినట్టిదిగను నుండవలయును. ప్రస్తుతము ప్రచారములోనున్న నాటకములలోఁ బైనిచెప్పిన గుణములుంటయే వాని యాదరణమునకుఁ గారణము. కుమారాభ్యుదయములోనికథ శైవము. రామాయణ భారత గాథలవలె జనసామాన్యమునఁ బ్రచారములో నున్నది

కాదు. శైలి ఇంచుకజటిలమని మున్నే చెప్పియుంటిని. ఈ కారణములచే గవిత్వము ప్రశస్తమైనదైనను ప్రదర్శన ప్రచారమును విరివిగానొందలేదు. అభిమానులగు కొందఱిచే మాత్రము ప్రదర్శింపఁబడినది. అందొకప్రదర్శనము గుంటూరు జిల్లా గారపాటిగ్రామమున జరిగినది. ఆసమయముననే శాస్త్రి గారు సువర్ణకంకణ బహూకరణము నందిరి.

ఇంక నితరములగు వీరికృతులు ధర్మపాలచరితము, భీష్మోదయము, సూర్యశతకము, మాఘమాహాత్మ్యము నయి యున్నవి. ధర్మపాలచరితమును “గారపాడు” నివాసులగు కొమ్మూరు * పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారి ప్రోత్సాహమున రచింప సమకట్టినట్లు తద్ద్రంధావతరణమునఁ గవియిట్లు చెప్పి యున్నాఁడు.

సీ॥ అమరేంద్రుడెవని యాహ్వానంబు వినఁగోరి

జన్మంపుఁ బొగడాగి • సన్నుతించు,

పావకుండెవని యధ్వరహవ్యము భుజించి

ఖండవదహన సంకల్పమూను,

* పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారు వైశ్యదేవము, అధానము మున్నగు వైదికకర్మలను జేసిన శ్రోత్రియవిశ్వబ్రాహ్మణుఁడు. వీరు, పులివర్తి వీరేశ్వరావధానులు మున్నగువారలప్పటి నైష్ఠికులలోఁ బ్రథమగణ్యులు. పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారికిని పర్వతం నృసింహశాస్త్రిగారికిని మంచి స్నేహము. నృసింహశాస్త్రిగారు శాఖాదురభిమానములులేని సద్బ్రాహ్మణుఁడు. పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారి అధానక్రియలో వీరును బాల్గొని నిర్వహించిరి.

అతిథు లెవ్వనిదేవి ♦ యన్నపూర్ణాదేవి
యనుచు నగ్గించెద ♦ రతుల మతుల,
నిగమంబు లెవని నిష్క్రింద జిహ్వికఁగూడి
నిర్మల పదసిద్ధి ♦ నేర్పుగాంచె,

గీ॥ అట్టి కొమ్మారువంశదు ♦ గారవాబుఁ
దగుచు వెలిఁగెడి పిచ్చయ ♦ యజ్వ నిజ ని
వాస జనపదమగు గార ♦ పొటినుండి
చెచ్చెరను మద్భ్రహ్మఁగూర్చి ♦ వచ్చుటయును.

క॥ రాకఁగనుచుం జకోరము
రాకఁగనినరీతి నంతఃరంగము బొంగె
మాకుం గలుగు సప్త్యల
క్షైకొనుమని వేడ నవియుం ♦ క్షైకొని పలికె.

క॥ నంజేయు పూజలెల్ల వి
ధిం జేయుట జూచి మెచ్చి ♦ తిని; లెస్సగ మా
కుం జప్తులెసఁగఁగ నొకకృతి
నిం జెప్ప నిరంజనాఖ్య ♦ నిరుపమ సఖ్యా!

ఉ' చేసితి యజ్ఞకోటిఁ; గడు ♦ చేసితిఁ దత్సవిచారకోటియుం,
జేసితిఁ గర్మకోటి, మదిఁ ♦ జేసితి నాయులబాట నూటిగా,
జేసితి నన్నియు న్నిజము ♦ నెప్పెద వృద్ధతమైనయట్టి కే
రాస భవత్కవిత్వ రస ♦ మందె తిరంబుగ సంచరించెడున్.

క॥ సత్కులమునఁ బుట్టితి విల
సత్కవితాశక్తి నీకు ♦ సమకూఁతును. యు
మృత్కల్పనంబు జూడఁగఁ ద
త్కల్ప సుమోహదుచులఁ ♦ దాల్చుటయరుదే.

ఈవిధమున నాయజ్వ కావ్యకల్పనకుం బ్రేరేచ నిరహం
కారి గావునఁ దనయందట్టి పాటవము లేదని పెద్దలయెదుట
నడఁచువం జూపింపఁగాఁబోలు నిట్లు నుడివెను—

“ కావ్యకల్పనా వైదుషీవిభంబునకు సంశయించు మద్వదనం బాలో
కించి వెండియు నిట్లనియె. ”

మ॥ ఇదమిత్థంబని సర్వకాస్త్రముల నూహింపంగ నెవ్వనికో
పీది యిట్లుంచుము; పూర్వకావ్యముల లేజే దోషము ల్లోకమం
దుదితంబేకద యీజగత్త్రయము బాణోచ్చిష్ట మస్మాట నె
మ్మదితోఁజెప్పుము సంశయింపక జగన్మాన్యంబు కావ్యంబగున్.

చ॥ క్రతులఁ బురాణసంహితలఁ జోదితమై విలసిల్లు సత్కథా
తతి గృతిఁగా రచించుచు నుధామధురోక్తులఁ బెల్లుజల్లు ద
త్కృతి నుకృతుల్పమోదత వహింతురు గావున ధర్మపాల భూ
పతి చరితంబొనర్పుము సభాసదులెల్లరి మెచ్చుకోలుగన్.

ధర్మపాలచరితము ప్రాబంధిక ధోరణిననుసరించి వ్రాసిన
కావ్యము. పెద్దన, రామరాజభూషణుఁడు, రుద్రకవి, ముక్కు
తిమ్మన్నలోనగు కవులవలెనే దానును అష్టాదశవర్ణనములతో
నిండిన మహాకావ్యమునుగాఁ దద్గ్రంథమును వ్రాయనెంచెను.
పురవర్ణనము, గజాశ్వాదులయుఁ బుష్పలావికలయు వర్ణ
నములోఁ గవి మిక్కిటముగాఁ దన శిల్పనైపుణిం బ్రదర్శించెను.

ధర్మోపేతమును, సత్యశోభితమును, శ్రేయస్సాధన
హేతుభూతమును అగు కథావస్తువును సంగ్రహించి “విశ్వ
శ్రేయఃకావ్యం” అను సూక్తిప్రకారము ధర్మపాలచరితమును
విశ్వజనీన కావ్యముగా రచింప నుపక్రమించెను. ఇందలి కవితా

శైలియుఁ గల్యంధకౌముదీ కుమారాభ్యుదయములకన్న విలక్షణముగానుండును. కవి కావ్యనాయకునికి ద్రాక్షాపాక మాధురీ సారమును జవిజూపి, తత్తద్రసోచితములగు కైశికీ భారత్యాది వృత్తుల జోలపాటల లాలించుచు, ఇంపుసొంపులు గుల్కులేగులాబీల మృదుశయ్యల రసానందరేఖల సాక్షాత్కరింపఁ జేసి, శాంతిపీయూష లహరిని గన్నులకుఁ గట్టును.

ధర్మపాలుఁడు ఉత్తమ పురుషార్థ పరాయణుఁడయ్యు శుష్కహృదయుఁడుగాఁడు. రసవన్నూర్తి. ఆతనికి మోక్షపిపాస యెక్కువ. అయ్యది కవిప్రతిభా మహత్వమున మనకును సిద్ధమే. ధర్మపాలుని యాపిపాస దీర్ప రమావిష్ణులే కేవలము పూన వలసి వచ్చెను. ఆతనికి హృదయశాంతిగల్గుటకు నారాయణుఁడే జగదాదిభూతమగు వృత్తమును వినుపించును. ఈకథ శాంత రసప్రధానమయ్యు నందఱి నాకర్షింపఁగలుగుట కవిలోని యొక విశేషము.

కల్యంధకౌముదిలోఁ గవి తనకెట్టి విశేషణమును బ్రయోగించుకొనలేదు. కుమారాభ్యుదయమున గద్యములో “ఇది శ్రీమద్వీరగుర్వనుకంపా సంపాదిత సరసకవితాధురంధర” అని తనది సరసకవితయని చెప్పికొనియెను. ధర్మపాలచరితము లోని గద్యమున “ఇది శ్రీమద్వీరగుర్వనుకంపా సంపాదిత సంపూర్ణ మధురకవితా ధురంధర...” అనిచెప్పికొనియెను. ధర్మపాలచరితమునను, అందలికవిత్యమునను గవికే యభిమానము మెండు. అందుచేతను, మధురకవితా దీక్షతో చాచిని తచించుచున్నాఁడుగావునను, అందలికవిత తనకే యబ్బురమని

పించి “సంపూర్ణ మధురకవితా ధురంధర” అనువిశేషణము నుపయోగింపఁ బ్రేరేపించినట్లు దోచెడిది.

కుమారాభ్యుదయము—నాటకము. నాట్యసాహాయ్యమున భాషకుల హృదయములను దత్తద్రవమయములనుగా నొనర్చుట నాటకముయొక్క లక్ష్యము. కావున నాటకరచనయందు రసము నుదయింపఁజేయుశక్తి మిక్కిలిగా నుండవలయును. అందుచే నాటకీయగద్యములో సరసకవితాధురంధరయనుకొనుట ఎంతయుఁ దగియున్నది. దీనింబట్టి రసాభినివేశము శ్రవ్యకావ్యములందుండదాయని సహృదయులు తలంపవలదు. నాటకములోని రససన్నివేశమునకును గావ్యరససన్నివేశమునకును నించుక భేదము గలదని మాత్రమే నాయభిప్రాయము.

శాస్త్రిగారి కృతులఁ బరిశీలించినచో ధర్మపాలచరిత్రమున నొకవిశిష్టత గన్పట్టును. జటిలతలేని సుకుమారమగు బంధము, గాంగర్పురీసదృశ నిర్దర్శన ధార, కుసుమకోమలమగు సులలిత శయ్య, సార్థకపదప్రయోగము, రసానుగుణాలంకార ఘటన, సర్వరస సాధారణ ప్రసాదము, శృంగారైకశోభియగు మాధుర్యము మున్నగు ముఖ్యగుణములు. వీరి యన్ని కృతులయందున్నను ధర్మపాలచరిత్రమునను, మాఘమాహాత్మ్యమునను సువికసితములై చరమసీమ నందుకొన్నవి.

ధర్మపాలచరిత్ర మిట్లు జగజ్జేగీయమానముగా రచింప నెంచిన కావ్యమైనను సంపూర్ణతనందు భాగ్యమునకు నోచుకొనలేదు. రెండాశ్వాసముల వలకు మాత్రము వ్రాయఁబడి

యున్నది. శేషపూరణమునకగు విశ్రాంతిని శాస్త్రిగారు చేకూర్చుకొనుతఱికి భగవానుఁడు దీర్ఘవిశ్రాంతినే కూర్చెను; దురదృష్టము. “శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని” గదా.

మాఘమాహాత్మ్యము తుదికావ్యము; సంస్కృత పద్మపురాణాంతర్గతమగు మాఘమాహాత్మ్యమునకుఁ బెలుఁగుసేత. మూలగ్రంథము నలుబదియేడధ్యాయములు పరిమితము. పందొమ్మిదధ్యాయములవఱకుఁ దెనిఁగింపఁబడినది. ఆంధ్రీకరింపఁబడిన భాగమునఁ దొమ్మిదివందలకుమించి పద్యములున్నవి.

శాస్త్రిగారు మాఘమాహాత్మ్యము నాంక్షీకరించి నెఱదాతలగు నిడుబ్రోలువాస్తవ్యులు మహారాజశ్రీ పాములపాటి సుబ్బరాయఁడుగారి కంకితమిఁచుఁ దలఁచెను. తన ఈ యభిప్రాయమును భాషాభిమానియు ఆశ్రితపోషకుఁడనగు సుబ్బరాయ మిత్రుని యెదుట నాశుపద్యములతో జెల్లడించిరి. కవులన్న సహజాభిమానముగల సుబ్బరాయ వదాన్యుఁడు కవిశేఖరుని తలఁపుకేల ఇయ్యకొనకుండును? సర్వలక్షణశోభితయగు కవితాకన్య తనకేలుపట్ట నుద్యమింపఁద్రోసిపుచ్చుకొను ముందుఁ దెవఁడుండును? నిరంజనకవీంద్రుని ఆ అసమాన మేధాసంపదకును, అశుకవిత్వ చాతుర్యమునకును బెల్లు సంతసించి యప్పటికిప్పుడాలువదలఁతూప్యములు బహుమానించినాఁడట. భాషాభిమానమున్నను, కవీసమ్మానమున్నను ఇట్లుండవలదా! అట్టి అభిమానశీలురగు దాతలుఁట. పట్టియే పూర్వకపులు కవిరాజులై తనరారిరి.

సుబ్బరాయఁడుగారినిగూర్చి నిరంజనకవిశేఖరుఁ డొక తారావళిని రచించెను. అందాయన గుణగణములు చక్కఁగా వర్ణింపఁబడినవి. సుబ్బరాయఁడుగారు ఏకపత్నీవ్రతుఁడు. ఈ విషయమును వాఙ్మయవీధిలోఁ జిత్రించుటకు మనకవి—

మ॥ ఒకపద్మేశ్వరఁగేలువట్టితివి ధన్యోత్సేకివై; యంతఁ జా
లక విశ్రాణనకాంతఁగూడితి వడఁలా?యాపయిన్ గీర్తికాం
తకుఁ జోటిచ్చితి వందుపైఁ గవనకాంతల్ జంతలై వచ్చినా
రిక నీ యేకసతీత్వమేమగునా కానీ సుబ్బరాయగ్రణీ!

అని యాయనకుఁగల దాతృత్వమును సారస్వతాభి
రుచినిఁగూడఁ గీర్తించియున్నాఁడు. ఈ సందర్భమున “సుబ్బ
రాయతారావళి”లోని యొకటిరెండుపద్యము లుదాహరింపనిది
కలము ముందునకు సాగుటలేదు.

మ॥ అరినిర్భద్యము నీదుగుట్టు! సకల • వ్యాపారసౌకర్య దు
స్తరపాండిత్యము నీదుకట్టు! నిఖిల • శామండలీ మండన
స్ఫురకీర్తిప్రభ నీదురట్టు! ముదిజేల్పుంజెట్టు నీకెట్టు! బల్
సిరి నీవాకిటి కాటపట్టు! భరిరా! • శ్రీ సుబ్బరాయగ్రణీ!

మ॥ కలుముల్ చిమ్మెడు నీకటాక్షములు దంక్కన్ గబ్బపుంగన్నె
గ్గలపుం ప్రేమలఁ జిక్కి యుజ్వలదలంకారక్రియా చాతురీ
కలనన్ దేటి, “ననున్ ననున్ నను ననున్ గామింపవే!” యంచు వి
హ్వలభావంబులఁ బైపయింబదుదు రొరొ సుబ్బరాయగ్రణీ!

మ॥ కవితాకన్యకలెందతో నిను సమాకర్షించి పెంపొందిరఁ
చు విచారించి, బహుప్రియారతుడవై • శోభిల్లు నీమాడ్కివై
భవమబ్బున్ నిజ చాకచక్య నిఘణీభావంబు జూపింప వ
చ్చె వరింపందగు మత్కవిత్వరమణిన్ శ్రీ సుబ్బరాయగ్రణీ!

సుబ్బరాయని గుణగణములను శాస్త్రీగారి కవితావైఖరిని తెలిసికొనుటకు సుబ్బరాయతారావళియే చదువవలయునుగాని, యొండురెండుపద్యము లుదాహరించినమాత్రఁ దృప్తి కలుగదు. ఈ సందర్భమున నొకయుదంతము వ్రాయవలసి యున్నది. సుబ్బరాయఁడుగారు దన్ను గూర్చి ఇతరకవులు వ్రాసిన పద్యములను, శాస్త్రీగారు రచించిన తారావళిని గవులనామములను సూచింపక ఇందేకవిత్వము బాగున్నదియుఁ దనకుఁదెల్పవలసినదని మహాపాథ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రీగారికిఁ బంపిరి. వేంకటరాయశాస్త్రీగారు ఆపద్యసంపుటములను బరిశీలించి సుబ్బరాయతారావళిలోని కవిత్వము మిన్న యనియు, ఇయ్యది ప్రాచీనులగు శ్రీనాథాదుల కవితాఫక్కిని బోలి యున్నదనియు, నిట్టికవులు ప్రస్తుతమాంధ్రదేశమునఁ గొలఁదిగానుండురనియు మిక్కిలిప్రశంసించి ఆకవితాగుణముల నిరూపించివ్రాయుచుఁ, దత్కర్తృనామమును వెంటనే తెలియఁజేయవలయునని సుబ్బరాయఁడుగారికి వ్రాసిరట*. తరువాత తారావళీకర్త నిరంజనకవి యని తెలిసికొని వేంకటరాయశాస్త్రీగారు నిరంజనశాస్త్రీగారన్న మైత్రితో నుండువారు. వేంకటరాయశాస్త్రీగారికి పేరియెడ స్నేహమును అభిమానమును గలుగుట కింకొక కారణమునుగూడఁ గలదు. కుమారాభ్యుదయములోని కవిత్వము వేంకటరాయశాస్త్రీగారికిఁ బ్రీతికరమైనది. “ఆటలాడినయట్టు లాగడంబునటించి యేలాలతాంగి నుయ్యాలలూపు” అను కుమారాభ్యుదయములోని సీసపద్యమునకు

* వేంకటరాయశాస్త్రీగారు వ్రాసినలేఖ లభింపలేదు.

ముటిసి, వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ఏలాలతాంగినుయ్యాల
 లూపినకవి నిరంజనశాస్త్రిగారు ప్రతిభాశాలియని, జీవితాం
 తమువఱకును దనమిత్రులతోడను శిష్యులతోడను పలుకు
 చుండెడివారు. బౌదాధ్యశోభితుఁడును సత్కవితాప్రియుఁ
 డును అగు సుబ్బరాయఁడుగారు మాఘమాహాత్మ్య కృతినమ
 ర్పణ సందర్భమున నిరంజనకవీంద్రునకు అయిదెకరముల
 మాగాణి భూమిని బహూకరింతుననియు వాగ్దానమొనరించిరి.
 కాని గ్రంథరచన తడవైనది. సుబ్బరాయఁడుగా రస్తంగతు
 లైరి. మన కవిశేఖరుని భాగ్యపాత్రము భగ్నమైనది. అంతటితోఁ
 గవి నిస్పృహఁడై శేషపూరణమునను నిరుత్సాహి యయ్యెను.
 ఇప్పటికైనను శ్రీసుబ్బరాయ సతీమణి భర్తృమనోరథమును
 నెఱవేర్చి సారస్వతసేవకును దోడ్పడినదై కృతకృత్యత నందుగాక
 యని యాశించుచున్నాము.

మాఘమాహాత్మ్యము ముక్కకుముక్క తెనిగింపును,
 డు, ము, వు, ల చేర్చును మాత్రము గాదు. పురాణేతిహాసముల
 నాంధ్రీకరించుటలో నన్నయ తిక్కనాదులెట్లు నీరసఘట్టములను
 వీడి రసవద్ఘట్టములను దెనుఁగుబాసపొంకముఁ దప్పకుండునట్లు
 లలితగతి నాశ్రయించిరో, శాస్త్రిగారును ఆమార్గమునే
 యవలంబించి యాంధ్రీకరణమునకుఁ దివిరినారలు. శాస్త్రి
 గారికి శ్రీనాథుని కవనమన్నను, "నాచనసోమనాథ భట్టు
 మూర్ఖుల రచనలన్నను అభిమానము మొందు. తెనుఁగు
 సేతలోను, సీసముల ఒయ్యారపు తూఁగునడకలలోను నిరంజన
 కవి శ్రీనాథునియట్టివాఁడు. కాశీఖండపుఁ దెనుఁగుసేతవలె

మాఘమాహాత్మాన్ద్రీకరణమును వన్నెకెక్కినది. స్వతంత్ర గ్రంథమువలె నుండునుగాని యాన్ద్రీకరణమని చెప్పవలయును దెలియుదు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మూలశ్లోకముల నుదాహరింపక రసికావతంసుల తృప్తికై గొన్నిపద్యములమాత్రమిటఁ బొందు పఱచుచున్నాఁడ.

మాఘమహిమాభివర్ణనము.

సీ॥ పారాడునిసువు లఁబ్రపుముద్దుఁబలుకులఁ
గిలకిలలాడు ముంగిళులు గలిగి,
సిరులు దుటారింప ఁ విరిబోండ్లయాటలఁ
దలతల ల్దాలకు మోసలలు గలిగి,
పాటుల ప్రామిన్కు ఁ పదలుల మిన్నంది
కనకనల్దాను శుభఁధ్వనులు గలిగి,
తనివాఱ మెసవి గఁజ్జునఁ ద్రేపు నతిధుల
యెడనెడఁదొడరు సంఁదడులు గలిగి,
గీ॥ వెలయు గీముల నిండారు ఁ వేడ్కలలర
రోహిణీదేవి శచియు నఁరుంధతియు వె
లందిలోకంబులందు వలంతులగుట
మాఘమునఁ గ్రుంకువెట్టిన ఁ మహిమఁగాదె.

తనకుఁదగిన యిల్లాలితోడె కాపురపుఁగలిమిని గూర్చి—

మ॥ ఆలరుఁబ్రాయపుటాలు, సర్వవిధ సౌ ఁ ఖ్యత్రేణీ నీజాలు న
ర్మిలిప్రోయాలు కురంగుటఁ మెలఁగుచుకొ ఁ బ్రేమమ్మ మెనీడగాఁ
బలుకర్ణంబుల కోర్చి యొక్కపనికికొ ఁ బ్రాల్మలమికొ జూచుచో
నిలువు న్నీరగుఁగాదె సయమివరా ! ఁ నిక్కంబు యోజింపుమా.

పెండ్లికాలపుఁ బేరంటాండ నిండుసాగను మనసునకు
నచ్చి జానుతెనుఁగున సాజముగ దిద్దిర తీర్పు.

సీ॥ పసిమిజగ్గుల యెడల్ పసుపునీటఁ దొలంచి,
గడిమడుంగులు రింగు లడరఁ గట్టి,
జీలుగు పట్టించు చైకలు గుత్తముగఁదొడ్డి,
వలఁతి కుంకమబొట్టు లలరఁచెట్టి,
విరిగుత్తిగుబ్బల విరిసరుల్ తవణించి,
పలుచ గందమ్మ చెఱ్ఱుల నలంది,
క్రొమ్ముడఁ గెందమ్మి తెమ్మ లిమ్మగజెక్కి,
పసపుఁబాఠాణిని బదముల నిడి,

గీ॥ మృదులవాక్కుల విషయమ్ము జదురపఱచి,
కులపురంధ్రులు నట్టింట నిలచినపుడె,
సదనమతిదీప్యమానమై సందడించెఁ
బెండిలికిఁ బేరంటాండొకో నిండుసాగను.

భీష్మోదయకావ్యము శ్రీకాట్రగడ్డ వేంకటసుబ్బయ్య
గారి కంకితమొనర్పసంకల్పించి వ్రాయఁబడినది. దానినిగూడ
అష్టాదశమహావర్ణనములతో నిండిన ప్రబంధముగనే రచింప
సమకట్టెను. గ్రంథావతారికలోని కొన్నిపద్యములప్పటి కవి
యభిప్రాయము నిట్లు నిరూపించుచున్నవి—

ఉ॥ భంగి నెసంగు బంగరువుపల్కులె పల్కుల చిల్కులైన, వా
సింహ మధురీకవనశిల్ప మనల్పమ యైనఁ, గీర్తిఁజెం
దం గమకెంచుచో సుభగనాయకరత్న విహీన కావ్య భ
వ్యాంగద మెద్దియున్నెగడునా యని సంశయమంది పెండియుం.

సీ॥ ఆడంబరాశుధా | రావధానాదిక

ప్రజ్ఞ విజ్ఞుల భ్రాంతి | పఱచు నపుడు,
అన్యభాష యోషి | దవలంబనము హెచ్చి
దేశభాష విపత్తి | దెమలు నపుడు,
పూర్వ లక్షణలక్ష్య | ములఁ ద్రోయు నభిసవ
వాచాలు రూరక | వదలునపుడు,
పొల్లువోయెడు గద్య | లల్లు పెల్లెడ రేగి
జన మాన్యత గడంగ | సాగునపుడు,

గీ॥ ప్రాశ చాతుర్య ధుర్య ప్రబంధ బంధు
ర ప్రసాద రసాస్వాద | న ప్రమాద
భరణ చణులైన ప్రభువులు | వడయనేర
రనుచు మఱిమఱి సందేహ | మాత్మఁగదిరి.

సీ॥ రాజ సరేంద్ర తు ♦ మాజానిచేఁ గదా
నన్నయ శాసనో ♦ న్నతి వహించె,
మన్మసిద్ధిస్వరూప ♦ మహితుఁడుండినఁగదా
తిక్కన కవివిధి ♦ స్థితి గమించె
వీరభద్రాది భూ ♦ విభులయున్కిని గదా
శ్రీనాథుఁ డధికప్రసిద్ధి మెఱసె,
కృష్ణరాయ మహీప ♦ విష్ణు నండను గదా
పెద్దన కవులలోఁ ♦ బెద్దయయ్యె,

గీ॥ మఱియు భూభుజులెందఁటెందఱి సహాయ
మనుసరించిన కవిచంద్రు | లధికులైరి,
నేటి పాశ్చాత్య రాజన్య | నిర్వృతమునఁ
దెనుఁగుఁబ్బ మధోగతిఁ | దెమఱెఁగాని.

వ. అయినను.

ఉ॥ లోకము చిత్రితప్రకృతిలో భ్రమియించుచునుండు; నిద్రి కా
లాకృతిగాక వేటొకటి + యా? యటుఁగావున సంధ్రవాగ్వధూ
టీ కరకంకణ క్వణ పటిష్ఠ వరిష్ఠ విశిష్ట హృద్య వా
చాకలనంబు తదజ్ఞుల కొకప్పటికైన రుచింపకుండునే.

క॥ అను నిశ్చితమతిఁ దాదృ

గ్గనతా ఘనతా వితాన + సందర్శన హృ

జ్ఞనితాను తాపభరమాన

వనవరతా న్వేషపరత + నట్టాడు ... 'చుండఁగా'

పై నుదాహరించిన కృతిపతి లంభించి కావ్యరచన కుత్సా
హంబు గల్పించి ప్రేరేపించినట్లు నుడివియున్నారు. దీనినిబట్టి
తెనుఁగువారు కవులన్న నాదరాతిశయములు జూపరని తెలియు
చున్నది. ఇట్టివిలాప మాధునికకవులందఱు నించుమించు చేసిన
వారే. అది మన తెలుఁగునాటి దౌర్భాగ్యము. నూటికొక్కఁడో
కొటికొక్కఁడోగాని తెలుఁగు కవిని, తెనుఁగుఁగబ్బమును గౌర
వించి తెనుఁగుఁదల్లిని బూజింపఁడు. ఈ నిరభిమానత మనపెంపు
నకుఁ బెద్దయడ్డంకి.

కవి ఇంత నిస్పృహఁచెందియుఁ దనది “ఆంధ్రవాగ్వధూటీ
కరకంకణ క్వణ పటిష్ఠ వరిష్ఠ విశిష్ట హృద్య వాచాకలనంబు”
గావున తస్మాత్ కొకప్పుడైనా రుచింపకపోదని కావ్యరచన
మజ్జగించలేదు. ఇదియ కవికుండవలసిన ధైర్యము. భవభూత్యా
దులు నిట్టిధైర్యమునే పూని విజయమునందిరి.

భీష్మోదయమును అసంపూర్ణగ్రంథమే. శంతనుడు వేటాడుచు గంగాపులినమున విహరించునంతవఱకు వ్రాయుఁ బడియున్నది.

వీరి యుండు కృత నాచంద్రబకటతమయిన “బ్రహ్మ నందలీల” అనునాటకము. “ధీనిధి తత్వజ్ఞుడు తత్వానందస్వామి అతులితానందకథాధీనత సమకూర్చిన వాచానివహము” ననుసరించి నిరంజనకవిశేఖర కవితాచిత్రిత మైనదీనాటకము. శ్రీ వీరబ్రహ్మాండస్వాములవారి జీవితకథ ఇందభివర్ణింపఁబడినది. ఇది శ్రీమునగాల సంస్థానాధీశ్వరులగు రంగరావు బహద్దరు వారి కంకితమై బహూకృతినందిన యుత్తమనాటకము.

కవిశేఖర బిరుదము

నిరంజనశాస్త్రిగారు కల్యాంధకౌముదీ కుమారాభ్యుదయాది కావ్యములు వ్రాసిన పిమ్మట, వారి అసాధారణ కవితావైభవమునుగూర్చి ఆంధ్రపండితు లిచ్చిన అభిప్రాయ విశేషములనుబట్టియు, ఆకావ్యముల రచనానైపుణ్యమును బట్టియు వీరికి “కవిశేఖర” అనుబిరుదము నిచ్చిరి. ఈబిరుదము చీమకుర్తిలో జరిగిన కృష్ణా గుంటూరుమండల విశ్వబ్రాహ్మణ సభలోఁ గొంతమంది కవులును బండితులును గూడి ఇచ్చి యున్నారు. ఆంధ్రమునఁ జక్కని కవిత్వము చెప్పఁగల కందు కూరు మల్లికార్జునాచార్యులు బి. ఏ. గారు, ఇంక నితరకవులును ఇందులకుఁ బ్రోత్సాహకులు. కుమారాభ్యుదయము లోని—

సీ॥ మిడిమిడి యెండపైఁ ♦ బడకుండఁ దగురీతి
 ఛత్రంబు వట్టు మీ ♦ చండకిరణ!
 అలసటఁ జేటుచెమ్మటలఁ దోగకుండ విం
 జామరల్వేయుము ♦ సరసిజాతు!
 మహితపూరుష నూత్త ♦ మంత్రపూర్వకముగ
 స్వస్తిచెప్పుము ♦ సరోభవతనూజ!
 తలిరులు సుమములు ♦ దగుపాత్రములనించి
 పరుగులెత్తుడు ముందు ♦ ప్రమథులార!

గీ॥ బెడలునప్పుడు జాగ్రత్త ♦ వృషభరాజ!
 బుస్సినక మేన నడఁగు మీ ♦ భుజగనాథ!
 మాననీయ తపోవన ♦ మధ్యమునకుఁ
 జంద్రశేఖరఁడరుడెంచు ♦ సమయమయ్యె.

ఈపద్యమును జదివి అందలి 'బుస్సినకమేననడఁగు మీ భుజగనాథ' అను మండలింపునకును, 'తగురీతి-ఛత్రంబువట్టుము' ను వాక్యములోని క్రియావిశేషణముయొక్క విశేషార్థ స్ఫూర్తికిని అచ్చెరువొంది, ఇట్టి కవివతంసుని కవిశేఖర బిరుదముచేసెనను ఆరాధింపనిది తెలుఁగుఁడల్లి కనియదా యని మల్లికార్జునాచార్యులు గాఢవిరుదముచే శాస్త్రిగారిని గౌరవింప నుత్సుకులైరట.

నిరంజనాద్యుని కవిత్వమునుగూర్చియు, ఆయన పుస్తకములనుగూర్చియు విసుర్చించుటకీ చిన్నిపాత్రమునఁ జోటుచాలదు. ఆయినను నించుక బ్రస్తావింపనిది కవితాప్రీతి యూరకుండనీయదు. శాస్త్రిగారు నవరసముల నసమానముగఁ గవిత నల్లఁగలరు. వీరశృంగారముల వర్ణనమున్న నిరర్గళము. శృంగార

వర్ణనములోఁ బ్రత్యేకత యున్నది. ఆశువుగఁ జెప్పినను, పదము లకుఁ దడవుకొనుట, నిరర్థక పదప్రయోగము మొదలగు అవ లక్షణములును, యతిప్రాసములకుఁబడు తంటాలును గించిత్రేని గోచరింపదు. శాంతరసాభివర్ణన సమయములందును, వివిధము లగు మానసిక భావములఁ జిత్రించుపట్టులను వీరుచూపు కౌశల మాశ్చర్యకరము. ధర్మపాలుని శీలమును గుణగణములను వర్ణించు సందర్భములోని యొకపద్య మీదిగువఁ గాననగు.

సీ॥ మోముఁ జందురునెత్తి ♦ ముచ్చటాడఁగఁబోఁడు
గమలేక్షణలయందుఁ ♦ గంటదేమి,
మానసాబ్జమునైన ♦ మఱలుగొల్పఁగనీఁడు
చంద్రాస్యలందు మఁ తస్సరమదేమి,
నీతిమాటలనైన ♦ కెమ్మిజూపఁగరాఁడు
వగలాడులందలి ♦ పగయదేమి,
కనకాంగమలస్త్రీల ♦ గాలిసోకఁగనీఁడు
సారంగకచల విఁ కారమేమి,

గీ॥ మానవృత్తిని రాజ్యభర్మములు గడపి
లోకభారంబు సవరించుఁజోకగాని,
వెస సమస్తభువన్ మది ♦ వెడలఁద్రొక్కి
తనియు మదినుండు తోఁచీశతల్లజుండు.

శాస్త్రీగారికి వైదికప్రీతి మెండు. ఇరవు దొరకినపుడెల్లఁ దన శోత్రియత్వమును జూపుచుండును. వేదాధ్యయనము, యజ్ఞకరణము, దానవ్రతాది నియమము మున్నగునవి వారి కవితయందు లెస్సగా వర్ణితములు. ప్రాచీనఋషులయెడఁ బూజ్యభావమును మిన్నుముట్టుచుండును. తన గోత్రకర్తయగు

సానగబ్రహ్మసిని స్మరింపనిది ఏ కావ్యారంభమును సేయలేదు.
ధర్మపాలచరితలో—

చ॥ ఉరుతర లోకస్పృష్టి మది ♦ నూనుచు ఋక్షిగమఁబుతోఁ బరా
త్పరుప్రథమాన నాజ్ఞమగు ♦ ప్రాగ్విశేషబుట్టి యఖండుడై, చరా
చరములఁబ్రోవఁజాలు తను ♦ జాతులఁగన్న మహామహుండు మ
త్సురుచిర గోత్ర కర్తయ్యి ♦ శోభిలు సానగ మానిగొల్చెదన్.

కుమారాభ్యుదయములో విశ్వజ్ఞఋషినిగూర్చి—

మ॥ తుణతన్ విశ్వకృదార్థ్య వక్త్రమునఁ బూ ♦ మన్మత్తి లోకైక వీ
తుణుడైవెల్లె, హిరణ్మయాకృతి పరి ♦ జ్ఞానంబుపూరించె; బ్రా
హ్మణ ధర్మ ప్రణవాగ మాధ్యయన ము ♦ ద్యత్క్రీడఁగావించె, స
త్ప్రణతుల్ మిక్కిలి లెక్కకొనియె; విశ్వజ్ఞుని సామాన్యఁడే?

ఇప్పటి నవనాగరికులకు శాస్త్రిగారికి గోత్రముషుల
యెడఁగల అపారభక్తి యాదర్శమై తనరారుగాక !

మన కవిశేఖరుఁడు వీరగుర్వునుకంపా సంపాదిత సరస
కవితాధురంధరుఁడు. చిన్నప్పటినుండియు వీరబ్రహ్మసావ్యమిభక్తికి
వీరి హృదిలోఁ బాదుకొన్నది. శాస్త్రిగారు వీరబ్రహ్మోపాసన
చేతనే యట్టి కవితావైభవము నందఁగల్గిరి. కావుననే దన తొలి
కవిత్యము నమ్మహానీయుని చరిత్రాభివర్ణనముచేఁ బూతము
చేసికొని, యంతిమకృతిలోను ఆపవిత్రాత్మునే గొండాడి
వాగీశ్వరీ ప్రసాదసిద్ధి వడసిరి.

శాస్త్రిగారు తనబుద్ధిపాటవమును సంఘసంస్కరణమున
కును, బ్రతికాప్రకటనమునకును, దేశసంచారమునకును, మత
విజయమునకును వినియోగించిరేకాని, ఒక్క సారస్వతనిర్మాణ

మునకే ఉపయోగపెట్టినచో సాటిలేని కీర్తిని గడించి, ఇంక
అద్భుతమగు నాంధ్రసాహిత్యమును సృజించెడువారు. వారిశక్తి
భిన్నభూమికలలో మిక్కిలిగా వ్యయమైపోయినది. అయినను
సారస్వత ప్రీతిమెండుగావున నింతటి వాఙ్మయమును నిర్మించిరి.
పండితులగువారనేకులు భాషావిషయిక వాదములతోడను,
గ్రాంథికగ్రామ్యకలహములతోడను, అసూయావిష్టులై ఒకరి
నొకరు దుష్కర్మిపోసుకొనుచు లోకమున కుపయోగపడని
శుష్కవాఙ్మయమును జెంచుచుండ, శాస్త్రీగారట్టి అసంబద్ధ
వాదములకు దూరముగనుండి తెలుగుదల్లి మెచ్చుకొలునకగు
నట్లు భాషాసేవచేసిరి.

విశ్వబ్రాహ్మణసంఘ సేవకై, భాషావిషయికముగఁదనకు
లభింపనున్న ఆచంద్రార్కముగు ఇతోధిక దివ్యకీర్తిని సయిత
ముపేక్షించిన మహాత్మాగి నిరంజనకవీంద్రుఁడు. ఈ విషయ
మును లోకమెంతవఱకు గ్రహింపఁగల్గెనో తెలియదు.

ఈ కవితాచంద్రుని కావ్యములలోఁ గల్యాణకౌముదీ
కుమారాభ్యుదయములును, బ్రహ్మానందలీలలును మాత్రము
ప్రకటితములు. ఛత్తపాలచరితము, భీష్మోదయము, మాఘ
మాహాత్యము, సూర్యశతకము సచ్చుకాలేదు. ఉదారులగు
భాషాభిమాను లాగ్రంథముల నచ్చొత్తించి, ఆంధ్రభారతీసేవ
సల్పినవారై తెనుఁగు వాఙ్మయాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుదురుగాక
యని కోరుచున్నాను.

శాస్త్రీగారాయాదేశములలో సంచరించునపు డాచార
యాచార వ్యవహారములను, వేషభాషాదులను జక్కని

లలో శ్రీనాథునివలె వర్ణించుచుండెడివారు. ఇట్లు వారాయా తావుల రసికులప్రేరణచే వ్రాసి విడిచిన పద్యములు లెక్కకు మిక్కిలిగాఁ గలవు. వాని నన్నింటిని సంపాదించినచో నొక పుస్తకముగాఁ బ్రకటింప వీలయ్యెడిది. కాని శాస్త్రిగారట్టి శ్రద్ధవహింపలేదు. వారు జీవించియుండగాఁ గొన్ని హాస్యరస భరితములగు పద్యముల నపుడపుడు చదువుచుండెడువారు. ఇప్పటికైనను అభిమానులగువారు పూనుకొన్నచోఁ గొన్ని పద్యములైనను దొరకకపోవు.

శాస్త్రిగారి ఆశుకవిత్వము సైతము రసము చిప్పిలుచు భావాన్నత్యము కలదై పండితులఁ దనియింపఁ జాలునదిగను సామాన్యజనము నాకర్షించునదిగను గూడ నుండును. శాస్త్రిగారు రోగగ్రస్తులై నాలుగైదుదినములలో మరణింపనున్న సమయమునను, ఆశువుగా నొకటిరెండు పద్యములు చెప్పిరి. మనస్సు స్వాధీనములో లేమిచేతనో వ్యాధిభరముచేతనో యొకటి రెండు దొసఁగులతోఁ బద్యములు పూర్తియయినవి. ఎంతటి చిరకాలాభ్యాసమున్న మృత్యువాసన్నమైన అట్టితటిలోఁ బద్యములు చెప్పఁగలుగుట. ధన్యులు ! నిరంజనశాస్త్రిగారు ధన్యతములు !! అజరామరమైన యశశ్శరీరములో నలరాదుచు “జయంతితే రససిద్ధాః కవీశ్వరాః” !

అధ్యాయము 3

మిత్రలాభము

వివిధవిషయములతో సంకులమైయుండు మానవుని మనస్సును వినోదింపఁజేయుటకును, దానిని సన్మార్గమునకుఁ ద్రిప్పి కార్యశూరత నెలకొల్పుటకును, మంత్రినాదగు సహధర్మచారిణి యెట్టిదో ఉదాత్తగుణశోభితుఁడగు మిత్రుఁడు నట్టివాఁడు. సత్కళత్రము, సన్నిత్రుఁడు, సత్సుత్రుఁడు ఈమువ్వురే మానవజీవితమును ఆనందకందముగఁజేసి, శాంతిసౌఖ్యములను జవిజూపఁగలవారు. పురుషుఁడు ఎట్టికష్టములఁ బడుచున్నను వానినన్నింటిని దృఢప్రాయములుగ ధిక్కరించి, తాను సాధింప నెంచిన ఘనకార్యముల ఫలమును శీఘ్రమున నందఁగల్గుటకీ మువ్వురే సహాయభూతులు. అట్టిమువ్వురిలో యోగ్యురాలగు భార్య శాస్త్రీగారికి లభించెను. పోగా నిత సన్నిత్రుఁడు. అట్టి చెలిమికాఁడును శాస్త్రీగారి ఘనాశయములు నెఱవేలు సమయమున కేల లభింపకుండును ?

బందరుపట్టణనివాసులు, ఆంగ్లవిద్యా విరాజితులు, సుగుణగణాలంకారులు బ్రహ్మశ్రీ† కొండిపర్తి వీరభద్రాచార్యులుగారు మనకథానాయకునికిఁ బరమాత్మ మిత్రులు కావలసియున్నారు. శాస్త్రీగారిగురువులలో నొకరగు పర్వతానృసింహశాస్త్రీగారిది బందరని మున్నే చెప్పియుంటిని. నిరంజన శాస్త్రీగారి శాస్త్రాధ్యయనము బందరునందు జరిగినది కామింజేసి, ఆచార్యులుగారితో సమావేశము పొనఁగినదికాదు.

ప్రస్తుతము సన్యాసాశ్రమముననున్న శ్రీశ్రీశ్రీ తత్వానందస్వామిలవారు.

వీరభద్రదాచార్యులుగారు నృసింహశాస్త్రిగారిద్వారా నిరంజనామ్యుని తెలివితేటలు, శాస్త్రవైదుష్యము, వాదప్రౌఢిమ, బుద్ధికుశలత, మున్నగువాని నపుడపుడడిగి తెలిసికొనుచుండెడువారు. శాస్త్రిగారి అత్తవారిల్లు సుప్రసిద్ధమగుకొల్లూరు. వారచట పురాణకాలక్షేపము, కవితాప్రసంగము చేసియుండిరి. వీరభద్రదాచార్యులుగారు కొల్లూరు హైస్కూలునం దుపాధ్యాయులుగా నుండుతఱి శాస్త్రిగారినిగూర్చి వినుచుండెడివారే కాని చూచి మాట్లాడుట యెన్నడును దటస్థించలేదు. నిరంజనశాస్త్రిగారును, వీరభద్రదాచార్యులను నోకస్వజాతి వ్యక్తి, శేషముషీధురంధరుఁడు, ఆంగ్లభాషామనీషికలఁడని ఆయన దర్శనార్థ మువ్విఘ్నముచుండెడువారే. ఎందులకీ చూడవలయునను అత్యాశ? తనహృదయమును క్రుంగఁజేయునట్టి సంస్కరణ భావములకు, ఘనాశయములకు దోహదము చిక్కునేమోయనియే ! సమకాలికులలో సంస్కృతాంధ్రములఁ బొందితిగడించిన విశ్వబ్రాహ్మణ విద్వాంసులున్నను, ఆంగ్లమున నిపు ఁడై సద్భావములుకల వ్యక్తియొకఁడు తనచెలికారమునకుఁ గావలయునని శాస్త్రిగారితలఁపు. అట్టికోర్కెయే సఫలమగు సమయ మాసన్నమైనది.

వీరభద్రదాచార్యులుగారు కొల్లూరు పాఠశాలనుండి రాజమహేంద్రవరము కాలేజీలో ట్రైనింగు చదువుటకు, తెనాలిమీఠుగా రాజమందిరమున కేగుచుండిరి. నిరంజనశాస్త్రిగారు గృహసంభారముల మూటలను మూపుననిడుకొని, తెనాలినుండి స్వగ్రామమగు దుగ్గిరాలకుఁ బయనించుచుండిరి.

రైలుపేషనులో ముందుగాబోవు ఇద్దఱు నాయకావతంసుల శుభసమావేశము. అది యదనుగా కులమాత ఇరుగురి యుత్తమాంగములను ఆశీరక్షతలు చల్లినది. “వాంఛాఫలస్థితిరస్తు” అని యొక మేల్మీసవన. తథాస్తు ! ఇంతకన్నఁ గావలసినదేమి ? ఒకరిముఖము నొకరు ఆత్మభావముల కైక్యతసంధిల్లఁ దేటిపాటఁ జూచుకొనిరి. అయ్యది 1907 వ సంవత్సరము మార్చి మాసము లోని పదుమూడవరోజు.

మన క్రొత్తనెచ్చెలు లిరువురు బండిలో దుగ్గిరాలవరకుఁ బయనించిరి. ఏమేమి రహస్యములను మాట్లాడుకొనిరో, ఎట్లా త్వలకైక్యము నూల్కొల్పిరో ఎవరికిఁ దెలియును ? భావికాలమునఁ గర్మయోగ దీక్షాబద్ధులయి సలిపిన మంచిపనులే వారి నేస్తముయొక్క మొదటిమాటలివి యని యూహింపఁ జేయవలయును.

ప్రబోధినీ వత్రికాస్థాపనము

నిరంజనశాస్త్రిగారిది సంస్కరణ పూర్ణహృదయము. ఏజాతిగాని, ఏ సంఘముగాని, ఏమతముగాని, తన రూపమును దానెఱుంగని అధమస్థితిలో నుండుట వారి కిష్టముండదు. అన్నికులములును విద్యా నైతిక రాజకీయాది విషయములలో సమాన గౌరవమును సంపాదించినపుడే — సమానాభ్యుదయమును బొందఁగల్గిన నాడే హిందూదేశము తనయొక్క గొప్పదనమును దేశదేశాంతములకును జాటఁగలదని వారితలఁపు. తుట్టతుదకు ఉన్నతజాతులు ఉన్నతసంఘములేగాక, కట్టగుడ్డ, కుడువఁ గూడును లేవట్టిబీద

జాతులు సైతము చదువుసంధ్యలు గలిగి మనవలె ననియే తన యభిప్రాయ మెనట్లొకసారి ప్రసంగవశమున నాతోఁ జెప్పి యుండిరి. శాస్త్రీగారి కట్టి ఋజుదృష్టియుండుటచేతనే ఏ జాతిని గాని, ఏ సంఘమునుగాని, ఏ మతమునుగాని, తుట్టతుదకే వ్యక్తినిగాని తూలనాడుట వారిస్వభావమున లేదు.

లోకమునంతటిని సంస్కరింపఁజాలు ఊహాజాలము మనస్సున నుండునే కాని సామాన్య విద్యాజ్ఞానములుగలవ్యక్తికి, ధనాధ్యుఁడు కానివానికి అది సాధ్యమా? కాదు. అయ్యది ఆత్మ శక్తిని నిండాఁగఁగొనిపొందించిన ఏ గాంధీచుహత్యునివంటి పురుషోత్తమునకో సాధ్యము. అట్టివారికిని గాలవ్యవధి అవసరమయి నట్లు నేఁడు మనకన్నులతోఁ గాంచుచున్నారముకదా !

శాస్త్రీగారి ఈ సద్భావములు ఫలించుటకు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘక్షేత్రము తగియున్నది. తనజాతిని మాత్రము బాగుగా సంస్కరించి అభ్యున్నతికిఁ గొంపోవుదమని ఎంచిరి. నిద్రాముద్రితులై శిల్పి బ్రాహ్మణధర్మములను, శిల్పమాహాత్మ్యమును విస్మరించి, స్వార్థపరులైన వారి ఎత్తిపొడుపులకు హేళనలకుఁ బాత్రులై దైన్యజీవనముచేయుచున్న స్వసాంఘికుల మాంద్యమును బాపుటకు, సంస్కరణశంఖమును బూరింప శాస్త్రీగారికి దివ్యసంకల్పము కలిగినది. ఏ మార్గమున జాతిని సంస్కరింపవలయును? ఎట్లు సంస్కరణోద్యమము ప్రారంభించి? అది అన్యసంఘములకు సైతము మార్గధర్మకముకాఁగలదు? ఈ యూహలతోఁ దన మొదటికార్యక్రమమున “ప్రబోధిని” పత్రికను స్థాపించిరి.

మొట్టమొదటగాఁ బ్రతికను నెలకొల్పుట దూరమాలోచించి చేసిన పని. ఎందువలన నన ? తనభావములను జనులలోఁ బ్రవేశపెట్టవలసియున్నది. అందుల కూరూరను, బ్రతిపట్టణమునను బ్రచారము చేయవలసియుండును. అట్లు ప్రతి గ్రామసంచారము సేయుటయన్న ధనవ్యయముతోఁగాని సాధ్యమగు పనిగాదు. తాను సామాన్యకుటుంబి. ధనధాన్యసంపదలవ్వారిగాఁ గలవాఁడు గాఁడు. పోఁగా నిఁకఁ జేతివృత్తుల మూలముననో యాజకత్వమువల్లనో, ధనముగడించి యట్లు సేయవలయును. ఒకవ్యక్తి కేవలము స్వార్జితమగు విత్తముతోఁ గుటుంబమును బోషించుకొనుచు, సంఘసేవను సైతమా ముల్లతోడనే యొనర్చుట కష్టతరము. కావునఁ బ్రతికాసహాయమునఁ బ్రచారము సేయ నెంచెను.

తనసంస్కరణాభిలాషలను. నెఱవేర్చుకొనుటకా కాలమునఁ బ్రతికలు లేవా? యని పాఠకు లడుగవచ్చును. అప్పుడు 'అంధ్ర, కృష్ణ' మున్నగు పత్రికలు కొలఁదిగ మాత్రమున్నవి. అవి దేశవార్తలకును రాజకీయములకును నెలకొల్పఁ బడినవి. వానిలో ఒకసంఘమునకుఁ జెందిన వార్తా వ్యవహారములను ఎక్కువగాఁ బ్రకటించు నవకాశ ముండదు. ఒకజాతియొక్క ఉన్నతికిఁ గృషిచేయు పత్రికయన్న నించుమించు దాని శరీరమంతయు నాజాతికే యర్పితమై యుండవలయును. మఱియు దేశమున జాతిద్వేషము, ఎదుటిసంఘముయొక్క గొప్పదనమున నసూయ, పరాభ్యుదయమున కాటంకములఁ గల్గించుటలను వేరుపురుగులవంటి దుర్గుణములు నేడలంతిగా మున్నను

నాఁడు వ్రేళ్ళు పాదుకొనియున్నట్లు చూపు నించుక ముందునకుఁ ద్రిప్పినఁ బొడకట్టును. అందుచే ఇతర పత్రికలయందుఁ జోటు చిక్కుటయు అసాధ్యము.

ఇట్టి విషమస్థితులలో సంఘాభ్యుదయమునకై ప్రబోధినీ పత్రికావతరణము. పూర్వము నుడివిన ప్రతిబంధకములున్నట్లును, అది కారణముగాఁ దన భావములు ఫలించుటకుఁ దానీమార్గము నవలంబించినట్లును నిరంజనశాస్త్రిగారే ప్రబోధిని మొదటి సంచికలో “స్వవిషయ” మను పత్రికాప్రాస్తావికయందొట్లు వ్రాసియున్నారు.

“ఈకాలమున దేశభాషాభివృద్ధిఁ గోరుపెక్కండ్రు స్వదేశ భాషచే వార్తాపత్రికలఁ బ్రచురించుచుఁ దమ తమ యుత్సాహము కొలది దేశభాషాభివృద్ధిఁ గూర్చి బ్రోత్సాహపఱచుచున్నారు. అటులనే ఈ యాంధ్రదేశంబునఁ గూడఁ బత్రికలెక్కువ ప్రచురింపఁబడుచున్నవి. కాని కొన్ని పత్రికలందుఁ గొలది సంఘములకే యుపయుక్తములగు వ్యాసముల వాఁయుచుఁ దదితరసంఘముల వానికి మనసు కలత నొందించుచున్నారు. అది మొదలుకొని స్వసంఘాభివృద్ధినిగోరు నాయుద్దేశ్యమునందుఁ జింతాకూరము లంకురించి వ్రేళ్ళునాటి మొండుగ నభివృద్ధి జెందినవి. కాని ఈ విషాదవృక్షముం బెకలింప విద్యాధనముల నత్యల్పుండనగుటచే నలవడినది కాదు. ప్రపంచమున నెన్ని వెతలనైనను నున్నెత్తుగ మీటివేయువారు మిత్రసత్తములేకావున ఈ విషాదము నామిత్రులు తెలిసికొని,

ఈపత్రికా ప్రచురణమునకుఁ బురికొల్పిరి.” శాస్త్రిగారి ఈ నుడువులం బట్టి పత్రికాస్థాపనాభిప్రాయము దెల్లము కాకపోదు.

“ప్రబోధిని” పత్రిక 1907సం॥ ఆగష్టుమాసమున నెల కొల్పబడినది. నిరంజనశాస్త్రిగారు మొట్టమొదటఁ బత్రికాసంపాదకత్వమునకుఁ దన్నుదాడగననుకొని సాటిచెలికాడగు వీరభద్రాచార్యులుగారిని సంపాదకులుగా నుండుమని కోరిరి. కాని ఆచార్యులుగారు సైతము సంస్కరణాభిలాష, భాషాసేవాభిరతిగలవారై నను దాను గళాశాలలో నుండుటచే నిందుల కిచ్చగింపక నిరంజనాచార్యునే యుండుమనియు వలసినసాహాయ్యముఁ దాను జేసెదననియుఁ జెప్పిరి. చెప్పిరేకాని సంస్కృతాంధ్రములను మాత్రము చదివినవారు సామాన్యముఁ ఛాందసులుగా నుండురను లోకములోని అపోహ తాకిక జనసహజముగు పత్రికా నిర్వహణమున శాస్త్రిగారు విజయమునందంగలరాచును సందియమును వీరభద్రాచార్యులుగారికిఁ గలుగజేసినది. కాని పత్రిక వెలువడి సాంఘిక, సారస్వత, నైతిక, శైలికాది సర్వ విషయములను గూలంకషముగాఁ బ్రచురపఱచునదై యనతి కాలముననే లోకుల మన్ననల నందగల్గెను.

పత్రికను నెలకొల్పుటలో ముఖ్యోద్దేశ్యములగు, విద్యాభివృద్ధిచేయుట, వికమత్యముం గల్గించుట, దేశోపకారకములను, గులవృత్తులునగు పంచశిల్పములలోఁ గ్రొత్తదీనముం దెచ్చుట, శుశ్రీష్ణత్వామలయందు విశ్వ బ్రాహ్మణులకుఁగల అధికార స్వాతంత్ర్యముల వివరణము, సారస్వతసేవ మున్నగునవి అప్రతిహతముగా నెఱవేఱిపవి. ఈ

పత్రికానిర్వహణమున శాస్త్రీగారికిఁ జేదోడు వాదోడుగాఁ బనిచేసినవానిలో ముఖ్యులు వెలగలేటి పూర్ణయ్య, పండిత యలవర్తి ఆంజనేయశాస్త్రీ, శ్రీరాం సుబ్రహ్మణ్యము, మంగళాపురపు లక్ష్మీనారాయణగారలు. వీరిభద్రాచార్యులుగారు ప్రచ్ఛన్నముగానున్న రెండవ సంపాదకులే గావున వారిమాట వేఱుగా వ్రాయనక్కరయేలేదు.

పత్రికాప్రశంస సందర్భమున నొక్కటి చెప్పవలసి యున్నది. మన నేస్తకాండ్రువురు ఏకమై, ఇరువురుకవు లెట్లొక పద్యమును అవధానకౌశలమునఁ బూరింతురో, అట్లే వ్యాసములు వ్రాయునపుడు చెఱొకవాక్యమునువేసి విచిత్రావధానముసేయుచు వ్యాసములఁ బూర్తిచేయుచుండెడువారు. అందు నను ఒకరినొకరు మించవలయునను దలఁపుతోఁ బూర్వవాక్య సంబంధము దొలఁగనీక, ఉత్తరవాక్యమున రెండవవారి యూహకందికలేని భావమును గూర్చుచుండెడువారు. అట్లయినను ఒకరికొకరు విద్యాబుద్ధులలోను, భావసంపదలోను, కళాకౌశలమునను దీసిపోని చదువరులగుటచే ఇట్టి రచనావిరోధముతోడనే వ్యాసములు ముగియుచుండెడివి.

కృష్ణా గుంటూరుమండల విశ్వబ్రాహ్మణ మహాసభ.

నిరంజన బుధుఁడు తన సద్భావములను నెఱవేర్చుకొనుటకగు సాధనములలోఁ దొల్లింటిదగు పత్రికాస్థాపనముం జేసినాఁడు. దానిమూలమున ఆయాభూమికలలోఁ గొంత కొంత సంచలనముం గలిగించెను. స్వసాంఘికులనెల్లరి నేకీభవింపఁజేసి, తన యాశయములను, సంఘములోని కవిపండితులయు,

పెద్దలయు నభిప్రాయములను ఏకీభవింపజేసి, భావిభాగ్యము నకుఁ గ్రోతమార్గములను ద్రొక్కినఁగాని కార్యరంగమున రెండంజలైన వేసినట్లుగాదు. కాఁగా అందులకగు సాధనోపాయముల సేకరించుకొని యుద్యమ మారంభింపవలయును.

ఎల్లవిశ్వబ్రాహ్మణుల యభ్యున్నతియే దన కిష్టమైనను, సత్కార్యములందు విజయము సులభముకాదు గావున, మున్నందు “కృష్ణా గుంటూరు మండలద్వయ విశ్వబ్రాహ్మణ సభ” నేర్పఱుపఁ నలపెట్టెను. ఆ సంఘక్షేత్రమును సర్వలక్షణ శోభితముగా సంస్కరించినచో, దాని నాదర్శముగా నిడుకొని యితరమండలములవారును సంస్కరణోద్యమములు సాగించి కృతార్థులు కాఁగలరని వారి యాశయము. మండలద్వయ మహాసభ నేర్పఱుచుటకు ఒక్కపత్రికాప్రచారము చాలదు. కొందఱు వ్యక్తులు నడుములు కట్టుకొని గ్రామగ్రామమునకుఁ దిరిగి, సభయొక్క అవసరములను నిరూపించెడు ప్రబోధోపన్యాసములకు జేయుచు, ఉద్యమ తత్వమును జనసమూహము నకుఁ దెలియఁ జేయవలయును. అధికమగు వ్యయప్రయాసములు పడి ఎట్లెట్లో ప్రచారము సేయఁగల్గిరి. సభ గుంటూరునందో లేక కృష్ణాజిల్లాకు ముఖ్యపట్టణముగు బందరునందో మొదట జరిగినఁగాని, చిన్నపట్టణములందును, గ్రామములందును జరుగుటకు వీలుండదు. అందుకు మొదటగా బందరుపుర ప్రముఖతే పూనుకొనిరి.

ఏనడుద్యమమైనను “శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని” నట్లు అంతరాయములు లేనిదిగానుండదు. అంతియేకాక మొద

టగా సర్వజనుల యామోదమును బడయజాలదు. కొందఱు బుద్ధిమంతులు కార్యము గట్టెక్కు ప్రయత్నములు సేయుచుండ, మఱికొందఱు గుణవంతులు చెఱుపులు బఱపఁ దివురుచుం దురు. ఇది లోకసహజముకాని విరుద్ధమొంతమాత్రము గాదు.

బందరుపుర ప్రముఖులలోనే కొందఱు సభోద్యమమున కనుకూలురు; మఱికొందఱు ప్రతికూలురు. సభానిర్మాత లలోఁ బ్రథమగణ్యుఁడ శ్రీ వీరభద్రాచార్యులుగారును, శాస్త్రిగారునే. అది జాతీయోద్యమము మెలమెల్లగా విజృంభిం చుచున్న కాలము. అప్పటి నాయకులు దేశాభిమానపూరిత హృదయములు. వారిభావములు ప్రశాదరమునంతగాఁ బడయ కున్నను దేశక్షేమమును గూర్చుఁజ్ఞాపిగను, బ్రభుత్వమునకు వ్యతిరేకములుగను నుండుచుండును. వీరభద్రాచార్యులు గారిలో శాస్త్రిగాఁకంటెను జాతీయ భావము వెక్కువ. ఈ స్నేహితుల సభాకార్యము రాజద్రోహముగు నేమో యని పెక్కురు భయపడిరి. అందుచే ఆటంకములుప్పతిల్లినవి. ఇయ్యది రాజద్రోహవిషయముకాదు, సంఘముయొక్క బాగోగులను విమర్శించుకొను సభయని మంతవెప్పినను వినరైరి. ఈభయము విద్యాబుద్ధులుగలిగి యుద్యోగములు చేయువారిని సైత ముట్టాఁగితలూపినది.

మఱికొందఱు విఘ్నకారులు సత్కార్యమన్న వెను దిరుగుబుద్ధిమంతులు, లేదా పెరివారి గొప్పదనమును సహింపలేనివారైనఁ గావచ్చును. ఈరెండు శాఖలవారును సభాకార్యక్రమమునకుఁ బ్రతిక్షణమును విఘ్నములఁ గూర్చు

వారైయుండిరి. వీరుచేయు సభాప్రారంభము ప్రభుత్వము నెదిరించునది గాన విశ్వబ్రాహ్మణులెవరును నిందు జోక్యము కలిగించుకొనవలదనియు, వీరభద్రాచార్యులుగారు జాతీయతా దృష్టిగల యుత్సాహి, అట్టివారి యుద్దేశము సంఘమున కనర్థము దెచ్చుననియుఁ బ్రచారముచేసిరి. మఱియు గుంటూరులో నిరంజనశాస్త్రిగారిని పోలీసువారు అరెస్టుచేసిరనియు, ఇక్కడఁగూడ వీరభద్రాచార్యులుగారిని పట్టుకొని బంధింతురనియుఁ బ్రవాదములు పుట్టించిరి. ఇంకను మొదట నిర్ణయింపఁబడిన సభయొక్క తేదీ మార్పుచేయఁబడినదనియు బందరులో 'కలరా' యున్నదిగానఁ బ్రాణములయందాసయున్న వారెవరును సభకు రావలదనియు, కారణాంతరములచే సభయే ఆగిపోయినదనియు, విపరీతముగాఁ గరపత్రముల నచ్చొత్తించి యూరూరఁ బంచిపెట్టుట, సభావిషయమున నుత్సాహులై యున్నవారి మనసులకు విఱుపుగల్పించి పరాజ్ఞులులను జేయుట మున్నగు ప్రయత్నములవలన శ్రమపడిరి. తుట్టతుదకు రేపటిదినము సభయన నెల్లూరునుండి రానున్న † అధ్యక్షునికి “సభ ఆగిపోయినది రావలదని” తెలిగ్రాముగూడఁబంపిరి.

ఆహా! మంచిపనుల కెన్నిచెఱుపులో చూడుడు. ప్రథమ సభాసమావేశమున ఆయుద్యమ ప్రారంభకులైన వీరభద్రాచార్యులుగారు నిరంజనశాస్త్రిగారు పడిన యిక్కట్టులెన్నేనియుం గలవు. గ్రంథము పెరిగిపోవునను తలఁపుచే సంఘా

† ఈ ప్రథమ మహాజనసభాధ్యక్షులు బ్రహ్మశ్రీ కందుకూరు మల్లికార్జునాచార్యులు, బి. ఏ. గారు.

రముగా వ్రాయనైతిని. మఱియు రాజద్రోహభయమున సభ కాటంకములు గలిగించినవారి పేరులును అనవసరములని వ్రాయనైతిని.

వారించుటకు వీలుగాని ఈ విఘ్నపరంపరల మేఘములలోనుండియే మెఱపుఁదీగవలె సభావిజయలక్ష్మి సాక్షాత్కరించినది. మొదటిసభ 1908 సం॥ ఏప్రిల్ 18-19 తేదీలలో జరిగినది. మొట్టమొదటిసభలో సభ్యులయుఁ బ్రేక్షకులయు సంఖ్య పెరుగకపోయినను, కార్యము అంకురప్రాయముగా నెఱవేరినది. ఆకాలపు ఇతర సంఘనాయకులగు బ్రహ్మశ్రీ టేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు మున్నగు ప్రముఖులు సయితము పెక్కురరుదెంచి వీరి యుద్యమమున కాశ్చర్యచకితులైరి. కారణమేమన? అప్పటిలో ఏ సంఘమునను ఇట్లు కులసభలను నెలకొల్పి సంస్కరణోద్యమములను సాగించుటలేదు. అట్టి స్థితిలో నిది విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమున మాత్రము తొలుదొల్తగా మొలకరించిన ఇతర సంఘములవారికేల యబ్బురముగా నుండదు ?

నిరంజనశాస్త్రిగారు విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘసేవకై యొనర్చెడి పత్రికాప్రచారమునకును, సభోద్యమమునకును సంతోషించి, వారి యభిమానమునకును, గవ్వసహిష్ణుతకును, సత్కార్యనిర్వహణమునకును బహుమానముగా మున్నంగి వాస్తవ్యులగు మేడూరు కోట్లంగాచార్యులుగారు ఒక ఎకరము మాగాణిని వారి కర్పించిరి. శాస్త్రిగారు ప్రథమ సభాహ్వానమునకై పద్యములనువ్రాసి ప్రబోధినిలోఁ బ్రకటించిరి. ఆ

పద్యములందలి భావావేశమునకును బ్రబోధమునకును అచ్చెరువంది, మొదటిసభలోనే శాస్త్రీగారి కీమాగాణి నిచ్చుచున్నానని వాగ్దానమొనర్చి యట్లు చేసిరి. అందలి పద్యములు ప్రబోధము గల్గుటకును, ఉత్సాహము పెంపొందుటకును ద్రికాలములయందును ఉపయోగించునవిగా నున్నవి. శిల్పుల ప్రాచీన అర్వాచీన సిద్ధిమార్చి ఇట్లు వ్రాసిరి.

సీ॥ ఆకాశయానంబు ♦ లమరించువారలు

పొగబండ్లఁ జూచి యుఁప్పొంగవలసె,

సంద్రంబుగట్టిన ♦ సమధిక గుణకాలు

రేటివంతులను ♦ నెన్నవలసె,

మడిగొను సక్లల నిఁకాణించువారలు

తంత్రివార్తలఁ జూచి ♦ తడయవలసె,

అభిలజనంబుల ♦ కాధారులగు వార

లుపజీవికులవలె ♦ నుండవలసె,

సీ॥ విశ్వకర్మస్వయమున నావిర్భవించి

కర్మవిద్యలఁ గాటిలోఁ ♦ గలుపవలసె,

ఆకట ! ఈదైన్యగతి జూచిఁదైన మీరు

పోవలెను జాండి ! బందరు ♦ భూరి సభకు.

ఇట్టిపద్యములు దరివాపు ఇరువదికి మించియున్నవి. సంఘమునుగూర్చి తనకుఁగల భావముల నన్నింటినందుఁ బొందుపఱచియే యున్నారు. ఇంతగాఁ బిలిచినను రారేమోయను సందియముచే ఒకబెదరింపు. చూడుఁడు.

సీ॥

బండరందమ్మును ♦ బరికించుటకునైనఁ

బ్రోతాహులార రాకుండవలదు,

గీ॥ క్రొత్తపాగబండిజూచెడి ♦ కోర్కెనైన

నూరితంబుగ మీరు రాకుండవలదు

మఱి మఱిగఁజెప్పనేలనో ♦ మాన్యులార!

రాకపోయినమాచేత ♦ రట్టుకలదు.

నయమునను, భయమునను గార్యమునకుఁ దివుర
బ్రోతాహులారా పెట్టెడి ఘనతరాభిమానము నిరంజనార్యునకే చెల్లె!
నిరంజన సంస్కర్త ఏవిశాలభావములతో ఈయుద్య
మము నారంభించెనో, ఆ భావబీజము లంకురింపకపోలేదు.
మొదటిసభకుఁ బూర్వమే ప్రబోధినిని స్థాపించినారని మా
పాఠకులెఱుంగుదురు. అప్పటి సాంఘికాభిమానమును, సంఘ
స్థితిని బ్రహ్మశ్రీ వెలగలేటి పూర్ణయ్యగారీక్రింది విధమున
వర్ణించినారు.

సీ॥ ఉత్తరంబునకుఁ బ్రశస్యత్తరంబును వ్రాయ

వేమాలు చదువరి ♦ వేడవలసె;

బంగారమిచ్చిన ♦ లింగిపెట్టిని జూచి

గోడవై బరిమితి ♦ గోరవలసె;

వ్రాలుసేయు మటన్న ♦ వానకాలపుఁ జదు

వంచు నక్కరముల ♦ నరయవలసె;

చక్కగా నీకమ్మఁ ♦ జదివి నెప్పుమటన్న

కనులకు జోడులే ♦ దనఁగవలసె;

గీ॥ సభకు రమ్మని బిలిచెడు ♦ సవయమందు

ధనము పడిగెదరని యింట ♦ దాఁగవలసె;

పారుషేయులసంఘ మీ ♦ పగిదినుండె

ఓ ప్రబోధిని రక్షింపు ♦ ముర్ఖిమీడ.

—ప్రబోధిని : సంపు ౧ సంచి ౧

ఈపద్యము ప్రబోధముకొఱకై యుద్దేశింపఁబడినది గావున ఇతరుల మనసులు కరగుటకై కవితాచిత్రణమించుక దైన్యమును నిరూపించియున్నది. అట్టిస్థితిలోనున్న సంఘమే ప్రబోధిని ప్రచారానంతరము, ఒక మహాసభలోఁ బ్రబోధ శంఖము పూరింపఁబడిన పిమ్మట, కనులు దెఱచి ఎట్లప్రమాదముతో సత్కార్యములకై దొరకొన్నదియును, ఈ దిగువ పద్యమును బట్టి తెలియుచున్నది.

సీ॥ ఏయూరఁ జూచిన ♦ నిర్ధ విద్యాభ్యాస

పఠన ప్రయాసల ♦ బడెడువారు;

ఏక్రేవవీక్షింప ♦ నెంతయో స్వకుల సం

స్కరణాభివృద్ధికిఁ ♦ జాటువారె

ఏమ్రాలఁజూచిన ♦ నెట్టికర్ణంబైన

దొరకొనుటకుఁ గాలు ♦ దువ్వువారె

ఏదెసవినఁబోవ ♦ నీద్వితీయమహా స

భాగమనంబుఁ బెల్లరయువారె

గీ॥ పారుషేయులలోనిట్లు ♦ పరిణమించె;

కాలమసామంబా, గతసభా ♦ ఘనఫలంబా,

తెలియకుండె మహాశిల్పి ♦ తిలకులార !

రండు రెండవసభకు న ♦ ఖండబుద్ధి.

నిరంజనశాస్త్రిగారు. ప్రబోధిని. సంపు ౨ సంచిక ౩

రెండవ సభ, సమావేశమగునంతలో, అనగా ఒక సంవత్సరకాలములో అట్టి యభ్యుదయము కలిగినది.

ప్రభోధినీ పత్రిక, మండలద్వయ మహాసభ రెండును క్రమాభివృద్ధి నందుచున్నవి. క్రమముగా శాస్త్రీగారి యభిప్రాయము లాచరణయోగమున సముచితమగు కృతార్థతనందు చున్నవి. మొట్టమొదట విద్యావ్యాప్తి, ఐకమత్యము, సంఘ గౌరవము, శ్రుతిస్మృత్యాగమాదులలోని ప్రమాణముల వ్యక్తికరించుట మొదలగు ఏ అభిప్రాయముల సిద్ధికై పత్రికాసభలు నెలకొల్పఁబడినో అయ్యవి నెఱవేరుచున్నవి. చేయఁబూనిన పని ఒకటి రెండు విఘ్నములు కలుగుచున్నను గొంతకుఁగొంత ఫలమును బడయుచున్నట్లయిన నెవ్వఁడును ఆకార్యమును బరిత్యజింపఁజాలఁడు. పై పెచ్చు ఉత్సాహమినుమడింపఁ దీవ్రముగాఁ గృషిచేసి సత్ఫలముల నందునుగదా!

నిరంజనశాస్త్రీగారు విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘాభివృద్ధికై యారంభించిన పత్రికా ప్రకటనము, సభోద్యమము రెండును ఇతరసంఘముల అభ్యున్నతికి నయితము ఆదర్శములై తనరారినవి. ఎట్లన? శాస్త్రీగారు పత్రికారంభము చేయుటకుఁ బూర్వము ఏసంఘమునందుఁగాని కులపత్రికలులేవు. నాలుగైదు రాజకీయముగను, సారస్వతముగను మాత్రము పని చేసెడు పత్రికలున్నవని మున్నే చెప్పియుంటిని. కాఁగా సంఘ సంస్కరణమునకై జాతిపరముగా నెలకొల్పఁబడిన పత్రికలలో మొదటిది ప్రభోధిని యొక్కటియే. అట్టిపత్రికను బ్రారంభించిన వాడును శాస్త్రీగారొక్కరే యగపడుచున్నారు. శాస్త్రీగారి

ఈపత్రిక నాదర్శముగా నిడుకొని, తమతమ సంఘములను బాగుచేసికొనుటకై ఇతరసంఘములవారును కులపత్రికలను నెలకొల్పిరి. ఏసంఘములందుఁగాని కులమహాసభలును నాఁడులేవు. సాంఘికసభలన్నింటికిని ఈవిశ్వబ్రాహ్మణసభయే దారిచూపినదయి యొప్పినది. ప్రబోధినీపత్రిక వెడలినతరువాత వైదికి, నియోగి, వైశ్య, రెడ్డి, కమ్మ, పద్మశాలి మొదలగు జాతులవారు వారి వారి కులనామములతోఁ బత్రికలను స్థాపించి, వారి వారి సంఘక్షేత్రములను సంస్కరించుకొనిరి. అట్లే ప్రతిజాతివారును కులముపేరిట మహాసభల నారంభించి కృతకృత్యులైరి. ఆంధ్రదేశమునకు కులపత్రికలును కులసభలును ఆవశ్యకములని చాటి, మున్నుండుగా వానిని నెలకొల్పి దారిచూపించిన శ్రీనిరంజనశాస్త్రిగారిని దెలుఁగుదేశ మెన్నఁడును మఱువకుండుఁగాక!

శాస్త్రిగారి ఈ ఉద్యమమును ఒకరిట్లు ప్రశంసించి యున్నారు.

“సంఘపత్రికలెందు జననమొందనినాఁడె

సంఘపత్రిక నిల్పఁజాలినావు,

కులమహాసభలెందుఁ గూడకుండిననాఁడె,

కులమహాసభయొండు గూర్చినావు”

ఈ సందర్భమున ఒకభాష మాట్లాడుచు నొకదేశమున నివసించు జనులకుఁ బరస్పరభేదమును గలుగఁజేయుచుఁ గులమునకొకపత్రిక, జాతికొక సభయుంట యనర్థముకాదా యని ఒక యాక్షేపణ రావచ్చును. కాని కులసభలును, కులపత్రిక

లును అన్యోన్యభేదములకు వైషమ్యములకుఁ దావలములను కొనుట పొరపాటు. అట్టి యుద్దేశ్యముతో వానిని నడుపుటయు యోగ్యమని ఎవ్వరు ననజాలరు. కొంతమంది మనుష్యులతోఁ గూడిన కుటుంబమెట్టిదో, కొన్ని జాతులతోఁ గూడిన దేశమును నట్టిదియే. ఒక కుటుంబమునకుఁ జెందిన మనుష్యులలో ఒకఁడు మాత్రము విద్యాధికుడై, మఱియొకఁడు నిరక్షరకుక్షియై, వేఱొకఁడు బుద్ధిబలములేనివాఁడుగను, ఇంకొకఁడు సర్వా సమర్థుఁడుగను నుండిన ఆ కుటుంబమెట్లు ఐకమత్యమునకు మార్మై గౌరవభాజనముకాదో, అట్లే దేశములోని ఆయా జాతులవారును విద్యానైతికరాజకీయాది విషయముల హెచ్చు తగ్గులు గలవారైయున్నచో నట్టిదేశ మభివృద్ధి చెందుటయుఁ గష్టతరము. ప్రతిజాతియు సర్వాంగసౌష్ఠ్యమును గలిగియున్న పుడే, అది దేశకల్యాణమునకు హేతుభూతమగును.

ఒకప్రాణికిఁ గాలుసేతులు మొదలగు నవయవములెట్టివో దేశశరీరమునకు జాతులును నట్టివ. శరీరములోని ఏ అవయవమునకు లోటు వాటిల్లినను ఆ శరీరము కర్మాచరణమున కుపయోగింపనట్లు దేశములోని యేజాతియు నభ్యున్నతియందు లేకున్న నది దేశసౌభాగ్యదాయకము కాదుగదా. అన్నిజాతుల వారును, సంఘములవారును దేశగౌరవమును దృష్టిపక్షమునఁ బెట్టుకొని ఇతరుల కపకారములు సేయకయుఁ బరుల నిందింప కయుఁ దమ్ము తా ముద్ధరించుకొనుట అవసరము కాకపోదు. అట్టి ఏకైకశాఖాసంస్కరణమునకై కులపత్రికలును, కుల గ్రంథాలును సాధనము లేల కాకుండును ?

ఏ వస్తువుగాని యుపయోగించుకొనుటనుబట్టి మంచి చెడులను గలిగించునుగాని, స్వయముగా మంచిదయిగాని చెడ్డదయిగాని యుండదు. మన ఈ పత్రికలను సభలను సయితము ఋజుదృష్టితో వినియోగించుకొనినచో ఏవిధమైన భిన్న భావములను వైషమ్యములను గలుగజేయవు. ఒకసంఘము వారిని వేరొకసంఘమువారు ద్వేషించినప్పుడు భేదమేర్పడునుగాని, సానుభూతిపూర్వకముగా తోడిసంఘమువారికి వారి యభివృద్ధి కనువగు మార్గముల సూచించుచు శ్రేయస్కాములై యుండునప్పు డెట్టి పొరపొచ్చెములును రావుగదా? నీ వెవ్వని నైన భూషించి గౌరవించినచో నిన్నకారణముగ నాతడు దూషింపఁగలఁడా? కావున అన్నిజాతులవారును బరస్పరము సహాయము చేసికొనుచు, ఉపకారపరాయణులై మెలఁగినచో, కులపత్రికలుగాని, కులసభలుగాని ఎట్టిభేదమును బొసఁగింప నేరవు. “పరస్పరం భావయంతశ్చేయః పరమవాప్స్యథ” అని గీతాచార్యుఁడు బోధించుచుండ భేదములకుఁ దావలమేడ ?

కు ల ము లు

కులములనుగూర్చి శాస్త్రీగారికీసద్భావము కలదు. ప్రబోధిని మొదటిసంచికలోఁ దనఈయభిప్రాయమును సుస్పష్ట పఱచిరి. అందలివ్యాసభాగమునిటఁ గొంత బొందుపఱచుచున్నాను.

“దయామయుడగు పరమేశ్వరుడు సృజనాచాతురిని జూపి తగునాహారవిధానంబులనొసంగి, సత్య జ్ఞాన దయా శౌచంబులకు దారి చూపినను, వివిధాహారవిధాన మేదోవృద్ధి

వల్లనో, జడస్వరూప మాయాప్రవిష్టము వలననోకాని మనుష్యులు భిన్నమార్గముల, భిన్నసంఘముల, భిన్నమతముల పొంది వేఱువేఱు చరించుచున్నారు. భిన్నగతబొందిన మనుష్యులు వారివారి ప్రజ్ఞావిశేషములవలన సంఘములనేర్పఱచి కొని, అపారతరమగు సంఘీకరణసౌఖ్యముల ననుభవించుచున్నారు. అట్టిసంఘమునకే కులమనిపేరు. కులమనుశబ్దము “కుల్యతే బంధువర్గో అనేనేతి” (దీనిచేత బంధువర్గము కూర్పబడుచున్నది. అనునర్థము పరిపాదించుచున్నది. అనగా నొకకులమను శబ్దముచే అనేకజనులేకీభూతముమన స్కూలై అన్యోన్యసహాయ సంసిద్ధినొంది సఫలప్రయత్నులగుచున్నారు. కావున కులమను శబ్దము కట్టుబాటుకొఱకే ముఖ్యముగా నేర్పడినది. అట్టికులశబ్దములేనియెడల మనుష్యులు విచ్ఛలవిడితిరుగుచు పరస్పరసంబంధము లేకయుండెదరనుమాట సత్యము. కులశబ్దవాచ్యములేకయే సర్వసమబుద్ధితో ప్రవర్తించరాదాయనిన, ఈవిషయముకూడా విచారణీయమే. మనుష్యులిప్పటికంటె పూర్వమనాగరికు లగుట మనుస్మృత్యాది గ్రంథములే సాక్షీభూతములగుచు నుద్ఘోషించుచున్నవి. ఎట్లులనిన? మాంసభక్షణము, గోమేధ నరమేధ అశ్వమేధ పౌండరీకాద్యసహ్యా యజ్ఞనామ ఘోరవిధానములు, బలాత్కారసహగమనాది భయంకర విచారకృత్యములు, రాక్షస మైశాచికాది వివాహభేదాంగీకారములు మున్నగులవనిన మన మనసెట్లు ముతనొందునో తెలియకున్నది. వేయేల పూర్వ కాలము (అనగా మనుస్మృతి ప్రోక్తకాలము)న బ్రాహ్మణాది

చతుర్వర్ణవిభాగము బ్రహ్మ మనస్సంకల్ప కల్పితమేయని చెప్పుచు, బ్రహ్మసంకల్పవ్యతిరిక్తముగా అనుభోమ విభోమ సంకీర్ణాదిజాతు లుత్పన్నమయినవనియు, అట్టిసంకీర్ణయోను లందుగూడ తపోబీజప్రభావముచే జన్మించినవారు బ్రహ్మర్షు లయిరనియు, మనుస్మృతియే వక్కాణించుచున్నది. ఇట్టివిధులు విచారించిన స్మృతిసమయసమీపమునందే వర్ణములయొక్క కట్టుబాట్లు నిర్ణయింపబడుటయు, అట్టికట్టుబాటులకు లోగొనని జనుల త్రోయలేక, వారిధర్మములగూడ ఒకయుత్తమధర్మముగనే స్మృతికర్తలంగీకరించినట్టుల తోచుచున్నది. స్మృతులెట్లున్నను భారతాదిగ్రంథములయందుగూడ సృష్టియందు ఒకకులమే యనియు, ప్రవర్తనభేదంబులచే కులభేదములు నిర్ణయింపబడె ననియు పెక్కుభంగుల వాక్రువ్వబడినది. వేదకాలమునందు గూడ కులభేదంబులేక ప్రవర్తిలెదరనుమాట స్పష్టము. లేనిచో కశ్యపపుత్రులగు దేవదానవులు భేదబుద్ధిచే భిన్నమార్గము పొంది, భిన్నజాతివారనబడుట లోకవిదితమేగదా. స్వర్గ లోకవాసులై దేవతాంశసంభూతులగు నార్యులు భూలో కమున నవతరించి, హిమవత్పర్వత దక్షిణభూముల నాక్ర మించి, ఆర్యావర్తఖండంబున నెలకొనునప్పుడు కుల భేదములేక ఆర్యనామావశిష్టులగుట జగత్ప్రచురము. కాని జనాభివృద్ధి యెక్కుడగుటచే వేలువేలుతెగల విభాగపడి భేద వృత్తులుకల్పించుకొని భేదకులనామముచే పెంపుచేసిరనుట స్పష్టంశము. జనవృద్ధియైనకొలది నాగరికాభివృద్ధి పూర్వోక్తి నిర్ణయమేకాన జనులు స్వవృత్తులయందు అన్యోన్యసహా

యమునందుటకు, ఏకమనస్కులగుటకు కులనామపాశబద్ధులై సంఘీకరణమొనర్చినచో సఫలమనోరథులగుదురు. కులభేదములచే హిందూదేశవాసులు భిన్నబుద్ధులువొడమి పరస్పరకలహసన్నద్ధులగుచుండ, మండెడునగ్గిలో కట్టియలువేసినట్లు కులభేదనిర్ణయబోధనము సమీచీనమాయని వితర్కించినచో, నాయభిప్రాయమదికాదని నొక్కి వక్కాణింతును. కులశబ్దమున నింత యాశయామున్నదనియు, కులపాశబద్ధులై సంఘీకరణమొనరించి, ఆత్మతేజోబలవంతులగుదురనికాని, నిరర్థక కలహసన్నాహసన్నద్ధులై పరకులనిందాజీవనము నొడిగట్టుమనుకొనుటకాదు. కావున ఒండొరులు పరస్పరద్వేషములుడిగి తమ తమసంఘముల ప్రయత్నశీలురై శుభ్రపటుపగోరుట నాముఖ్యాశయము.”

మఱియు, కులములనుగూర్చి బందరునందిచ్చిన ప్రవాసికోపన్యాసములోఁ దనయభిప్రాయమునిట్లుచెప్పిరి. “ఆర్యులు మొట్టమొదట కులభేదములులేక ఒకమహాసంఘముగానుండి రానురాను నాగరికతహెచ్చి పలువృత్తుల నవలంబించవలసినవారై, ఆ వృత్తులననుసరించి కొన్నినియమముల నేర్పఱచుకొనిరి. క్రమక్రమముగ నొకవృత్తిజేయువారు తమవృత్తినవలంబించువారితో ప్రేమానుబంధముగలవారగుచు, ఇతర వృత్తులజరించువారిని గొంచెము దూరముగజూచుచువచ్చిరి. ఇట్లు ప్రతివిన్నిసంఘమును తమతమవిధులను, నీమములను, మతకర్మములను విడివిడిగనేర్పఱచుకొనగా కులములేర్పడెను.

కులమున కొన్నినీమములచే కట్టువడిన జనసముదాయముని యర్థము.”

రా జ స న్తా న ము

ఏ యుద్యమములైనను ధనవంతుల సహాయము లేనిది నిర్వహింపఁబడవనుమాట రూఢి. పశ్చిమాధినీపత్రికమూలము నను, కృష్ణాగుంటూరుమండల విశ్వబ్రాహ్మణసభవలనను వీరు సాధింపనెంచినకార్యమూలలో శిల్పాభివృద్ధియొకటి. అందుకై వలసిన పూర్వశిల్పగ్రంథములను వెదకి వానిని బ్రకటించవలసి యున్నది. ఈ కార్యమునకు దేశదేశాంతరములు దిరుగవలయును; అందందుఁగల గ్రంథాలయములను దడవి పుస్తక సంపాదనము సేయవలయును. ఇది ధనసాధ్యమైన పని. ధన హీనమగు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమిందుకుఁబూనుకొని నిర్వహించుట కష్టము. కాఁగా ధనసంపన్నులగు ప్రభువులమూలమున ఈ పని నెఱవేర్చుకొనవలసియున్నది. శాస్త్రిగారి కవితా ప్రౌఢిమ, ఆచార్యులుగారి పలుకుబడి రెండునుగలసి ఈ కార్యమును సాధించినవి. పీఠికాపురాధీశ్వరులగు శ్రీ రాజారావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావు బహద్దరుగారు ఔదార్యశోభితులును భాషాపోషకులు నైయుండిరి. అట్టివారు శిల్పాభివృద్ధికైఁజేయు యత్నమునకేల చేయూత నొసంగకుందురు ? శాస్త్రిగారి రసవన్మధురకవిత, వీరభద్రాచార్యులుగారి అమృతవాక్కులు ఆ రాజన్య నలరించినవి. విశ్వబ్రాహ్మణుల యొక్కయు, వారి కుపయోగించు శిల్పశాస్త్రముయొక్కయు పతనస్థితి ఆ మహనీయుని హృదయమును గరఁగించినది. శిల్ప

గ్రంథాలయాభివృద్ధి కైదువందలరూప్యముల విరాళమునిచ్చి మహాసభవారి కృతజ్ఞత నందుకొనిరి.

తరువాత మునగాల పరగణాధీశ్వరులగు శ్రీరాజా నాయని వేంకటరంగరావు బహద్దరుగారు పూనా, సూరతు, మున్నగు పట్టణములందుండెడి శిల్పశాస్త్రముల సంపాదించుటకు మూడువందలరూప్యములు విరాళమునిచ్చిరి. రంగరావు బహద్దరుగారును వీరభద్రాచార్యులుగారును ఒకకళాశాలలోఁ జదివిన విద్యార్థులు. బహద్దరుగారికి శాస్త్రిగారిపై ప్రేమము మెండు. వారి కవితకును, వారి సంఘసేవాకార్యములకును బహద్దరుగారు మిక్కిలి సంతసించుచుండెడివారు. చల్లపల్లి జమీందారులగు శ్రీమంతురాజా యార్లగడ్డ అంకినీద్రృపాద్ బహద్దరుగారును ఈకవినిసన్మానించి, వీరి కుటుంబమునకును బ్రహ్మోధిసీపత్రికకును సాయమునరించిరి. శాస్త్రిగారు రాజుల వద్దతెచ్చిన ఈధనమును సంఘసేవకొఱకే వినియోగించెడు వారు.

వృత్తివిద్యలు

పత్రికాప్రచారమువలనను, సభాఉద్యమముమూలము నను విశ్వబ్రాహ్మణుల కులవృత్తులగు అయస్కారాదిపంచ కర్మలను బ్రస్తుతకాలానుసరణముగను, బ్రహ్మోపయోగములు గను అభివృద్ధిచేయవలయుననునది శాస్త్రిగారు తలచిన ముఖ్య సంకల్పములలో నొకటికదా. దీనిని మొదటి పత్రికలోనే ప్రస్తావించి, ముఖ్యముదటిసభలోనే దీర్ఘానము రూపమునకుఁ దెచ్చిరి. ముఖ్యబ్రాహ్మణులనియు, విశ్వకర్మలనియుఁ బిలువఁబడినను లేకు

న్నను, బ్రతినాగరికదేశమందును బంచవృత్తులనుజేయు ప్రజలు ప్రసిద్ధులైయుందురు. వీరు కర్మశాలలందుత్పత్తిచేయు వస్తుజాలమే పత్రిదేశముయొక్క ఐశ్వర్యమునకును మూలము. కావున మన దేశముయొక్క ఆర్థికోన్నతియు వీరియొక్క వృత్త్యభివృద్ధిపై నాధారపడియున్నది. ఈరహస్యమును నిరంజనశాస్త్రిగారు వివిధరీతుల వివరించుచు సాంఘికకులను హెచ్చరించుచువచ్చిరి. కాని వారిబోధలనుగాని, వారి ఉపన్యాసములనుగాని స్వ సాంఘికులు చక్కఁగ గ్రహించినట్లులేదు. అందువలననే శాస్త్రిగారు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమునకును, విశాలతర భారత జాతికిని జేసిన మహిమకారమును సమకాలికులు వినియోగించుకొనలేదని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఆకారణముననే విశ్వబ్రాహ్మణులు అర్థశాస్త్రధర్మములకు వ్యతిరేకముగ నడచు వారై, శాస్త్రిగారిని తమఅజ్ఞానముపెంపునఁ గొంతవఱకు నిరసించువారునైరి. అట్లునిరసించినను సంఘారాధనయే దీక్షయనుకొన్న శాస్త్రిగారికి వాటిల్లినలోటు కాసంతయు లేదు. ఈనాఁడైనను వారిఉద్యమముయొక్క రహస్యమును మఱొక సారి ప్రకటించుట ప్రయోజనకరమనునాసచే ఆసిద్ధాంతమును ఇంచుక తడవుచున్నాను.

దేశమున నుత్పత్తియగు వస్తువులు, అనఁగా శిల్పులు సిద్ధముచేయుసామగ్రి ముఖ్యముగా రెండుతరగతులనుండును. (1) సమష్టిని బ్రజోపయోగమునకుఁ దగినవి; (2) కొలది మంది భోగములకును లాభములకును ఉపకరించునవి. మొదటి తరగతి వస్తువులు ప్రతిదినము జనులందఱు తమజీవితములందు

వినియోగించుకొనవలసినవిగ నుండునుగాన అవి స్వల్పమూల్యముగలవిగానుండును. సర్వసామాన్యముగదొరకు చారు లోహాదుల సహాయమున నవి తయారగును. ఇట్టివానిని ఎన్నింటినో విక్రయించినఁగాని లాభములు సంపాదించ వీలుండదు. అట్టితఱి ఆనస్తుజాలమునునిర్మించువారు పెక్కండ్రు ఆయాకర్మలచే జీవింపనవకాశముండును. భోగసామగ్రిని నిర్మించువారికన్న నిట్టివారికే ఆర్థికస్థితి బాగుగానుండును. భాగతజాతి త్యాగశీలమైనది; భోగలాలసము కాదు. కేవల ధనార్జనాసక్తి సంగీకరింపని పారమార్థికాదర్శముకలది. హిందూజాతి. అయినను నేటి పరిస్థితులందుఁ బాశ్చాత్యుల సంస్కర్తమున మెలఁగుచు వారిపాలనమునఁ జిక్కుటచే వారి ఆర్థికసంప్రదాయము ననుకరించుచు వారి వ్యామోహము లోనే పడిపోయినది. ఆపాశ్చాత్యుల, పారమార్థిక విషయములను సామాన్యసమష్టి జీవితమున దూరముగనుంతురు. భోగానుభవమున నుదాసీనతఁజూపకుండుటేగాక, అయ్యదియే జీవితలక్ష్యమందురు. దారిద్ర్యమును దోషముగను, ధనసంపదను సజ్జనలక్షణముగను బాటింతురు. ఇట్టివారి ఆర్థిక పారిశ్రామిక పరిస్థితులు మనదేశమును భ్రాంతిపఱచి వృత్తులను దాటుమాటుజేసినవి.

మనవారును దేశాభిమానమునుపేక్షించి, విదేశవస్తువులనే కొననారంభించి, దేశీయశిల్పుల కుత్సాహమీయక పాశ్చాత్యవస్తువులఁ బ్రేమించుటచే వృత్తులు మొదలంట నాశమైనవనియే చెప్పవచ్చును. మఱల వానిని బునరుద్ధరించుటకే

శాస్త్రీగారివంటి మేధావులు పలుతెఱఁగులఁ బ్రబోధించుచు వచ్చిరి. వివిధపరిశ్రమలను, శిల్పములను వృద్ధిచేయవలయునని చాటిరి. దేశాభిమానము ఇనుమడింపవలయునని యుగ్గడించిరి. కేవలము స్వర్ణవృత్తినే ఆశ్రయింపక ఇతరములగు సర్వజనోపయోగకరములగు పరిశ్రమముల నెలకొల్పుమనిరి.

యూరపు అమెరికాదేశపు వస్తువులు మనదేశమునకు రా నారంభించిననాఁడు, కొద్దిధరలకే సరకులు దొరకినవి. వానితో వ్యాపారముచేసి దేశీయవస్తువులు ఘనులైరి. శిల్ప సంఘము విశ్రాంతినిబడసినది. మందమారుతములు ప్రళయ వాతములుగఁ బరిధిల్లి సర్వమును నాశముసేయ సమకట్టినవి. విదేశవస్తుజాలము వీధులలో నిండిన కొలందిని అట్టివానిని దేశమున నిర్మాణముచేయుచుండిన శిల్పుల జీవనము శిథిలీభూతమైనది. వస్తువులు స్వయముగ వస్తుస్పృష్టిచేయించుటమాని, వెదకివెదకి విదేశపుసరకులఁదెప్పించి అమ్ముచు, విదేశపు సాహుకారుల అనుచరజీవులైరి. ఏకొందఱో కోటీశ్వరులైరన్నను, వారును బరజనపోషణమునఁ బ్రతుకువారేగదా! ఇంకఁ దక్కినవారో తేజము గోల్పోయినవారే? ఇటుల స్వదేశ పరిశ్రమలు మూలఁబడఁగాఁ దత్కర్తలగు శిల్పులును ఆయా పరిశ్రమల కుపకరించు పారిశ్రామిక జనమును అష్టకష్టములపాలై ఆ విదేశపుభోగసామగ్రిమాట యటుండఁ అనుదినజీవనావసరములగు సామాన్యవస్తువులనైనను విక్రయించుకొనలేక శుష్కించిపోయిరి.

ఇంకను శిల్పివతంసులగు ఈవిశ్వబ్రాహ్మణులసితి ఎట్లు
న్నదో చూడుడు. నిపుణత లేనివారా? బుద్ధికుశలత కొఱ
వడినవారా? ఆత్మగౌరవశూన్యులా? సోమరులై ప్రాలు
మాలువారా? కారు కారు. కాలగతికిలోనై అట్లు పొడగట్టు
చున్నారు. కొండతాలనుండి లోహసముదాయమును ఏర్పి
తీసి చిత్రవిచిత్రవస్తునిర్మాణముఁజేసిన ధీమంతులుకారా?
అడవుల నఱకి దారువులఁదెచ్చి మహాసౌధముల నిర్మించినవారు
కారా? మూఁగతాలఁజెక్కి- ప్రతిమానిర్మాణముచేసి జీవము
పోసి అఖిలజనాభిచేఁ బూజింపఁజేసినవారు కారా? ఇప్పటి
గొప్పయంత్రరాజములైనను గదలింపఁజాలని శిలలను తాళ్ళ
యెత్తునకునెత్తి గోపురాగ్రముల నిలిపినవారు కారా? అయిన
నేమి? నేటికాలమున వారి ప్రతిభామహత్త్వములు బయల్పడు
నవకాశములు లేకున్నవి. సహజముగనే బుద్ధికుశలురును,
నవ్యకల్పనానిపుణులును అగువా రే యెడనైన జడప్రాయులై
పడియుండఁగలరా? వారిశక్తిసామర్థ్యములు స్తబ్ధములై అణఁగి
యుండగలవా? అయ్యవి పురోగమనమునైనను సాగింప
వలయును. లేదా తిరోగమనమునైనఁ జేయవలయును. ఎట్ట
టులోబెనఁగులాడి తమప్రభావమును బ్రకటింపకతీరదు.
దైవసంఘటనవలనఁ బూజనీయములగు పంచవృత్తులు
విదేశీయులదాడికిఁ దాళఁజాలక స్వదేశస్థుల అభిమానమునకు
దూరములై వెనుకబడినను, ఈశిల్పిసంఘములు ఉన్నతికి రాక
తప్పదు. పరస్పరద్వేషము, నిరభిమానత, ఐకమత్యములేమి,
అనుదౌసఁగులు అంతరింపక తీరదు. ఎట్లు?

సంఘీకరణము

దీనిని సంస్కరించునది శాస్త్రీగారు సంతతము ఉపదేశించుచుండిన మంత్రమే. అదియే సంఘీభావము. ద్వేషము అనైకమత్యము, కలహములు తమోగుణలక్షణములు. ఇవి క్రూరమృగములందును, ఘాతుకజంతుసంతానములందును గోచరించును. వీనిని బోనాడినఁగాని సంఘీభావము పెంపొందదు. జగత్తునందు సత్వరజస్తమోగుణములు మూడింటితో విడివడిన వస్తువొక్కటియుం గానము. ఇందు సత్వగుణము ప్రేమమును బురికొల్పును. సంఘీభావమును గూర్చును. సమన్వయదృష్టి నొసఁగును. ఐకమత్యమును వృద్ధిపొందించును. మనలోఁ గొంచెముగనైనను ఉన్న ఈసత్వగుణమునాశ్రయించి, దాని నారాధించి ధ్యానించినచోఁ బ్రేమాదయమగును. స్నేహభావము అంకురించును. ఖండనవాదములు వెనుకకుఁదగ్గును. సంఘాభిమానము పెరుగును. ఇది కార్యరూపముదాల్చినపుడు మానుషత్వము వికసించును. మనలోని రజోగుణమును బ్రేరేచి సత్యసంకల్పమునకుఁ దోడుచేసి దీనినాచరణములోఁ బెట్టి పక్వదశను సాధించునపుడు మనము ఋషిసంతానములమని చెప్పుకొనఁగల్గుదుము. ఈ పైతపశ్చర్యవలన మహోన్నతినిబడసిన మహనీయులే ఋషులు. వారే సర్వమానవులలోఁ బూజ్యులు విశ్వబ్రాహ్మణులను ముఖ్యముగా ఈదశకుఁదెచ్చుటకే శాస్త్రీగారు గ్రామసమాజములను జెట్టించియు, మహాజనసభలను నడపించియు, విద్యానిధులను సృష్టించియు, వేదపాఠశాలలను బ్రోత్సహించియు, ప్రవాసికోపన్యాసముల నొసఁ

గియు, అన్నింటికి మూలాధారముగఁ బ్రబోధిసీ పత్రికను నెలకొల్పియు బహుభంగులఁ బాటుపడియున్నారు. వీరి పవిత్రజీవితమహిమ నేడుగాకున్నను, స్వసాంఘికులచేతఁగాకున్నను భవిష్యత్కాలమునైనను, సంఘచరిత్రల రచించు విద్వద్వరేణ్యుల చేతనైనను మెప్పువడయక తప్పదు.

శాస్త్రిగారి ఆశయము ఇంతమాత్రమేకాదు. వీరు తమసంఘముచు బూర్ణసత్వగుణోపేతముగావింపఁ బ్రయత్నములుచేసియున్నారు. మతబోధలఁ గావించియున్నారు. వేదరహస్యములఁ బ్రచారముచేసియున్నారు. వేదాంతతత్వమును బ్రబోధించియున్నారు. మానవోత్తములుపడయు ఋషితత్వము నతిక్రమించి పురుషోత్తముని ప్రభావమును అపరోక్షానుభూతి సేయఁగలదశకు సాంఘికుల నుద్ధరింపఁ బ్రయత్నించియున్నారు.

సోదరులారా! ఏవిధమగు పాక్షికాభిమానమరభిమానములను దటిరాసీక శాస్త్రిగారి దివ్యబోధల సారమును విచారించుచో, వాగు విశ్వబ్రాహ్మణకులమున జననమై, విశ్వబ్రాహ్మణులను స్వజనులని ప్రేమించి, మహాత్యాగమును గావించి చేసిన మహిమాపకారము సులభముగా గ్రాహ్యమగును.

ఇంకొక విశేషము. ఈయంశములు శాస్త్రిగారి సాంసారికజీవనమునను, ఆర్థికవిజయమునను, కీర్త్యుపార్జనమును సుప్రత్యక్షముకాలేదేమని శంకింపవచ్చును. మొక్క క్రమముగాఁ బెరుగుచుఁ బెద్దదై పూవుపూచి కాయగాచి, పండ్లురాల్చువఱకును, దానిపరిణామదశలు దృగ్గోచరములగును. కాని సిద్ధావస్థయగు బిజరూపమును దాల్చినపుడు దానిప్రభావ మిసుమం

తయుఁ దగ్గకున్నను, మఱియు సుపరిణతమైయొప్పినను బైకి
హీనముగను స్వల్పముగను గాన్పించును. ఆవిధముననే శాస్త్రీ
గారు యువావస్థయందు వివిధవిద్యాప్రభావములఁ బ్రకటించుచు
సభాస్థలములందు గౌరవములఁ జూపగొనుచుఁ, బైనిబేర్కొనిన
మహాసత్కార్యములఁ జరిపిననాటియుదంతములను, మఱియు
వారిబోధలను జీర్ణముచేసుకొని, వానిని హృదయమునఁదాల్చి
వానినేయనుకరించుచు ఇతరులు సభలను గావించునట్టియు,
సంఘముల నెలకొల్పునట్టియు, గ్రంథముల రచించునట్టియు
దశాంతరములందు శాస్త్రీగారిప్రభావము బీజాంకురన్యాయ
మునఁదదితరులచైదములందు రూపాంతరమందిన దనవలయును.
దానిని గుఱుతించియే శాస్త్రీగారు వార్ధక్యమునఁ గొంతవఱ
కౌదాసీన్యమును వహించినటుల గాన్పించి యువకులఁ బ్రోత్స
హించి వారి ద్వారమునఁ గార్యముల నడపింపసాగిరి. ఈవిధ
మున శాస్త్రీగారి జీవితకల్పలత ధన్యమైవెలసినది. “జాతీయసేవన
కళాపరిపూతమూర్తి” కాగలిగినవాఁడు నిరంజనార్యుఁడు.

అధ్యాయము ౪

సంస్కరణోద్యమము—కన్యావరశుల్కములు

శాస్త్రీగారిది సంస్కరణపూర్ణ హృదయమని మున్నే చెప్పియుంటిని. హిందూసంఘములో వేరుపురుగులవంటి, దోషములుకొన్ని పాడుకొనియున్నవి. అతిబాల్యవివాహములు, కన్యాశుల్క వరశుల్కములు మున్నగునవి సంఘముయొక్క సర్వతోముఖాభివృద్ధికి ఆటంకములై యున్నవి. శాస్త్రీగారికి ఇట్టిదొసగులు సంఘములోనుంట బాత్తుగా గిట్టదు. వీరు సభల నారంభించిన దినములలోఁ బ్రబోధనియం దీవిధమునఁ దన సంస్కారాభిలాషను వెలిబుచ్చియున్నారు.

సీ. కన్న కూతుల నెల్లఁ + గ్రయవీధిఁ బెట్టెడు
కడు పోయవృత్తిని + గాల్పవలదె,
అండ్రకై మగవారఁ + లమ్మమనోవు నీ
ఘోర దుష్టయమెల్లఁ + గూల్పవలదె,
పసికూనలకుఁ బెండ్లి + బాగు బాని సంత
సించువారల నిరఁ + సించకలదె,
ఆడువారికి విద్యయా + యని మూలైడి
పటు దురాచారంబు + బాపవలదె

గీ. అన్యులకుఁబోలె చునకు దురాగతంబు
తెన్నియో కలవన్నియఁ + మన్నుచేసి,
సంఘవృద్ధికి యోచనఁజక్కలేసి
మాటలాడఁగరండు సన్మాన్యులార !

నిరంజన శాస్త్రీగారు. ప్రబోధని సంపు ౨. పంచక ౩

పైపద్యమునుబట్టి కన్యావరశుల్కములన్న శాస్త్రీ
గారికి ఎంత యేవగింపో ప్రకటము కాకపోదు. యథార్థమా
లోచించిన నిది దూష్యము కాకపోదు. కడుపార గని పెంచిన
అల్లారు ముద్దుపాపలను బొట్టనింపుకొనుటకు రొక్కమునకుఁ
దెగనమ్ముట ఘోరాతిఘోరము. గృహస్థాశ్రమస్వీకారము
యొక్క అభిప్రాయములలో సత్సంతానమును గనుటకూడ
గేస్తుయొక్క ఒక పరమధర్మము. గృహస్థుఁడు తన సంతా
నముయొక్క అభివృద్ధికొఱకై శారీరక మానసిక ఆధ్యాత్మిక
శక్తులయొక్క వికాసమునకై తన ధనప్రాణములను, బుద్ధిని విని
యోగించవలయునేగాని ముక్కుపచ్చలారని యా చిటుతపాపల
మూలమున డబ్బుగడించి తన పొట్టనింపుకొనఁగూడదు. బాలి
కలకు వలసినంత లోకజ్ఞానము కలుగువఱకు బాగయాకతతో
సాకి, యుక్తకాలమున సల్లక్షణోపేతుఁడగు వరునకు విధియుత
ముగా దానము చేయవలయును. అట్లు పితృధర్మమును
లత్యమునంచుంచుకొని చేసిన కన్యాదానమే *బ్రాహ్మము

* (1) జ్ఞానశీలుఁడగు వరున కాతఁడడుగకుండగి వస్త్రాధరణాలం
కృతయైన కన్యను దానముచేయుట బ్రాహ్మము. (2) యజ్ఞములో ఋత్వి
క్కున కలంకృత కన్యను దానముచేయుట దైవము. (3) ఒకటి, లేక రెండు
గోమిధునములను శుల్కముగాఁ గాక యజ్ఞముకొఱకై అల్లునినుండి తీసికొని,
శాస్త్రప్రకారము కన్యాదానముచేయుట ఆర్షము. (4) వధూవరులనిద్దఱు
ధర్మము చరించుఁడని చెప్పి చేసెడు కన్యాదానము ప్రాజాపత్యము. (5)
కన్యయొక్క జ్ఞాతులకును, కన్యకును ధనమునిచ్చి స్వేచ్ఛగాఁ జేయఁబడు
కన్యాస్వీకరణము ఆసురము. (6) వధూవరుల అంగీకారముచేతనే చేయం
బడు కరగ్రహణము గాంధర్వము. (7) తగవులాడియుఁ గొట్టియుఁ గోపిం
చియు ఆటచుచున్నట్టి ఏడ్చుచున్నట్టి కన్యను వారించుట రాక్షసము

మున్నగు యోగ్యతర వివాహములలో లెక్కింపబడును. అట్టి వివాహమే జననీజనకులకును, వధూవరులకును సత్ఫలములఁ బ్రసాదించును.

ఈవిధముగా సాలంకృతకన్యను దానముచేయలేకున్నను యథాశక్తి స్వగృహమున వివాహవిధిని జరిపి శుభాశీస్సులతోఁ గూఁతు నత్తవారింటికనిపి కృతార్థుఁడు కావచ్చును. అంతకును శక్తిలేనివారున్న, అల్లునినుండి ధనముగైకొనక యాతని విత్తము తోడనే పెండిలిచేసుకొనున ట్లేర్పఱచుకొనవచ్చును. కాని ఇయ్యది చాల అవరథర్థము. ఇందైనను ఏకొంచెముగాని కన్యా జనకులద్రవ్యము వినియోగపడవలయును. వ్యవహారవశమునఁ గొలఁదిగాఁ గన్యాదానవిధిని ముచ్చటించితిమిగాని విస్తరము వేఱు పుస్తకములందుఁ గాననగు.

కన్యాశుల్కము ఎట్లు నిషిద్ధమో, అట్లే వరశుల్కమును నింద్యము. కన్యాజనకులు ఆశీర్వాదపూర్వకముగా వధూవరుల మంగళమునుగోరుచు ఏదేవస్తువాహనములను, లేదా విత్తమును నిత్తురో ఆయ్యవియే పరిగ్రాహ్యములుగాని వారిని గవ్వపెట్టి నిర్బంధముమీఁదఁ గైకొనఁబడు ధనముగాని, మజేదిగాని స్లాఘనీయముగాదు. నేటికాలమున గట్నములు బుచ్చుకొనుట విపరీతముగాఁ బ్రబలిపోయినది. కొండఱు ఈ కట్టనములకొఱకే దమ సుతులను ఏ రెండుమూఁడు తరగతుల వఱకొ జదివించుచు నదినెపముగా మాకుట్టనికేమి కట్నము

(8) నిద్రించునట్టియు మత్తురాలైనట్టియు రహస్యముగ నెచటికేని ఏగుచున్నట్టియు కన్య నెత్తుకొనిపోవుట వైశాచము.

లిత్తురని వధూజనకులను బీడించుట, విద్యాప్రియులగు ఆడు పిల్లల తలిదండ్రులు ఎట్టకేలకుఁ దమతలదన్ను శుల్కములను ఇల్లువాకిళుల నమ్మియైనను నీయనిచ్చగించుట, అందుచే వారు పలుకష్టములనందుట, మనమెన్నిచోట్లనో గనుచున్నాము. విద్యాబుద్ధులుగలిగి యోగ్యుడగు నల్లుఁడుగావలయునని వెదకు మామలు ఏ, బి. ఏ. వానినో గోరి శక్తిమించిన శుల్కము లతో వానింగొని, పెండ్లియైనదాది వారాయల్లునికి ఎత్తులు పెట్టఁజాలక తమ కన్యాపితృత్వమును దూషించుకొనుచున్నారు.

ఒక్కొక్కవ్యక్తి అత్తవారు సరిగాఁ గట్టనముల నీయ లేదనియు, అర్థరహితములును ఆడంబరసహితములును అగు తన గొంతెమ్మకోరికలను బూరింపలేదనియుఁ బేర్చిమెయిఁ బెండ్లాడిన నిల్లాలిని ఎన్నికష్టములపాలు సేయుచున్నాఁడో మన మెఱుఁగుదుము. అంతియేగాక పూజ్యులగున త్తమామలనుగూడ నేలకుంగోలకుఁ దెచ్చుచున్నాఁడు గదా! దీనికంతకుఁగారణము అన్యాయముగను, అధర్మముగను దాను గామించు శుల్కమే గదా కతము. ధర్మశాస్త్రములందును బూర్వులయాచారము లందును, దలిదండ్రులు శక్తివంచనలేకుండఁ గూతునియల్లుని యధార్థ ఘస్తువులచే సమ్మానించి పంపవలయుననియే గన్పట్టు చున్నదిగాని, మితిమీరిన వారికోర్కెలను ఆత్మనాశనము గావించుకొనియైనను నిండించుమని లేదే! పెంకెయల్లునిచేఁగల్గిన కష్టములకు గుఱియైనవాడు గాబోలు నీకవి—

“జామాతా దశమోగ్రహః”

అల్లుఁడు పదియవగ్రహమని నుడివినాఁడు. ఇదిఎంతయు సత్యము.

పవిత్రమైన హిందూజాతికిఁ గన్యావరశుల్కములు సహింపరాని దురాచారములైయున్నవి. ఈ దురాచారములు దూరీకరింపఁబడినఁగాని భావిసంతానముయొక్క గృహస్థధర్మము చక్కఁబడదు. అప్పుడుగాని గృహస్థుయొక్క సౌఖ్యానందశాంతులు వెలుఁగిందఁజాలవు. నాఁడే గృహము శచిదేవేంద్రులతోఁ దేజరిల్లు స్వర్గధామమై యలరారును.

నింద్యములగు కన్యావరశుల్కములను గూఁకటివ్రేళ్లతో మట్టువెట్ట మన సంస్కర్తవ్రతంసము కంకణముకట్టుకొని అనేకసభలలోఁ బ్రబోధములుచేసి తీర్మానములుపెట్టించి, ఆచరణరూపమున సంఘమునకు ఎనలేనిసేవ చేసియున్నాఁడు. శాస్త్రీగారి మేలితలఁపును గుర్రెఱిగి, హిందూమతాన్నత్యమును బలుమార్లు స్మరించి, గృహస్థలోకముయొక్క పరమావధిని గమనించి, భావియువకు లీకన్యావరశుల్కములబారిఁ బడకుందురుగాత.

బాల్యవివాహములు

ఈసంస్కర్తకు గిట్టని వేఱొకవిషయము అతిబాల్య వివాహములు. కావుననే “పసికూనలకుఁ బెండ్లి బాగుబాగని సంతసించువారల నిరసించవలదె” అని తన సంస్కారాభిలాషను ముక్తకంఠముతో వెలిబుచ్చినాఁడు. బాల్యవివాహముల వలన అనేకార్థములున్నవని యిప్పుడిప్పుడందఱును గ్రహించుచున్నారు. కనులు తెరవని పసికూనలకుఁ దామేవో పున్నెముల నొడవలెనను కోరికతోఁ బెండ్లిసేయుట—ఆచిటుతకుఁ బెండ్లి యున్నవేమో పెండ్లిముచ్చట నెట్లు తానందవలెనో ఎఱుంగని

సితిలో అవ్వగారిముచ్చటకో, తాతగారివినోదమునకో వివాహము చేసి సంతసించుట యోగ్యముకాదు. ఈ విషయమున ధర్మశాస్త్రములు భిన్నమార్గముల నవలంబించియున్నవి. అష్టవర్షప్రాయముననే వివాహము యుక్తమని కొన్నిశాస్త్రములును, రజస్వలానంతరమైనను వివాహము సేయవచ్చునని కొన్నిశాస్త్రములు వక్కాణించుచున్నవి. ఈ విషయమున శాస్త్రముల నాధారముచేసికొని యింకను వివదించుచునేయున్నారు. ఎన్ని శాస్త్రము లెట్లెట్లు పలుకుచున్నను బాలబాలికలకుఁ బ్రపంచజ్ఞానము కలిగినప్పిమ్మటనే వివాహముసేయుట యుక్తము. కావుననే ఈ ధర్మశాస్త్రకోవిదుఁడు శాస్త్రములయందలి పరస్పరభేదమును గూలంకషముగా విచారించి, ఆచారమును శ్రేయస్సును దృష్టిపథమున నిడికొని పది పదిరెండువర్షముల ప్రాయమున ఆడుబిడ్డలకు వివాహముసేత యుచితమని తీర్మానించినాఁడు. ఈ విషయమునఁ గృష్ణా గుంటూరుమండల విశ్వబ్రాహ్మణ సభలలో శాస్త్రవాదములు సలిపి తీర్మానములుపెట్టించి నెగ్గించియున్నాఁడు.

ప్రస్తుతము ఆచరణములోనున్న శారదాచట్టము పదునాలుగువత్సరములు దాటవలెనని శాసింపఁ దాను పండితుఁడయ్యి ఎనిమిదేండ్లపిల్లకు వివాహము శాస్త్రీయమనిపల్కు సాటివిద్వాంసుల వాదమునకును, రజస్వలానంతరము ఏ పదునాతేండ్లకో పెండ్లిసేయవలయునను ఆధునికుల వాదమునకును ఒకసంధిని గునుర్చుచు సర్వవిధముల నాలోచించి పదిరెండు సంవత్సరములని నిర్ణయించుట సమంజసముగానున్నది.

ముకుపచ్చలారని పాపలకుఁ బెండ్లి సేయుటకంటెను,
రజస్వలయైనపిమ్మటఁ బ్రాథపాకమునఁజేయు పెండ్లికంటెను
ఇయ్యది మధ్యవయస్సున యుక్తతరముగానుండునని శాస్త్రీ
గారు తలంచిరి. తనతలపును ధైర్యమువహించి సిద్ధాంతరూప
మున నాచరణములోనికిఁ దెచ్చుటకుఁ దీర్మానములుచేసి కృత
కృత్యులైరి.

స్త్రీవిద్య

పండితమ్మన్యులగు కొందఱు ముకుపచ్చలారని బాలి
కలకు వివాహముసేయుటకెట్లు ముందంజవేసెడివారో స్త్రీ
విద్యానిషేధమునకును నట్లే కాలుదువ్వుచుండువారు. ఆడు
వారికి వంటయిల్లే పాఠశాలయనియు వివిధములగు కూరలు
పిండివంటలు సేయుటే గ్రంథపఠనమనియు, నట్టిపదార్థములతోఁ
దమవారి పొట్టనింపుటే జ్ఞానోపార్జనమనియుఁ గావున స్త్రీలకు
విద్య యవసరములేదని తృప్తిచెందుచుండెడివారు. అదియునుం
గాక ఆడువాగు చదువుకొన్నచో ననేకానర్థము లుప్పతిల్లు
ననియుఁ బైవారి మతము. ఇట్టి దూరదృష్టిలేని సంకుచితభావ
ములతో గృహిణీలోకమును విద్యాగంధములేని అలంకారభరిత
ములగు మోదుగుపూలనుగాఁ దయారు చేసియున్నారు.

విద్య యనేకప్రయోజనముల కాకరమని యెల్లరంగీకరిం
తురుగదా! మానవుఁడీ ప్రపంచమున ఎట్లు నడచుకొనవలయునో,
ఏమార్గమునవలంబించిన మనుష్యవిజీవితము భద్రమైయొప్పునో,
మానవజీవితముయొక్క పరమలక్ష్యమేమో, తల్లక్ష్యమును
మానవుఁడెట్లు ప్రాపించవలయునో, ఇతయేల? ద్వంద్వయుక్త

మగు లోకమునకును దనకును ఎట్టిసంబంధముకలదో, తానేల
ఈ పుడమినిజనించెనో ఎఱుంగవలెనన్న విషయకన్న నొండెద్ది
సాధనము?

జీవితనిర్వహణమున కెఱుంగవలసిన విధులన్నియు స్త్రీ
పురుషభేదములేక యెల్లర కావశ్యకములుగదా ! అట్టితఱి
స్త్రీలకుఁ బ్రత్యేకముగా విద్య వలదనిచెప్పుట పరమ
మాధ్యము. గృహనిర్వహణమున సైతము స్త్రీలకెంతయూ
బాధ్యత కలదు. గృహిణీరత్నము తనచుగనియెడ నట్లు వర్తింప
వలయునో, ఇత్రమామలవిషయమున ఎట్టి పూజ్యభావముఁ
జూపవలయునో, బంధుగులయెడ నతిధులయెడ నేవిధముగ
మెలఁగవలయునో తెలిసికొనవలసియున్నది. మఱియు గృహస్థా
శ్రమ ఫలములును, సత్సమల స్నేహసారమువలనఁ గలిగిన
ఆనందఖనులనందగు ముద్దుబిడ్డలను గనుటయు, వారినిఁ దగురీతిఁ
బెంచుటయు స్త్రీపురుషుల కర్తవ్యము. అట్టి కర్తవ్యమును
నిర్వహించుటలోఁ బురుషునికంటెను మాతృదేవియే మిక్కిలి
బాధ్యురాలైయున్నది. బాల్యమునుండియుఁ దల్లి బిడ్డలకు
ఎట్టి యభిరుచులను గల్పించి ఏ యే మార్గముల నవలం
బించి వారిని బెంపొందించునో అట్టి ఫలములమీఁదనే యా
నిసుంగుల భావిజీవిత మాధారపడియుండును. కావున సత్సంతా
నమును గనుటకును, వారిని జ్ఞానఖనులనుగాఁ జేసి కృతార్థత
నందుటకును మాతృదేవిగల బాధ్యత దొడ్డది. అందుచేతనే
దల్లికి ఉన్న తస్థానమును మనువునుతటి ధర్మశాస్త్రవేత్త యిచ్చు
టకుఁ గారణమైనది.

“ఉపాధ్యాయాన్ దశాచార్యః ఆచార్యాణాం శతం పితా,
సహస్రం తు పితౄన్ మతా గౌరవేణాతివ్యతే”

ఒక ఆచార్యుడు పదిమందియుపాధ్యాయులపెట్టు. అట్టి
నూరుగురు ఆచార్యుల విలువగలవాడు తండ్రి. అట్టితండ్రిల
సహస్రముకంటెను మాతృదేవి పూర్వరాలు.

ఈశ్లోకమునుబట్టి మాతృకర్తవ్యమెంత గొప్పదో తెలి
యుచున్నది. ఈవిధమైన తనకర్తవ్యమును గృహులక్ష్య నిష్ప
హించుటకామెకెంత విద్యాజ్ఞాన మవసరమైనదియు సులభము
గనే గోచరింపకపోదు.

తాను సకలశాస్త్రపండితుడయి, తనగృహిణి ఆజ్ఞానపు
బ్రతిమగానుండుట కేమిరుషుడైనను ఒప్పుకొనునా? అట్టి
యామెతోఁ జేయుకాపురము మాఃఖభాజనము సునేకాని, ఆనంద
యులేము కానేరదు. కావున స్త్రీలకు విద్యయొక్క అవశ్యకత
ఎంతయేనినగులదు.

ప్రస్తుతకాలపు హిందూదేశ విద్యావిధానము పురుషు
లకే సరియగుచున్నది లేదని మననామకులనుచున్నారు. అట్టితండ్రి
స్త్రీలమాట చెప్పిచేమి? స్త్రీవిద్యావిధానము సంపూర్ణముగ
మాటవలయును. స్త్రీజీవితనిర్వహణమునకు ఏయే విద్యలభ్య
సించవలయునో అవి తనకాలములోఁబూర్తియగుపద్ధతులతోఁ
బ్రత్యేకపాఠశాలలలో నేర్పించవలయును. ఉన్నతవిద్యలు
కావలయుననుకొన్నవారికి అట్టివానిసభ్యసించు నవకాశములు
కూడ నుండవలయును. స్త్రీలకుఁ బ్రత్యేకపాఠశాలలును, గళా
శాలలు నుండవలయునేగాని పురుషులతోఁబాటు వారును గలసి

మెలసి చదువుట మనహౌందవనీతికిఁ దగదని నాయభిమతము. ప్రత్యేకస్త్రీజనపాఠశాలలలో నవ్యవిద్యావిధానము నేర్పఱచి చదువులు సాగించినఁగాని నారీలోక మభ్యుదయమునంది భారతదేశోన్నతికిఁ గారణముకాదు. స్త్రీవిద్యయందు నాకుఁ గల సహజాభిమానము ప్రస్తుతాప్రస్తుతములను సయితము మఱపించి ఈవిస్తరమునకుఁ బురికొల్పినది. పాఠకులు సహింతురుగాక!

శాస్త్రీగారు వెనుకటిపండితుల తరగతిలోనికిఁ జేరినవారయ్యు స్త్రీవిద్య నింతగాఁబ్రేమించి ప్రబోధించుట మనము కలలోనైన మఱువరాని విషయము. ఏ సిద్ధాంతకౌముదీ సూత్రములనో నోటవియునట్లు వల్లించి పండితుఁడననిపించుకొనుట వాఁలక్ష్యమునకు దూరమైనపని. పండితుఁ డన సర్వ విషయముల నెఱింగి యాచరించి యాచరింపఁజేయుట, లోక శ్రేయములగు సంస్కారమార్గములనూహించి బహుజనుల మేలునకై పాటుబడుట, సారస్వతముగఁగాని సాంఘికముగఁగాని, జాతీయముగఁగాని, నిష్కామముగు సేవయొనర్చుట మున్నగునియమములు కలవాఁడేయని వారియభిప్రాయమైనట్లెన్నిమారులో నాతో నుడివియున్నారు. తన జీవితమును సైతము అట్టిదిగనే జేసికొనఁగల్గిన సదాచారి నిరంజనమనీషి.

బాల్యశాసనము

వృత్తివిద్యలకు సారస్వతవిద్యల తోఁజ్ఞాటుండవలయునని శాస్త్రీగారు మొదటనుండియుఁ బ్రబోధించుచున్నారు. ఈ విషయమును బ్రబోధినిలో బాల్యశాసనమనుపేర వివరించి

యున్నారు. చిన్నప్పటినుండియే బాలకులను గర్మశాలలలోఁ బ్రవేశపెట్టరాదనియు, వారికి వలసినంత విద్యాజ్ఞానమును శిల్ప శాస్త్రాదిపరిజ్ఞానమును గలిగించిన పిమ్మటనే కర్మవిద్యల నభ్యసించఁజేసిన వానియందు నిపుణులై ప్రవర్తించగలరనియు వారి యాశయమైనట్లు దిగువవాక్యములనుబట్టి తెలియఁగలదు.

“బాలకులకు యశావనాంకూరములు మొలచునప్పటికి దుస్తంత్రములందు నిరాఘాటముగాఁ బ్రవేశించుటకు విజ్ఞాన విద్యాబోధ లేకపోవుటయే గారణమౌచున్నది. అట్టికారణములుగూడ దోచినంత వివరించున్నాను. ఇతరవృత్తులన్నిటికంటె నత్యల్పఫలమిచ్చునవియైనను, తాత్కాలికఫలమిచ్చునవి విశ్వ బ్రాహ్మణులొనర్చు పనులనియే చెప్పవచ్చును. అట్టిఫలమప్పుడనుభవించుటకు దగినదిగనుకనే తాత్కాలిక స్వల్పఫలాభిలాషులై, వివేకవిద్యామములు బోధించుటమాని, ముఖ్యవృత్తియై యిదియని నమ్మి, బొడ్డుఁదని పసికూననైనను పనులలో ద్రోయుచున్నారు. ఇట్లనుట వృత్తులయందు నిందారోపణసేయుట కాదు. వృత్తులు బ్రహ్మవృత్తులేయగును. వృత్తుల నిందించు వారు తమయజ్ఞానవృక్షఫలముల నితరులకు బంచిపెట్టినవారగుదురు. బ్రహ్మవృత్తులనుటకు దగినంత దృష్టాంతములు ముందు జూపుచున్నాను. బాలకులకుఁ బనులు నేర్పుటకుముందు తగినంత జ్ఞానముబోధించినగాని చక్కనిపనులు పట్టుపడవని నాయభిప్రాయము. సమస్తవస్తుతత్వజ్ఞానమునందు బుద్ధిని బదిలపఱచి, శ్రద్ధపరి కర్మవిద్యలయందు బుద్ధినిజొనిపిరేని పనులువెట్టినచూరకత్తివలె ప్రతిపనిని నిరాఘాటముగా చేయనోపుదురు. విశ్వ

బ్రాహ్మణులనువారి పూర్వముషులాజ్ఞాపించినదియొకవిధముగను
వారు ప్రవర్తించునది యొకవిధముగను నున్నయది. మయమత
శిల్పాగమమునందు ప్రథమాధ్యాయము అటువదియైదవశ్లోకము
మొదలైదు శ్లోకములలో “విశ్వకర్మ కులజుడగు బ్రాహ్మణుండు
వేదము, ధర్మశాస్త్రము, సాముద్రికము, జ్యోతిశ్శాస్త్రము,
గణితశాస్త్రము, లోహకావ్య పాషాణాది సమస్త వస్తు
శాస్త్రములు, శిల్పశాస్త్రము, వాస్తుశాస్త్రము, యంత్ర
మంత్రశాస్త్రములు మున్నగునవియు సమస్తశిల్పములు ఉప
నయనాదిగ పదిరెండువత్సరములు గురువులవద్ద నేర్వవలెను.
తదుపరి వివాహిత్తుడై సృష్టిసేయుటకు దొరకొనవలెను” అని
చెప్పబడియున్నది. ఇట్లు ప్రతిశిల్పాగమమునందును, శిల్ప
విద్యాభ్యాసమునకు ముందు శిల్పశాస్త్రాభ్యాసము చేయవలె
నని చెప్పబడియున్నది. ”

శిల్పశాస్త్రపరిజ్ఞానము, వివిధవస్తుతత్వవిజ్ఞానము లేక
పనులొనరించువాడు కర్మకారుడగునే కాని, శిల్పియనియు
శిల్పాచార్యుడనియుఁ జెప్పబడఁజాలడు. కావుననే పైయాగమ
గ్రంథము సమగ్రధర్మమును నిరూపించియున్నది. శాస్త్రీగారి
కర్తవ్యమును బలురీతులఁ బ్రబోధించియున్నారు.

సంఘమును ఉద్ధరింపఁజాలు నిట్టిసంస్కారముల నెన్నిం
టిలో చేసి కృతార్థులైరి. సాధారణముగ సంస్కర్తలగువారు
ఏ విశాలవలయమునో సంస్కరించి, దానిచేలభించు కీర్తి
ప్రతిష్ఠల నందుచుందురు. శాస్త్రీగారిపద్ధతి యట్టిదికాదు.
స్వల్పసంఖ్యాపరిమితమగు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమునే సంస్క-

రింపఁబూనుకొని విశాలోద్యమములలోఁ బాల్గొనుటచే
 లభించుకీర్తిని ద్యాగము చేసిరి. ఇదియే శాస్త్రీగారి సంస్కర
 ణోద్యమములోని విశిష్టత. తాను స్వల్పవలయుమునఁ బ్రారం
 భించినసత్కార్యమొకటికాదర్శమై యొప్పవలయుననియు వారి
 తలఁపుగాఁ బాడకట్టెడిది. ఇదినుక్కిలియుఁ బ్రశంసనీయుము.

అధ్యాయము *

న్యాయస్థాన విజయము

వైదికాచారపరాయణులై వివిధములగు శిల్పవృత్తులఁ జేయుచుండు సానగాదిపంచర్షిసంభూత బ్రాహ్మణులకును, గేవలవైదికవృత్తితోఁ గాలముపుచ్చు నితరబ్రాహ్మణ్యమున కును మున్నొకసారి వాదములుచెలరేఁగి ఒకరినొకరణఁగఁ ద్రొక్కఁ బ్రయత్నములు జరిగినట్లు చరిత్రపరిశీలనముచేఁ దెలియుచున్నది. *అట్టితటి ఒండొరుల బ్రాహ్మణత్వము విషయము నను గలహాములు సంభవించి ఒకరి బ్రాహ్మణత్వము నొకరు దూషించుకొన సమకట్టిరి. ఈదూషణము తలసూపి ఎంత కాలమైనదోగాని,† రథకారాధికరణవాదము గ్రహిత్తూరుజిల్లా తీర్పులనాఁటినుండియుఁ జరిత్ర ప్రసిద్ధమైనది. పై రెండుతావుల యందును విశ్వబ్రాహ్మణులకు విజయము కలిగినది. చిత్తూరు జిల్లాలోని వాదము మొదలుకొని సేలం మున్నగుతావులలోఁ గూడ నట్టికలహము లలంతిగనో గొప్పగనో పొసఁగుటయు

* మహారాష్ట్రభాషలోని “విశ్వబ్రాహ్మణులొత్సాహ” అనుగ్రంథము నందలి ప్రాచీనార్వాచీన ఐతిహాసిక సంగ్రహమును, 1914 సం. ఆంధ్ర, ఉగాదిసంచికలోని “విశ్వబ్రాహ్మణులు-ఆర్యాగమనము” అను వ్యాసమును శ్రీధవశేష్వరపు సోమలింగాచార్యులుగారు ప్రకటించిన “విశ్వకర్మ ఆయన సంతతియు” అను ఆంగ్లానువదిత గ్రంథమును జదువుడు.

† ఈవాదము క్రీ. శ. 1751వ సంవత్సరమున శ్రీ శ్రీకనుపర్తి బసవ చార్య స్వాములవారికిని ఇతరపండితులకును విజయనగర మహారాజాస్థాన మున జరిగినది.

గీ 1818 డిశంబరు 15వ తేదీనాఁటిది.

అవి న్యాయస్థానముల నుచితరీతిఁ బరిష్కరింపఁబడుటయుఁ దటస్థించుచునేయున్నది. అట్టివాదములు నినమొన్నటివఱకును, అనఁగా నయిదాతేఁడులవఱకును బొసఁగుచున్నవని చెప్పుటకీ యాధునికయుగమున సిగ్గుపడవలసి యున్నది. సాటిసోదర జాతి విద్యావిషయికముగను ఆర్థికముగను ఒకప్పుడు క్షీణత లోనున్న నట్టివారిని దెగడఁబూనుట సభ్యజాతికిలక్షణము కాదని నా తలఁపు.

శాస్త్రీగారికాలమునను అట్టివాదములు చన్నపట్టణము, గుంటూరు, గోకర్ణక్షేత్రము (బొంబాయి రాజధానిలోనిది) మున్నగు తావుల నుప్పతిల్లినవి. మద్రాసులో సంఘటిల్లిన ఈ వాదములోఁ బాల్గొనిన పండితులలోని రంజన శాస్త్రీగారొకరు. మద్రాసు హైకోర్టులో మహామహోపాధ్యాయ లక్షణసూరియను పండితుఁడు వేదములన్నింటిని దలక్రిందుగా జదివితినని ప్రగల్భములు వలుకుచు విశ్వకర్మయన దేవశిల్పిగాని ఋషిగాఁడనియు, నందుచే మానవులకుఁ గూటస్థుఁడగుట పొసఁగదనియు వాక్రుచ్చుచు శాస్త్రీగారి నెదిరించెను. దానిమీఁదట శాస్త్రీగారనేక శుక్లకృష్ణయజుర్వాక్యములను, నిరుక్తవచనములను బ్రమాణీకరించి, విశ్వకర్మ ఋషితత్వమును నిర్ణయించినపిమ్మట నిర్విణ్ణుఁడాయెను. అట్లే ఇంకను వైశ్వకర్మణుల బ్రాహ్మణత్వమునుగూర్చి రాద్ధాంతములు సలిపి గెలుపొందిరి.

తరువాత గుంటూరుకోర్టుకుఁ జెందిన జానపాటికేసు లోను వీరు బాల్గొనిరి. అప్పుడు ట్రి ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు, శాస్త్రీగారు సమాలోచనలు చేసికొని

చేదోడువాదోడుగాఁ బనిచేసియున్నారు. అందు కీ॥ శే॥ పండిత
యలవ ర్తి ఆంజనేయశాస్త్రిగారు, తక్కెళ్ళపాటివీరేశలింగంగారు
మొదలగువారును, శాస్త్రిగారును వేదశాస్త్రపురాణాగమ
వచనములను గ్రోడీకరించుకొని వాదములు సలిపిరి.

1934వ ప్రాంతముల గోకర్ణక్షేత్రమునఁ బురోహితులగు
*దైవజ్ఞబ్రాహ్మణులకును, తదితరబ్రాహ్మణులకును జరిగిన
వివాదములోను వీరు పాల్గొనిరి. అప్పుడు బ్రహ్మశ్రీ వడ్డేపాటి
కోటిశ్వరశాస్త్రిగారును నిరంజనశాస్త్రిగారును అచటికేగి
దైవజ్ఞబ్రాహ్మణుల పక్షమునవాదించి గెలుపొందిరి.

విశ్వకర్మబ్రాహ్మణవంశాగమము

ఇట్టి అభియోగములందందుఁ బాడనూపుటయు, నట్టి
వానిని సమర్థించుకొనుటకై ఎప్పటికప్పుడు శ్రుత్యాగమ ప్రమా
ణముల నన్వేషించుకొనుటయుఁ గష్టముగానున్నయది. అందు
లకై విశ్వబ్రాహ్మణులకు సంబంధించిన వేదశాస్త్రకోటిలోని
ప్రమాణములనేరి యొకగ్రంథముగా సంగ్రహించినఁ బండితు
లకును బామరులకును విషయము తెలియుట సులభముగా
నుండునని విశ్వకర్మబ్రాహ్మణవంశాగమమునుగూర్చి యత్నము
చేసిరి. ఈవిషయము నాగ్రంథముయొక్క ఉపోద్ఘాతములో
నుడివియేయున్నారు. “అసమర్థుల చెంగటఁ గుత్సితవాదములు
చెలరేఁగె. పాక్షికప్రసంగములు బైకిబ్రాకె. పత్రికాహేళన
లొక కొంత సందుగొనియె. న్యాయస్థాన విచారణలందండ

* కర్ణాటకదేశమున విశ్వబ్రాహ్మణులు దైవజ్ఞబ్రాహ్మణులవియుఁ
లిలువఁబడుదురు.

తలసూపె. నివారణోపాయ మనన్యమై సవిమర్శకచరిత్ర గ్రంథ రచనకుఁ బురికొల్పె.”

ఇంతియేగాక సకలజగన్ని స్థాతయగు విశ్వేశ్వర భగవానుని మహిమల వర్ణించుట, ఆ అచింత్యుని అవతార విశేషముల నుద్ఘాటించుట, వేదాలయప్రతిష్ఠితుడగు నాదేవదేవు ప్రప్రథాననామమును బ్రచారములోనికిఁ దెచ్చి విశ్వేశ్వరోపాసనను జనులలోఁ బెంపొందించుట, జగత్ప్రవర్తకములగు పావన శిల్పములయత్కృష్టతంజాటుట, ఆ శిల్పవిభులగు సానగ సనాతనాది ఋషులయు, నింక నితర శిల్పి బ్రాహ్మణ మూల పురుషుల చరిత్రములఁ దెల్లముగ వ్రాయుట, మున్నగు ప్రయోజనముల సాధించునిమిత్తమీ బృహద్గ్రంథరచనారంభము.

అట్లయిన ఈప్రయోజనముల సాధించుకొనుటకుఁ బూర్వము మతగ్రంథములు లేవాయని ప్రశ్నింపవచ్చును. కొలఁదిగానున్నవి. శ్రీకనుపత్తి బసవాచార్యస్వామి కృత రథకారాధికరణము, విశ్వవిద్యాభరణము, ఇంకమూలస్తంభము మున్నగు గ్రంథములుండియేయున్నవి. కాని అయ్యవి సమగ్రచరిత్రను జెప్పనవి కావు. రథకారాధికరణమున విశేషించి రథకారులు బ్రాహ్మణులూ అను విషయము చర్చింపఁబడును. శిల్పముల యున్నతియు, విశ్వేశ్వరభగవానుని లీలావిశేషములు నందు మిక్కిలిగాఁ జర్చింపఁబడవు. అట్లే ఇతరములగు నాయాగ్రంథములును కొలఁది కొలఁదిగ నాయావిషయములను బ్రస్తావించు నవైయున్నవి. అట్టితటి సమగ్రముగా నన్నివిషయములను జర్చించు గ్రంథమొక్కటి యావశ్యకమైనది.

శాస్త్రిగారు విశ్వకర్మ బ్రాహ్మణవంశాగమమును సంగ్రహింపఁ బలుకష్టముల సహించిరి. నానాదేశముల సంచరించి, యందందుఁగల గ్రంథాలయములలోని వివిధప్రామాణిక గ్రంథములను సంపాదించిరి. అట్లు సంపాదించిన వానిలో శాస్త్రిగారికి మిక్కిలియు నుపయోగించినది పూనాలో బ్రహ్మశ్రీ క్షీరసాగర నారాయణశాస్త్రిగారిచే వ్రాచుఁబడిన “విశ్వబ్రహ్మకులోత్సాహ” అను పుస్తకము. విశ్వబ్రహ్మకులోత్సాహ తన గ్రంథమునకెక్కుడుగా నుపయోగించినదని శాస్త్రిగారు తన గ్రంథముయొక్క పీఠికలో వ్రాసియే యున్నారు.

విశ్వబ్రహ్మకులోత్సాహ శాస్త్రిగారు సంగ్రహించిన వంశాగమగ్రంథమునకు మూలభూతమని చెప్పవచ్చును. దానిని బ్రకృతిగాఁగైకొని, ఇంకను వలయుసామగ్రిని గూర్చుకొనియు, అధికమని తోచిన భాగములను వీడియు వంశాగమమును వ్రాసిరి. నారాయణశాస్త్రిగారి గ్రంథమునఁ జరిత్రాధ్యాయము, గోత్రాధ్యాయము నింకనెక్కుడుగాఁ గలవు. నిరంజన శాస్త్రిగారా రెంటిని, ఇంకను బరిశోధనములుచేసి తానొక తీర్మానమునకు వచ్చినపిమ్మటఁ బ్రకటితమని తలఁచిరి.

విశ్వబ్రహ్మకులోత్సాహ పదిసంగ్రహములుగా విభజింపఁబడియున్నది. వంశాగమము ఆఱుకాండములుగా విభజింపఁబడియున్నది. ఈవిభాగము చేయుటలో ఆగమగ్రంథమే సులభమార్గమును ద్రొక్కినది. ఆయావిషయములను వరుసగా విమర్శించుటలోను వంశాగమము కులోత్సాహముకన్న తేలికగా సర్థముచేసికొనుట కనువుగానుండును.

వంశాగమములో విశ్వకర్మకాండమున విశ్వకర్మపరా
 త్వరత్వము, ఋషిశిల్పిప్రజాపత్యాదివేదములు నిరూపింపఁబడి
 నవి. విశ్వబ్రాహ్మణుల కూటస్థవిశ్వకర్మనుగూర్చి సంపూర్ణ
 వివరణము కలదు. విశ్వరూప త్వష్టకాండములలో వారి
 విశేషచరిత్రములు గలవు. శిల్పకాండమున శిల్పముల పూజ్యత,
 వైదిక తాకికశిల్పముల విచారము, లోకోపకారకమగు శిల్పము
 యొక్క మహిమ, శిల్పవిభులును వేదాధిపతులును విశ్వ
 బ్రాహ్మణగోత్రకర్తలును అగు సానగసనాతనాదుల యుదం
 తములు, శిల్పాచార్యధర్మములు మున్నగు ననేక విషయములు
 సప్రమాణముగ వ్రాయఁబడియున్నవి. శిల్పముల గొప్పఁదనము
 నెఱుంగుటకును, శిల్పాచార్యవిధులను వారిగౌరవమును దెలిసి
 కొనుటకును, ఈ కాండము చదివితీరవలయును. రథకార
 కాండమున రథకారులు బ్రాహ్మణలేయనియు, అమరుఁడు
 మున్నగువారు వ్రాసిన సంకీర్ణరథకారుఁ డాధానయోగ్యత
 లేని అవరజాతివాఁడనియు, “వర్షాసురథకారో అగ్నినాదఙ్గిత”
 అని చెప్పఁబడిన వేదములోని రథకారజాతి విశ్వబ్రాహ్మణ
 జాతియే యనియు నిరూపించుచు, ఈషయమున యాజ్ఞ
 వల్క్యుది స్మృతులకు విజ్ఞానేశ్వరాదులు వ్రాసిన అసం
 గత న్యాఖ్యానములను, ఇతరములగు అసంబద్ధవాదము
 లను సోపపత్తికముగా ఖండించిరి. ఇంకను విశ్వబ్రాహ్మణ
 శబ్దవిచారముఁజేయుచు నది శాకపార్థివాది సమాసమువలె
 మధ్యమ పదలోపి బహువ్రీహియనియు, ఉచ్చారణసౌకర్య
 మునకును అర్థసౌకర్యముకొఱకును అక్షరములను దగ్గించుట

వైయాకరణ సంప్రదాయమనియు, అదియె వ్యవహారమునను
బరిపాటికి వచ్చినదనియు వివరించుచు, రూఢిశబ్దమగు విశ్వ
బ్రాహ్మణపదమున కీ విచారణయే యవసరములేనని సమన్వ
యించిరి. శాసనకాండమున శాసనములను, బండితుల సమ్మతు
లను, కొన్ని న్యాయ్యస్థానపుఁ దీర్పులను అలంతిగా నిరూపించిరి.

శాస్త్రీగారు చేసిన చిరపరిశోధనములకు ఫలముగను
వేదశాస్త్రపురాణాగమ శిల్పగ్రంథములయందు వాఙ్మూల
వృత్తి ప్రజ్ఞలకు నిదర్శనముగను సంగ్రహింపఁబడినది విశ్వ
కర్మబ్రాహ్మణవంశాగమము. ఇది కేవలము విశ్వబ్రాహ్మణులకే
ఉపయోగపడునట్టి దనుకొనఁ గూడదు. హిందూదేశ
పూర్వాన్నత్యమును, హిందూమత శిల్పముల గౌరవమును
ఎఱుంగఁగోరు ప్రతిమానపుఁడును జనువలసినదే. ముఖ్యముగా
విశ్వబ్రాహ్మణుల గ్రంథమును బఠించి, పూర్వపురుషులవలెఁ
దామును శిల్పములను బెంపొందించి, భారతదేశ ప్రతిష్ఠకుఁ
గౌరణభూతులై, తమ వంశముల యాదర్శము ననుసరించిన
నాఁడే శాస్త్రీగాఢిశ్రమము సఫలీకృతమగును. శాస్త్రీగా
రాంధ్రవిశ్వబ్రాహ్మణలోకమునకీ గ్రంథము మూలమున ఎన
లేని సేవచేసియున్నారు. ఇది విశేషములలోనికెల్ల విశేషము.

వివిధపాస్త్రకౌశలము

పూర్వోక్తవంశాగమగ్రంథమే శాస్త్రీగాఢి వివిధశాస్త్ర
కౌశలమును బ్రకటించుచున్నను, ఇంచుక వ్రాయవలసియున్నది.
శాస్త్రీగాఢికి జ్యోతిర్వాస్తుశాస్త్రమ లయం దసమానపాండి
త్యము కలదు. ముహూర్తజాతకభాగములలో మిక్కిలి కృషి

చేసియున్నారు. సిద్ధాంతభాగమున నంతగాఁ బరిచయమున్నది లేనిది చెప్పలేనుగాని కొలఁదిప్రవేశము మాత్రము కలదు. వాస్తుశాస్త్రమున సంపూర్ణమగు విద్యతాకలదు. ఆంధ్రదేశమున వాస్తువిద్యలో నిట్టిపండితు లింక నొకరిద్దఱుమాత్ర ముందు రేమో. వీరు పలుకష్టములకోర్చి, వివిధప్రదేశములకరిగి వాస్తు గ్రంథముల నెన్నింటినో సంపాదించిరి. అట్టివానిని సంస్కరించి సంప్రదాయార్థములను కీసి, ఉపయోగించుచుండెనువారు. అట్టిపూర్వగ్రంథములను ముద్రించి జనోపయోగమును గూర్చ వలయునని వారియాశయుము. కాని అట్టివని వారిజీవితములో నెఱవేఱినదికాదు. తుదకు వాస్తుశాస్త్రమునందుఁ బ్రత్యేక కృషిసలిపియు అందలివిశేషములను వారిశిష్యులకుఁ గఱపక మునుపే శాస్త్రీగా రస్తంగతులగుట ఆశాస్తాభిమానులకుఁ దీరనిలోటు.

సుప్రసిద్ధమగు శాస్త్రీగారి జ్యోతిర్వాస్తుశాస్త్రప్రౌఢి మనుగూర్చి విశేషము వ్రాయునక్కరయుండదు. వీరు బీదవారి కెందఱకో ఉచితముగఁ గూడ ఆ శాస్త్రసంబంధమగు సహాయ మును జేయుచుండెనువారు. ధనవంతులగువారు సవర్ణకు సవర్ణ బహుమానములనిచ్చి తమకార్యములను జక్కబెట్టు కొనుచుండెడివారు. మిక్కిటమగు శాస్త్రీగారి గృహవ్యయము నకీ రాబడియే లేకున్న, వారికుటుంబ నిర్వహణము కష్టతర మయ్యెడిదే.

ఇంకను వీరికిఁ దర్కవ్యాకరణ మీమాంసాది శాస్త్రములలోను బ్రవేశముకలదు. శిల్పశాస్త్రములోను, ఇతరములగు

ఆగమగ్రంథములందును మంచిపాండితి కలదు. ధర్మశాస్త్రములో విశేషముగు వ్యుత్పత్తియున్నది. ధర్మశాస్త్ర సంబంధముగు ఎట్టి కిష్టసమస్యలనైనను శాస్త్రీగారు సులభముగా సమన్వయించి సందియములఁ బొపుచుండెడువారు. ఇంకను వేదార్థనిర్ణాయకములగు నిరుక్తము, శిక్ష మున్నగువానిలోను, దర్శనగ్రంథములందును, ఉపనిషత్తులందును గూడ వీరికిఁ జక్కని పాండితీప్రకర్షమున్నది. వేయేల ? “ఎన్నో వ్యుత్పత్త్యుపజ్జల ఈశ్వరాంశ తథుకు తథుకని మెఱసిన, “సూరిస్తుతిప్రధిత పండిత చక్రవర్తి” నిరంజనమూర్తి.

యజ్ఞయాజకత్వము

“యజ్ఞోదానస్తపశ్చైవ పావశాని మనీషిణాం”

“యజ్ఞదాన తపఃకర్మ నత్యాజ్యంకార్య మేవతత్”

అని గీతాచార్యుఁడు యజ్ఞదానతపములు పావనములనియు, వానిని విడువఁగూడదనియు బోధించుచున్నాఁడు. యజ్ఞమనఁగా వేదోక్త కర్మకలాపమేగాక సకలప్రాణుల మేలునకై యొనర్చెడు సేవాయాపమగు తాకికకార్యముగూడ నగునని యుపదేశించుచు, గీత పలువిధములగు యజ్ఞములను నిరూపించియున్నది. సకలప్రాణులయొక్క శారీరక, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక శక్తుల వికాసమునకై సలుపఁబడియెడు పవిత్ర కర్మమే యజ్ఞము. సాత్వికమును నిష్కామమునునగు ఈ యజ్ఞమే మానవకోటిని దరింపఁజేయఁగల సాధనము. యజ్ఞకర్త పునీతమగు ఆ కర్మముచేఁ దనమనోవాక్కాయములు పవిత్రములు కాఁగా ఇహమునఁగీర్తిని, పరమున శాంతినివిజయించును.

మునుబొంది, మానవజీవితలక్ష్యముగు మోక్షపురుషార్థమును సాధింపఁగలుగుచున్నాఁడు.

ఈ యజ్ఞములను సామాన్యముగా రెండుగతుల విభజింప వచ్చును. మొదటివి మానవసేవాద్వారమున భగవంతుని దృష్టిపఱచునవి. రెండవతరగతివి భగవత్సేవామూలమున మానవులకుఁ గల్యాణమును గూర్చునవి. రెండవతరగతి యజ్ఞములనుగూర్చి గీతామాత—

“ జేవాన్ భావయతాఽనేన తే జేవా భావయంతః పః

పరస్పరంభావయంతః శ్రేయఃపరమవాప్స్యథ ”

“యజ్ఞములవలన మీరు దేవతలను బూజింపుఁడు. ఆదేవతలు మీమనోరథములనుదీర్చి మీమ్ము తృప్తిపఱతురు. ఇట్లొకరి నొకరు గౌరవించుకొనుచు శ్రేయస్సును బొందుఁడు” అని నుడువుచున్నది. యజ్ఞములను గూర్చి వ్రాయవలయు నన్నఁ బ్రత్యేక మొకపుస్తకమగును గాన ఒక విషయమును మాత్రము ముచ్చటించి, ప్రస్తుతము ననుసరింతము.

హింసాత్మకయజ్ఞము లెప్పటినుండి ప్రబలెనో కాని, సూక్ష్మముగు విమర్శదృష్టితోఁ జూచిన అహింసాత్మక యజ్ఞములే మున్నొకప్పుడు సర్వమాన్యత నందినట్లు వేదాదుల పరిశీలనముచేఁ దెలియనయ్యెడి. *సనాతనార్థ్యులకుఁ, నూతనాగతార్థ్యులకును ఈవిషయమునందే అభిప్రాయభేదములు కలిగి

*ఆర్యులొక్కసారిగా రాజేదు. ఈ విషయమునుగూర్చి 1914 సం॥ ఆంధ్ర ఉగాదిసంచికలోని “విశ్వబ్రాహ్మణులు- ఆర్యాగమనము” అను వ్యాసమును జదువుఁడు.

పరస్పరము వివదించుకొన్నట్లును, గొంతకాలమునకు బుద్ధభగవానుఁ డవతరించి నూతనాగతార్థుల శ్లిహింసాయజ్ఞ సిద్ధాంతమును ఖండించి, సనాతనశాంతిని నెలకొల్పి ప్రాణిలోకమునకుఁ దారకమార్గము నుపదేశించినట్లును సవిమర్శకచరిత్ర పరిశీలనముచేఁ దెలియఁగలదు.

శాస్త్రీగారికి యజ్ఞవిద్యలోఁ జక్కని పరిచయమున్నది. పలువిధములగు యజ్ఞవిధానముల నెఱింగి చేయింపఁగల యాజకతాప్రాధిమ నిరంజన సుధీంద్రునిలో అప్రతిహతముగాఁ గలదు. వీరు చన్నపట్టణము, చిలకలూరుపేట, యనమదల మున్నగు తావులలో జరిగిన పంచబ్రహ్మయజ్ఞములకును, ఇంక నితర సవనములకును బ్రధానాధ్వర్యులై సత్కారముల నందిరి. ఈ విషయమున శాస్త్రీగారిశక్తి తెలుఁగు ఎల్లలనుగూడ దాటినది. మహారాష్ట్రదేశములోనిదగు బీరారులో జరిగిన రుద్రస్వాహకారమునకునువీరుప్రధానాధ్వర్యులై అచటివారిమన్ననలనందిరి. శాస్త్రీగారు పాల్గొని నిర్వహించిన యజ్ఞములన్నియు నహింసాత్మకములే. అట్టి పవిత్రసవనకర్మములే విశ్వశ్రేయము నొడఁ గూర్పఁగలవని వారియభిప్రాయము. శాస్త్రీగారు యజ్ఞముల నిర్వహించునప్పుడు ఎల్లవారికిని యజ్ఞతత్వమును గూర్చియు సద్దానియాచరణముచే మానవునకు లభించు ప్రయోజనము లనుగూర్చియు నుపన్యాసములు చేయుచుండెడువారు. అందుచే వీరూజకత్వము సర్వసమ్మాన్యమై చెప్పొందినది.

ఉపాధ్యాయత్వము

యజనము, యాజనము, అధ్యయనము, అధ్యాపనము, దానము, ప్రతిగ్రహము అను ఆఱువిధానములును శాస్త్రీగారి జీవితమునం దాదర్శముగాఁ బ్రవర్తించినవి. తాను కళాప్రియుఁడయ్యును, అధ్యయనాధ్యాపనముల నేమటలేదు. తనకుఁ గల మిక్కిటమగు అధ్యయనప్రీతికి నిదర్శనముగాఁ బెక్కు-తావుల వేదపాఠశాలల నెలకొల్పి, స్వయముగ చధ్యాపకపదవిని స్వీకరించియుఁ దగువారిని నియమించియుఁ గొంత పురోహితవర్గమును నిర్మించిరి. ఒంగవోలుతాలూకాలోని “ఆకుల అల్లూరు” గ్రామమున నొకవత్సరమును, ‘గారపాడు’నందు పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారి స్మారకచిహ్నముగా నేర్పఱుపఁబడిన “దీక్షితసంస్కృతపాఠశాల”లో నొక వత్సరమును అధ్యాపకులుగానుండి వేదపాఠకులను బెక్కుఁడ సిద్ధముచేసిరి. శాస్త్రీగారు మైసూరు, పూనా, గోకర్ణక్షేత్రము మున్నగు తావుల కేగినపుడును బ్రబోధోపన్యాసములుచేసి వేదపాఠశాలలను నెలకొల్పి నచటివారి సంతయో ప్రోత్సాహపెట్టుచుండెడువారు. “ఉపారచరితానాంతు వస్తుధైవ కుటుంబకం” అనిగదా కవివరుఁడొకఁడు నుడివియున్నాఁడు. శాస్త్రీగారి జీవితముపైసూక్తికి లక్ష్యమై భూమండలమునే తన కుటుంబమునుగాఁజేసికొన్నది. పిరుఁ బీరారు, రుద్రస్వామికారమున కేగినపుడు ‘మేహాకరు’పురమున దైవజ్ఞత్రాహ్మణులను బ్రేరేపించి ఒక వేదపాఠశాలను నెలకొల్పఁజేసిరి. “పౌరుషేయ బ్రహ్మచర్యాశ్రమ”మనుపేర నొక యాశ్రమము సయితము

అపురప్రాంతమున శాస్త్రిగారిచేఁ బతాకోత్సవపూర్వకముగా నారంభింపఁబడియె.

నిరంజనసుధి విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమున క్షీణస్థితిలో నున్న స్వసంఘ పౌరోహిత్యమును విశేషముగాఁ బ్రోత్సహించి, యాజనముయొక్క మహత్త్వమును, లాభములను జాటి, అధ్యాపకాగ్రణియు, యాజకాపతంసుఁడైనై యలరారె.

శాస్త్రిగారు దరిదాపు పనునైదుసంవత్సరములు దుగ్గిరాల స్థానికసంఘోన్నతపాఠశాల (Board High School) లోఁ బ్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. పాఠ్యవిరుదముల సందకున్నను స్వప్రతిభావశముననే ఉపాధ్యాయపదవినిసంపాదించి సర్వజనుల మన్ననలనంది, తోడిఉపాధ్యాయులకుఁ జిరస్మరణీయులైరి. తెలుఁగుపండితులకుఁ దాటాకులుగట్టు ఆంగ్లపాఠశాలలలో శాస్త్రిగారు ఎనలేని గౌరవమును విద్యార్థులనుండియు సంపాదించిరి. అట్టిగౌరవము శాస్త్రిగారియెడ నుండుటకు వారి లోకోత్తరమగు బోధనాపద్ధతియు, ఎట్టి దుందుడుకునేని సంస్కరింపఁజాలు మధురవాక్పణితియుఁ గారణమని విద్యార్థులే చెప్పుచుందురు. అమూల్యమగు శాస్త్రిగారి బోధసుధనుగ్రోలిన వారి శిష్యలోకము గురూత్తమునియందలి భక్తివిశ్వాసముల నాజన్మాంతము మఱచిపోదు.

దేశసంచారము

శాస్త్రిగారు మహాజనసభపక్షమున శిల్పగ్రంథముల నన్వేషింపఁ బెక్కుతావులఁ దిరిగియున్నారు. శిల్పగ్రంథాన్వేష

ణము వీరికి దేశయాత్రయను ప్రయోజనమునుగూడ ఆను
వంగికముగా సిద్ధింపజేసినది.

ఈసందర్భమునవీరు ఆంధ్ర, కర్ణాటక, మహారాష్ట్రాది
దేశములను సమగ్రముగాఁ బర్యటించి యున్నారు. చన్న
పట్టణమునందలి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమును,
మైసూరు దొరతనమువారి ఓరియంటల్ లైబ్రరీని, పూనా
పత్తనములోని నారాయణశాస్త్రిగారి గ్రంథాలయమును, ఇంక
నితరపుస్తకభాండాగారములను బెక్కింటినివెదకి శిల్పశాస్త్ర
సంపాదనమునకై పాటుపడిరి. ఇంకను చన్నపురి, బెంగళూరు,
ఆనకల్లు, హైదరాబాదు, రాయచోటి, * దత్తమండలము
లును బర్యటించి, మానసారము మున్నగు శిల్పవాస్తు గ్రంథము
లను సంపాదించిరి. శాస్త్రిగారు రే యే తావులఁ బర్యటనము
చేయుచున్నను సంస్కరణవిధానము నేమతెడవారు కారు.
వీరికంటెను మున్నుండుగా వీరి సంస్కరణభావములు పయనము
సాగించి, జనులలో నూతనజ్ఞానతేజమును, కార్యోత్సాహ
మును బెంపొందించి కృతార్థులఁజేయ వేగిరపడుచుండెడివి.
శాస్త్రిగారు 1914 వ సంవత్సరమున * దత్తమండలములందు
సంచారముచేసియున్నారు. ఆ సంచారోద్దేశ్యమును గూర్చి
వారిట్లు వ్రాసిరి. అది “ఆచార్య” శబ్దమునకు బదులు “ఆసారి”
అను శబ్దము నుపయోగింపవలెనని ప్రభుత్వమువారు, జి. బి.ను
బంపిన తరుణము.

* కడప, కర్నూలు, బళ్లారి, అనంతపురం జిల్లాలకు దత్త
మండలములని పేరు.

“.... సంస్కృతము ప్రధానముగాగల ఆంధ్రదేశ విశ్వబ్రాహ్మణులకు ‘ఆసారి’ అను ద్రావిడశబ్దము జుగుప్సాకరము. ఈ అసహ్యమును దొలగింపుడని గవర్నరు ఇంకొన్ని లుకు విజ్ఞప్తి తయారుచేయబడినది. ఇది తెలుగుజిల్లాలలో నన్నివైపులనుండి గవర్నరుకు పంపబడినది. కాని దత్తమండలములనుండి వెడలలేదు. అచటనుండి విజ్ఞాపనములు వెడలునటుల జేయుటయును, అచటినారికి సంస్కరణమార్గములు బోధించుటయును, మాప్రవాసముయొక్క ముఖ్యద్దేశ్యము.” శాస్త్రిగారు దత్తమండలమున సంచారముసేయుతఱిని “గినిగెర”లో ఒకప్రాచీనశాసనము గనిరి. గినిగెరలో గురువులుగానున్న శ్రీ సాంబమూర్తిస్వామిదగ్గఱ నా శాసనమున్నదట. అది కృష్ణదేవరాయలచే నొసంగబడినది. కృష్ణదేవరాయలు, మంత్రి, నలుగురు మహాకవులతోడ రుద్రకవి సంతకములు గలవట. దీనికి సంబంధించిన వివరములను బ్రబోధినిలో శాస్త్రిగారు విపులముగాఁ బ్రకటించియున్నారు.

శాస్త్రిగారి దక్షిణదేశయాత్ర 1912 వ సంవత్సరమున నొకతూరి జరిగియున్నది. అసమానపాండితీ ప్రకర్షమువలనను, సంస్కరణోద్యమమువలనను ‘ఆసేతుశీతనగపూరితభూరికీర్తి’ యగు శాస్త్రివర్యు నెఱుంగనివారెవరు? వీరు ప్రయాణము చేసిన తావులందెల్లను స్వసాంఘికులేగాక ఇతరజనులును వచ్చి వీరి యుపన్యాసామృతమును గ్రోలుచుండెడివారు. శాస్త్రిగారికి ద్రావిడ, కర్ణాటక, మహారాష్ట్రభాషలలో సైతము పాండితీలేకున్నను బ్రవేశముకలుదు గావున, సంస్కృతభాష

సాహాయ్యమున నాయాదేశములం దాయా భావలతోడనే యుపన్యసించుచుండెనువారు. వారి బోధనలకును, జీవితసంస్కరణమార్గములకును, జాతి మత విషయిక సమన్వయ సిద్ధాంతములకును సంతృప్తులై పెక్కురు పలువిధములగు కాన్కలర్పించుచుండెడినారు.

మి త్ర మ ం డ లి

దేశసంచార సమయములందు శాస్త్రీగారికిఁ బండిత వర్మలగు స్నేహితులెందఱో లభించిరి. అందుఁ బ్రథమగణ్యులు పూనాపట్టణ నివాసులుగు బ్రహ్మశ్రీ క్షీరసాగర బాల శాస్త్రీగారింకరు. వీరు, నిరంజనశాస్త్రీగారు పూనానగరమున కేగినప్పుడు తమదేశవాసులకు సంస్కరణోపన్యాసముల నిప్పించియు, అనేకవిధములగు ప్రబోధమార్గముల నుపదేశింపఁ జేసియు, విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘవిషయమై పరస్పరముగల అభిప్రాయవిశేషముల వివరించుకొనియు వర్తించుచుండెను వాగు. “విద్వానేవ విజానాతి విద్యజ్ఞనపరిశ్రమం” అనునట్లు ఇరువురును బండితులు, సంస్కర్తలు, పత్రికాధిపతులు, మత ప్రబోధకులుగాన, ఒకరి భావముల నొకరు సంగ్రహించు కొనుచుఁ బరస్పరముఁ బడెడు శ్రమము నభినందించుకొనకున్నఁ బామరులా ఇంక సంతసించునది? ఇట్టి అసూయలేని పండిత మిత్రులు చేకుఱినప్పుడేగదా ఏకార్యమునైన సాధింపఁగల్గుట.

నిరంజనాశ్రమి రెండవమిత్రులు మైసూరుసంస్థాన విద్య చ్ఛిఖామణులును, ధర్మబోధకులును, సకలశాస్త్రగర్వితులునగు బ్రహ్మశ్రీ పండిత, టి. సుబ్బారాయశాస్త్రీగారు. వీరివద్ద

విమానాధికరణ, లోహతంత్రాది శిల్పగ్రంథములున్నవని తెలిసి
 శాస్త్రీగారా పండితవర్యునితోఁ జెలిమిచేసిరి. శిల్పశాస్త్రప్రసం
 గములో సుబ్బారాయశాస్త్రీగారు సానగాదులు శిల్పులుగాని
 ఋషులుగారని వాదించిరి. నిరంజనశాస్త్రీగారు వేదపురాణా
 గమవచనములను బ్రత్యక్షీకరించి ఋషులని నిరూపించినపిమ్మట
 వీరియెడ సుబ్బారాయశాస్త్రీగారికి సద్భావముకలిగి గౌరవ
 మేర్పడినది. సుబ్బారాయశాస్త్రీగారు తమవద్దనున్న శిల్ప
 శాస్త్రములోని రహస్యముల నన్నింటిని గ్రీయాచరణమునకుఁ
 దెచ్చి, హిందూదేశమునందుఁ బూర్వ శిల్పగౌరవమును మఱలఁ
 దీసికొనిరావలయు ననియెడు ముఖ్యోద్దేశ్యముకలవా రట.
 అందుచే నిరంజనశాస్త్రీగారి శిల్పశాస్త్రప్రచారమునకు సంత
 సించి, వారిచే ఆహూతులై తమకులోజరిగిన ఆటవ విశ్వబ్రా
 హ్మణమహాసభ కరుదెంచి శిల్పశాస్త్రమునుగూర్చి మహాప
 న్నాసములు చేసిరి.

కీ॥ శే॥ బ్రహ్మశ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులు
 M. A. గారును వీరికి సుపరిచితులు. లక్ష్మణరావుగారు
 మునగాలసంస్థానములో దివానుగా నున్నప్పుడును, విజ్ఞాన
 చంద్రికాగ్రంథమండలిని నడపురోజులలోను బ్రబోధనీపత్రికకుఁ
 బోషకులుగాఁ నుండి ఆర్థిక సారస్వతసహాయములను జేయుచు
 శాస్త్రీగారి ఉద్యమమునకుఁ జేయూత నిచ్చిరి. ఇంకను శ్రీ
 చెఱుకువాడ వేంకటనరసింహము, నందగిరి వెంకటప్పారావు,
 బ్రహ్మశ్రీ కాకినాడ గున్నయాచార్యులు, మానాంపతి అప్పకణ్వా
 చార్యులు మొదలగువారును వీరి మిత్రమండలిలోనివారు. శాస్త్రీ

గారుసలిపెడు సంస్కరణకార్యములలోవీరందఱును బాల్గొనికృషి చేసినవారే. శాస్త్రీగారికి గున్నయాచార్య అప్పకణ్వాచార్యుల యెడ విశేషమగు అనురాగముండెడిది. యువావస్థలోనున్న ఆయాచార్యద్వయము మరణించినందులకు శాస్త్రీగారు పెల్లు వాపోయినారు. సంఘములోని కవులన్నను, బండితులన్నను శాస్త్రీగారికిఁగల ప్రేమాదరములే ఇందుకుఁ గారణము. అప్పకణ్వాచార్యులు తన బహిఃప్రాణమని వారి మృతి సమయమున—

శా॥ ఎన్నోసంస్కరణంపుఁ గార్యములఁజేయింపంగ దక్షుండ వం
చున్నేంతయు గంపెదాసమదియందున్నిల్పికొన్నాడ; నీ
కన్నందక్షులెవారు మత్కృతికి సాహాయ్యం బొసర్పంగ, నో
యన్నా! స్వగ్గుఁజేరినావె యపకణ్వా! మద్బహిఃప్రాణమా.

అని విలపించిరి. శాస్త్రీగారి శిష్యులలో అసమానమగు నవధాన కౌశలమున మెఱయుచుఁ బడుచుఁదనముననే మిత్తి వాతఁబడిన సుకవిచంగ్రుఁడు శ్రీగిరి చెన్నబసవయ్యశాస్త్రీ గారు. వీరి మరణమును శాస్త్రీగారికిని విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘమునకుఁ దీరని లోటువాటిల్లఁజేసినది. “శిష్యోన్నతిఁ జూడఁ జాలని అభాగ్యగురుత్వము నాకొసంగి నీచెన్నదొఱంగి పోయితివె శ్రీగిరివంశ పయోధిచంద్రమా” అని యాతని మరణము తన దురదృష్టమనియే శాస్త్రీగారు తలఁచినారు. ఇట్టి విషయములన్నియు నిరంజనాచార్యునకు విద్యాధికుల యెడఁ జేయఁజూపఁజూపఁజూపఁచు నిదర్శనములు.

శాస్త్రిగారు విశ్వకర్మభగవానునికిఁ బ్రయభక్తులు. వేదములోఁ జెప్పఁబడిన విశ్వకర్మలీలావిశేషములను స్మరించి తన్మయులగుచుండెడువారు. ఇందులకుఁ గారణము ప్రపంచ హేతుభూతమైన శక్తికి విశ్వకర్మనామము ఉచితమును, అర్థవంతమును అయియుండుటే యని పలుసార్లు వాక్రుచ్చి యున్నారు. విశ్వకర్మశబ్దములోని అర్థమాధుర్యము, దానికి సాయణాచార్యాదులు చేసిన వివరణము బాల్యమునుండియుఁ దన్ను ఆదేవదేవునియందలి భక్తికిఁ బురికొల్పి, దానిని నైజమనీషగా నొనర్చిన వనియుఁ జెప్పుచుండెడువారు. తాను విశ్వకృత్ప్రియుడయ్యు విష్ణు ఈశ్వరాదులయందు వైముఖ్యమును గలిగియుండుట లేదు. కతమేమన? సృష్టిస్థితి ప్రళయ తిరోధానానుగ్రహములను పంచకర్మములకు అధినాథులగు బ్రహ్మది పంచకర్తల సమష్టిస్వరూపమే విశ్వకర్మతత్వమును రహస్యము నెఱింగినవారు కావున, ఇతరదైవములన్నను వారికి భేదభావముండెడిది కాదు. విశ్వకర్మభగవదుపాసన మానవులలో క్షీణించి నందులకు శాస్త్రిగారు చింతిల్లుచుండెడివారు. తన జీవితములో నెచ్చటనై నను విశ్వకర్మ దేవాలయమును నిర్మించి, ఆదేవతా సార్వభౌముని పూజాపురస్కారములు పెంపొందించి తత్వార్థమును బ్రచారముచేయ నువ్విఱ్ఱారు చుండెడి వారేకాని, ఆయుశ్శ్రీ నిండా రమింజేసి యందుఁ గృతకృత్యులు కారైరి. అయినను తద్భగవదుపాసనా బీజములను జమలలో నాటియే యున్నారు కావున ఫలింపకపోవు.